

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Kultuuriteaduste ja kunstide instituut

Kultuurikorralduse eriala

Kätlin Hoop

MAAKONNAKESKUSTES ASUVATE
KULTUURIKESKUSTE
ROLL JA JÄTKUSUUTLIKKUS

Magistritöö

Juhendaja: PhD Egge Kulbok-Lattik

Tartu 2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TEOORIA JA EMPIIRIKA	5
1.1. Uurimistöö eesmärk	5
1.2. Uurimusküsimused	5
1.3. Uurimuslikud lähtekohad.....	5
1.4. Mõisted	7
2. KULTUURIKESKUSTE AJALOOLINE TEKE JA ARENGULUGU	10
2.1. Haapsalu Kultuurikeskuse ajalooline taust	14
2.2. Paide Kultuurikeskuse ajalooline taust	18
2.3. SA Võru Kannel ajalooline taust	20
3. KULTUURIKESKUSTE ÜLEVAADE AASTAL 2017	25
3.1. Organisatsioon	25
3.1.1. Juriidiline vorm	25
3.1.2. Ülesanded ja eesmärgid	26
3.1.3. Personal	29
3.1.4. Koostööpartnerid ja konkurendid	33
3.1.5. Rahastamine ja investeringud	35
3.2. Tegevus	41
3.2.1. Struktuuriüksused	41
3.2.2. Sündmused	43
3.2.3. Harrastustegevus.....	47
3.2.4. Kõrvaltegevused	50
3.2.5. Reklaam ja turundus	51
4. KULTUURIKESKUS JA KOHALIK OMAVALITSUS	54
4.1. Kohaliku omavalitsuse seatud eesmärgid ja ootused kultuurikeskusele.....	54
4.2. Haldusreform	60
5. ANALÜÜS	64
5.1. Maakonnakeskuses asuva kultuurikeskuse ühis- ja kogukondlik roll	66
5.1.1. Harrastustegevuse korraldamine.....	66
5.1.2. Professionaalse kultuuri vahendamine	67
5.1.3. Kohaliku kultuuripärandi väärtustamine ja edasikandmine	68
5.1.4. Kohalikust omavalitsusest lähtuvad rollid.....	68

5.2.	Tegurid, mis tagavad kultuurikeskuse eduka toimimise	70
5.2.1.	Inimesed	71
5.2.2.	Kultuurikeskuse rahastamine.....	72
5.3.	Kohaliku omavalitsuse kultuuripoliitika mõju kultuurikeskuse tegevusele	74
5.3.1.	Arengukavad.....	75
5.3.2.	Kohaliku kultuuripoliitika kujundamine	77
5.3.3.	Riikliku kultuuripoliitika mõju.....	77
5.3.4.	Haldusreform	78
KOKKUVÕTE		80
KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKAD		83
LISAD		87
Lisa 1. Küsimused intervjuuks kultuurikeskuse juhtidega		87
Lisa 2. Küsimused intervjuuks linnavalitsuse juhtidega.....		89
SUMMARY		90

SISSEJUHATUS

Täna, 2017. aastal, mil Eesti Vabariik on kohe saamas 100-aastaseks, oleme me osa globaliseerunud ja kiiresti arenevast ühiskonnast. Tehnoloogia, majandusolukord, töötamine ja erinevad suhted muutuvad sellise tempoga, et tihtipeale ei jõua nendega sammu pidada. See tihtipeale pidurdumatuna tunduv vaart tekitab üha kasvavamat vajadust tegevuste järgi, mis aitavad ennast vaimsel pinnal arendada ja pakuvad midagi hingele. Kultuurist osasaamine ning sellesse panustamine on üks peamisi viise, kuidas paljud saavad vaheldust argipäeva tegemistesse. Osalemine kohaliku rahvatantsurühma ja laulukoori töös pakub uusi võimalusi eneseväljenduseks ja –teostuseks ning võimalus nautida tunnustatud muusiku kontserdit või head etendust rikastab. Seetõttu on ka oluline, et igasugune kultuur oleks kõigile lihtsasti kättesaadav. Selles osas on Eesti üks rikkamaid riike maailmas – kogu Eesti on kaetud erinevate seltsi-, rahva- ja kultuurimajade võrgustikuga, mis asuvad nii pisemates paikades kui ka suuremates linnades. Esimene praeguse Eesti territooriumile rajatud seltsimaja oli Kanepis, mis valmis juba 1887. aastal ja tegutseb tänase päevani.

Peaaegu kõigis viieteistkümnes maakonnakeskuses asub täna üks suur kultuurikeskus, mis juriidilises mõttes on kohaliku omavalitsuste allasutus, kuid laiemas võtmes võiks oma suuruse ja võimaluste tõttu olla justkui maakonnakesksed kultuuriasutused. Kõik need kultuurikeskused on üldjoontes sarnased – need on suuremad, kui teised maakonnas asuvad seltsi-, rahva- ja kultuurimajad, nende teeninduspiirkonnaks on peaaegu ühesuurused linnad ning ka nende tegevused ja eesmärgid on sarnased. Sellele vaatamata on kultuurikeskused kohati erineval tasemel, seda nii toimuvate sündmuste arvukuse ja taseme, tuntuse ja külastatavuse poolest. Iga kultuurikeskuse areng ja jätkusuutlikkus sõltub üha enam sellest, kuidas majad ise hakkama saavad. Kultuurikeskused peavad teenima järjest rohkem tulu, et ise katta kõik tegevusega seotud kulud, kuid samas on nende sisulised tegevused ja eesmärgid jäänud suuresti endiseks. Antud uurimistöö raames soovin välja selgitada, millised tegurid mõjutavad ühe kultuurikeskuse arengut. Mil määral mõjutab seda arengut kohaliku omavalitsuse kultuuripoliitilised otsused, erinev arengulugu, organisatsioonisisised näitajad või on olulisem hoopis mõni muu tegur?

Eesti haldusüksused said oma praeguse vormi 1964. aastal, mil rajoonide arv vähendati 15-le ning sellisena on meie haldusterritoorium püsinud tänase päevani. Maakondade keskused on kujunenud pikema ajaloo jooksul ning seetõttu on ka nendes asuvad kultuurikeskused tegelikult tegutsenud üsna stabiilses keskkonnas. Nüüd on aga päevakorda tõusnud haldusreform ning

seeläbi satub küsimuse alla ka praegustes maakonnakeskustes asuvate kultuurikeskuste roll ja edasine areng. Kultuuriministeeriumi eestvedamisel on juba toimunud esimesed ümarlauad, kus arutleti selle üle, milliseid kultuurilisi teenuseid peaksid tulevikus kultuuri- ja rahvamajad pakkuma. Antud tööga saan panustada ka sellesse arutlusse, millised ülesanded peaksid kultuurikeskustel olema tulevikus, sest võrdluseks kasutatakse ka ajalooliselt väljakujunenud ja seadusega määratud kultuuriteenuseid, mis olid kultuurikeskuste töö sisuks Eesti Vabariigis ja Nõukogude Liidu ajal.

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida kultuurikeskuste rolli ja jätkusuutlikkust kolme maja näitel – Haapsalu Kultuurikeskus, Paide Kultuurikeskus ja SA Võru Kannel. Töö jaoks valisin välja just need kolm erinevates Eesti piirkondades asuvat maakonnakeskuse kultuurikeskust. Kõigil nendel kultuurikeskustel on sarnane ajalugu, nad tegutsevad enamvähem samasuurustes linnades ning nende tegevus on üldjoontes analoogne. Kõigi nende majade sünnilood on saanud alguse 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses erinevate seltside poolt ning nad kõik olid Nõukogude Liidu ajal rajooni kultuurimajad. Kuigi kõik nad on hetkel linna allasutused st nende esmane eesmärk on kultuuriliselt teenindada oma linna, on nad oma suuruse, tehnilise võimekuse ja professionaalsuse tõttu siiski mingil määral ka maakonna kultuurikeskused. Sarnasuste abil on hea uurida ja analüüsida just väljaspoolt tulevat mõju ning omakorda ka kultuurikeskuse mõju välisele keskkonnale. Kuna antud kultuurikeskused on kohalike omavalitsuste allasutused, saab magistritöö tulemusi mingil määral laiendada ka väiksemate omavalitsuste kultuuri- ja rahvamajadele.

1. TEOORIA JA EMPIIRIKA

1.1.Uurimistöö eesmärk

Töö eesmärgiks on välja selgitada maakonnakeskustes asuvate kultuurikeskuste roll, mõju ja jätkusuutlikkus oma kogukonnas. Sooviksin avastada need tõelised aspektid, tegevused ja põhjused, mille tõttu suured kultuurikeskused suudavad endiselt olla elujõulised ja olulised väikelinnades, mis statistiliselt vaadates oma aina väheneva rahvaarvuga on justkui määratud hääbumisele. Soovin kaardistada need tegurid, mille tõttu inimesed võtavad ja saavad osa kultuurikeskuse tööst ning seeläbi sõnastada nende rolli tänases hetkes.

1.2.Uurimusküsimused

- Millisel määral mõjutab kultuurikeskuse tegevust kohaliku omavalitsuse kultuuripoliitika?
- Millised tegurid tagavad kultuurikeskuse eduka toimimise?
- Milline ühis- ja kogukondlik roll on maakonnakeskuses asuval kultuurikeskusel?

1.3.Uurimuslikud lähtekohad

Suurem kultuurikeskus asub hetkel põhimõtteliselt igas maakonnakeskuses. Sellised majad puuduvad ainult Tallinnas, Pärnus ja Tartus. Tartus võib sellesse kategooriasse paigutada küll Tiigi Seltsimaja, kuid pigem on tema funktsioon erinev.

Antud magistritöö jaoks valisin välja esiti neli kultuurikeskust – Haapsalu Kultuurikeskus, Paide Kultuurikeskus, Rakvere Kultuurikeskus ja Võru Kannel. Põhiliseks valiku kriteeriumiks oli esialgu geograafiline asukoht ehk soovisin töös analüüsida maju erinevatest Eesti piirkondadest. Teades osaliselt kõigi nelja kultuurikeskuse tausta ja tegevust, soovisin omavahel kõrvutada ka niiõelda edukaid ja vähemedukaid organisatsioone. Küllastatavuse, sündmuste ja väljapaistvuse järgi kuulusid edumeelsemate kultuurikeskuste hulka pigem Haapsalu, Paide ja Võru majada, Rakvere Kultuurikeskus oleks olnud veidi nõrgem maja. Minu esialgsed hinnangud neile neljale kultuurikeskusele põhinesid minu otsestel kokkupuudetel nendega. Ma töötasin aastatel 2008 – 2015 Võru Kandles turundusjuhi ja juhiabina, seega olen üsna põhjalikult kursis selle maja töö ja tegevustega. Kandles töötamise ajal kohtusin aegajalt ka Haapsalu ja Paide Kultuurikeskuste juhtide ja töötajatega, seda eriti kino digitaliseerimise laine ajal, mil nad käisid Kandles kogemusi

korjamas. Rakvere Kultuurikeskusega olen kokku puutunud viimase pooleteise aasta jooksul, mil asusin tööle Rakvere Teatris.

Magistritöö jaoks intervjuude läbiviimisel kultuurikeskuste juhtide ja kohalike omavalitsuste juhtidega selgus, et Haapsalu, Paide ja Võru majad on pigem üsna sarnased ning Rakvere Kultuurikeskus erineb nendest väga palju. Rakvere Kultuurikeskuses on olnud aastaid segased ajad, seal on järjest vahetunud juhid ning praegune direktor Krõõt Nõmmela-Mehide on tööl olnud vähem kui aasta. Intervjuud tehes selgus, et eelnevad juhid ei ole vähemalt 10 aastat üldse kogunud andmeid sündmuste, külastajate ega ka eelarve kohta. Ka Rakvere Linnavalitsuse käest sain ainult lühikesed ja üldistavad vastused. Nii otsustasin Rakvere Kultuurikeskuse oma tööst välja jätta, sest puudulike andmete tõttu ei oleks õnnestunud seda asutust teistega kuidagi võrdlusesse paigutada.

Antud magistritöö keskendub üsna suures mahus kultuurikeskuste reaalsele tegevusele, seega põhilise materjali kogusin majade dokumentatsioonist ning intervjuudest maja juhtide ja omavalitsuste esindajatega. Töö jaoks tegin perioodil jaanuar – märts 2017 kokku kuus intervjuud ning osasid intervjuus olnud vastuseid täiendati hiljem ka kirjalikult. Kõik intervjuud on olemas nii audiofaili kui ka trükitud kujul. Dokumentidest keskendusin kultuurikeskuste põhikirjadele, eelarvetele ja statistikale, mis puudutasid külastatavust ja sündmusi, ning ka omavalitsuste arengukavadele. Oluliseks infoallikaks oli kindlasti ka iga maja interneti kodulehekülg. Teoreetiline materjal keskendub kultuurikeskuste ajaloolisele arengisloole. Selleks, et saada adekvaatne ülevaade kultuurikeskuste olemusest, tuleb ka teada, millisel viisil need on tekkinud ja arenenud.

Kogutud andmeid analüüsisin peamiselt kvalitatiivse meetodi abil, kuna dokumentidest ja intervjuudest saadud tulemused ja järeldused kujutavad endast sisulisi ja väärtusega hinnanguid. Selle abil on lihtsam üles leida olulisim info ning samas saab seletusi erinevate tegevuste kohta. Statistilise info ehk eelarve, külastatavus jms paigutan erinevatesse tabelitesse.

Magistritöö koosneb viiest peatükist, mis keskenduvad kultuurikeskuste ajaloolisele arengule, nende ülevaatele tänases hetkes käsitledes ülesandeid ja eesmärgi, sündmusi ja harrastustegevust, personali, rahastust, turundust ning suhteid kohalike omavalitsustega. Töö lisadesse on kantud kultuurikeskuste juhtide ja omavalitsuste esindajate intervjuudeks ettevalmistatud küsimused.

Tartu Ülikoolis on varasemalt tehtud magistritöö teemal „Rahvamajad muutumas ühiskonnas“, mis andis ülevaate rahvamajade kujunemisest, ülesannetest, juhtimisest, seaduse kontseptsioonist ja Rahvakultuuri Keskuse tööst. Täpsemalt keskenduti rahvamajadele nende juhtide vaatepunktist. Töö eesmärgiks oli anda ülevaade rahvamajade rollist läbi ajaloo ning

määratleda nende funktsioon tänapäeval. Tulemusena määratleti, et rahvamaja ülesandeks on olla kultuuri- ja haridustöö keskkohaks väljaspool kooli, ja koduks oma tegevuspiirkonna hariduslikele asutustele ja seltskondlikele organisatsioonidele. Kohaliku kultuuri arendamise kaudu saab kohalik omavalitsus täita ühte tähtsamat ülesannet – kasvatada kodukohatunnet, kaitsta ja arendada kohalikku identiteeti.

Rahvamajade ajaloolisest kujunemisest, kultuuripoliitikast ja seltsiliikumisest on teinud mitmeid uurimusi Ea Jansen, Jüri Uljas, Aili Aareleid ja antud töö juhendaja Egge Kulbok-Lattik, kelle materjale kasutati ka antud uurimustöö tegemisel.

1.4. Mõisted

Töös kasutatakse läbivalt mõisteid ja termineid, mis tihti peale on kasutuses väga erinevates tähendustes ja kontekstides. Juba ainuüksi sõna „kultuur“ on defineeritud väga paljudes erinevates variantides. Kultuuri eri definitsioonid annavad mõistele erinevaid tähendusi alates kõrgkultuuri tekstidest ja lõpetades teatava kogukonna liikme olmeliste harjumustega (Raud 2013: 17).

Antud töös kasutatakse kultuuri mõistet, mis on seotud kaunite kunstidega ehk kultuuri käsitletakse kitsamas tähenduses. Selle kohaselt saab **kultuuri** mõista kui kunsti – see on, mida kunstnikud loovad ning mida peetakse, säilitatakse, vahetatakse ja tarbitakse kui kunsti. See sisaldab kirjandust, teatrit, muusikat ja kujutavat kunsti ning see on sageli traditsioonilise kultuuripoliitika fookuses (Anheier, Hoelscher 2015: 18).

Jätkusuutlikkus on üks antud töö olulisi aspekte, mis vajab samuti määratlemist. Jätkusuutlik areng on areng, mis vastab olemasolevatele vajadustele ohustamata tulevaste generatsioonide võimalusi oma vajaduste rahuldamiseks. Oma kolme samba – majanduslike nõudmiste, keskkondliku paindumise ja sotsiaalse õigusega – on see definitsioon laialt kasutatud (Anheier, Hoelscher 2015: 19). **Kultuurilist jätkusuutlikkust** saab defineerida kahel viisil. Ühelt poolt viitab see kultuuriliste ja kunstipäraste tegevuste ja muustrite jätkusuutlikkusele, sisaldades näiteks identiteedi loomist ja väljendamist, kultuurilise pärandi kaitset ning kultuurilise järjepidevuse tunnet. Samas viitab kultuuriline jätkusuutlikkus ka kultuuriliste tunnuste ja tegevuste rollile teavitada ning luua osalisi radu jätkusuutlikuma ühiskonna poole (Kangas, Duxbury, De Beukelaer 2017).

Kui vaadata Eesti omavalitsustes asuvate kultuuriasutuste nimetusi, siis leiab sealt samuti arvukalt erisuguseid nimesid. Kõige sagedamini esinevad seltsimaja, rahvamaja, kultuurimaja ja kultuurikeskus. Nende kõigi põhitegevus on üsnagi sarnane, nimetused kannavad eri ajastute poliitilist hõngu ja seetõttu pean oluliseks määratleda, millist nimetust kasutan käesolevas magistritöös. 2014. aastal on Siseministerium tellinud uuringu teemal „Soovitused sotsiaalse

taristu erinevate aspektide käsitlemiseks maakonnaplaneeringus“, mille raames on päris hästi defineeritud ka seltsi- ja rahvamaja ning kultuurikeskuse mõisted. Selle töö kontekstis kasutatakse eelkõige terminit kultuurikeskus. **Kultuurikeskus** on suuremas omavalitsuses või maakonna keskuses tegutsev kultuuriasutus, kus on loodud head võimalused kultuuriteenuse tarbimiseks. Kultuurikeskuse personal koosneb juhatajast, kunstilisest juhust ja abipersonalist. Kultuurikeskusel on lisaks elanikkonna harrastusliku tegevuse korraldusele suurem võimalus sisse tuua kutselist kultuuri. Kultuurikeskus on sageli vastutav kohalikus omavalitsuses kogu kultuuritegevuse korralduse eest. Kultuurikeskusel on lava, statsionaarsed tehnilised seadmed (heli- ja valgustustehnika), saalis on üle 200 istekoha, sageli mitu saali või prooviruumi (Koppa 2014: 1). Antud töös käsitletavad Paide Kultuurikeskus ja Haapsalu Kultuurikeskus vastavad kindlasti nendele tingimustele ning kuigi Võru Kandle nimes pole sõna kultuurikeskus kunagi olnud (varasemalt Võru kultuurimaja Kannel ja hetkel SA Võru Kannel), vastab ka see organisatsioon kõigile kultuurikeskuse nõuetele.

Töös tuleb palju juttu kultuurikeskuste tegevusest ning seetõttu on olulisel kohal ka mõiste kultuuriteenus. **Kultuuriteenuseks** loetakse kõik tegevused ja teenused, mida kultuuriasutus pakub: võimalus osaleda harrastuskollektiivide töös; erinevate kultuurisündmuste korraldamine; professionaalsete kontsertide, teatrietenduste, näituste jms vahendamine; ruumide ja tehnika rent; kostüümide rent; reklaami paigaldamise teenus.

Keskendumine maakonnakeskustes asuvatele kultuurikeskustele teeb vajalikuks ka maakonnakeskuse mõiste lahti seletamise. **Maakonnakeskus** on ajalooliselt kujunenud maakonna tõmbekeskus, kus asub maavalitsus ning mis peab osaliselt või täielikult ülal kogu maakonna jaoks olulisi asutusi, organisatsioone ja teenuseid. Maakonnakeskuses asuvad arvukate ettevõtete tõttu enamuse maakonna töökohtadest, seal on rohkem kaubandust ning ka rohkem võimalusi vaba aja veetmiseks. Sellele vaatamata on maakonnakeskus siiski eraldi kohaliku omavalitsuse üksus ning sellel moel võrdne kõigi teiste omavalitsustega. Seoses käimasoleva haldusreformiga kaovad 2018. aasta 1. jaanuarist ära maavalitsused, mille ülesanded jaotatakse ära riigi ja tekkivate kohalike omavalitsuste vahel. Sellele vaatamata jäävad tõenäoliselt enamuse maavalitsuse funktsioonidest siiski praeguste maakonnakeskuste territooriumitele.

Kultuuripoliitika on üsna lai mõiste. Praeguse töö puhul osutatakse tähelepanu eelkõige kohaliku omavalitsuse **kultuuripoliitikale**, milles väljendub ametlik arusaam kultuurist ja kohaliku valitsuse ootused sellele. Vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele otsustavad ja korraldavad kõiki kohaliku elu küsimusi kohalikud omavalitsused, kes tegutsevad seaduste alusel iseseisvalt (Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020: lk 1). Sellest lähtuvalt otsustavad ja määravad kultuurielu olemuse ning väärtuse kohalikul tasandil just omavalitsused ise. Kuna ükski seadus ei näe ette, mida peaks kohalik omavalitsus kultuurisektoris tegema või kuidas toimetama,

siis sõltub lõppkokkuvõttes paikkondliku kultuuri „nägu“ suuresti selle juhtidest ja nende eelistustest. Lagerspetz on iseloomustanud kultuuripoliitika olemust nii: Oma poliitilise olemuse tõttu on kultuuripoliitika normatiivne, ja selles kontekstis on kultuuri definitsioon poliitiliselt määratud. Kultuuripoliitika ala on kujunenud ajalooliselt, ta on ajas muutuv ja riigiti erinev. Kultuuripoliitikas väljendub ametlik, riiklik arusaam kultuurist, selle läbi teadvustatakse ühiskonna väärtushoiakud ja ootused kultuurile (Kulbok-Lattik 2008: 124).

Maakonnakeskustes asuvad kultuurikeskused on füüsiliselt samas kohas ja keskkonnas asunud juba üsna pikka aega. Nõukogude Liidu ajal loodud rajoonid on praegu maakondade näol geograafiliselt üldjoontes muutumatutena püsinud. 2015. aastal lõpuks hoo sisse saanud haldusreform on seda olukorda nüüd aga tõenäoliselt muutmas. Päevakorras olev omavalitsuste liitmine muudab mingil määral kindlasti ka iga piirkonna kultuurivaldkonda ja kultuuriasutuste rolli ning seetõttu puudutatakse antud töös ka haldusreformi teemat. Eesti omavalitsuste **haldusreform** on Eestis 1997. aastast alates korduvalt kavandatud reform kohalike omavalitsuste liitmiseks, mille tulemusel jääks senisest enam kui 200 omavalitsusest alles tunduvalt vähem. Haldusreformi eesmärk on toetada kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse kasvu kvaliteetsete avalike teenuste pakkumisel, piirkondade arengueelduste kasutamisel, konkurentsivõime suurendamisel ja ühtlasema piirkondliku arengu tagamisel. Selle eesmärgi elluviimiseks nähakse ette valdade ja linnade haldusterritoriaalse korralduse muutmine, mille tulemusena peavad kohaliku omavalitsuse üksused olema võimelised iseseisvalt korraldama ja juhtima kohalikku elu ning täitma seadusest tulenevaid ülesandeid. Haldusreformi rakendamisel lähtutakse ka riigivalitsemise reformi eesmärkidest riigihalduse korrastamisel, milleks on avalike teenuste hea kvaliteedi ja kättesaadavuse tagamine ning kulude kokkuhoid. Haldusreformi eesmärgi saavutamiseks tuleb haldusterritoriaalse korralduse muutmisel eelistada kohaliku omavalitsuse üksuste moodustamist, kus elab vähemalt 11 000 elanikku (Haldusreformi seadus 2016).

2. KULTUURIKESKUSTE AJALOO LINE TEKE JA ARENGULUGU

Kultuur on olnud eestlaste jaoks tähtis osa elust – kes käib kord kuus teatris, kes mitu korda nädalas kultuurimajas rahvatantsurühmas tantsimas või kes on mõnes sünfooniaorkestris professionaalne viiludaja. Seda aktiivsust toetab omalt poolt olemasolev kultuuriorganisatsioonide- ja asutuste taristu ning riiklik kultuuripoliitika. Eesti kultuurimaastik on kirju ning pakub võimalusi põhimõtteliselt kõigile. Üheks võimalusterohkeks kohaks kultuuriga tegelemisel on maakonnakeskustes asuvad suured kultuurikeskused, kus saab osaleda nii harrastuskollektiivide töös, kui ka väisata Eesti tippmuusikute kontserte ja professionaalsete teatrite etendusi. Just nende majade kaudu jõuab kultuur laiema avalikkuseni.

Kuigi kultuurikeskused on meie ühiskonna lahutamatud osad, ei ole nende ajalugu veel eriti pikk. Nende sünnilugu sai alguse alles 19. sajandi teises pooles koos Eesti rahvusliku ärkamisega. Eestlaste eneseteadvus kasvas. Sellele andis omakorda tõuke 19. sajandi maareform, mille kohaselt vabastati talupojad pärisorjusest ning enamikest nendest said maaomanikud. Eesti lokaalkultuuri, s.t. eestlaste kultuuri arengu iseloomulikke jooni oligi tegelikult väga kiire üleminek talupojakultuurilt euroopalikule kirjakultuurile (Jansen 2004: 67). Euroopast tulevate valgustusideede mõju, üha rohkem levima hakanud haritus ja lugemisoskus, rahvusliku eliidi teke ning eestikeelsete- ja meelsete ajalehtede ilmumine olid otsesed tegurid ja põhjused erinevate seltside ja rahvamajade loomiseks. Üha enam kasvas eestlaste soov rajada oma kultuuriline ja ühiskondlik positsioon ning keskkond. Seltsid olid infoedastamiskohtadeks, tähtsam aga oli nende sotsiaalpsühholoogiline mõju: ühiste mõtete ja ühiste huvide väljendajana said seltsid, mislaadi nad ka polnud, oma liikmete arusaamade, väärtushoiakute, käitumisnormide vormijaiks (Aarelaid ja Jansen 1982: 28). Just vabatahtlikud organisatsioonid olid vahendiks poliitika- ja majanduselu, ühtlasi kogu kultuurielu edasiviimisel, eriti aga uute kultuuristandardite kandmisel rahvahulkadesse, rahva enda kultuuripüüete realiseerimisel. Inimesed ise sidusid seltsidega kõrgelekrutitud ootusi ja lootusi (Aarelaid ja Jansen 1982: 30).

Nii linnades kui ka pisemates maakohtades üle Eesti hakati looma erinevaid seltsinguid, mis koondasid endas täiesti tavalisi inimesi. Seltside liikmete arv kasvas ning peagi tekkis vajadus füüsilise koha järgi, kus seltsitegevust viljeleda. Tavalised inimesed maapiirkondades (kui ka linnades), kes liitusid kultuuriliste-, põllumajanduslike-, karskus- või teiste seltsidega, hakkasid ehitama maju: linnades ja külates avalikuks kasutamiseks mõeldud kultuurikeskusi. Majad ehitati peamise eesmärgiga pakkuda ruume ja võimalusi tegelemaks uute kultuuriliste tavadega nagu

laulmine mitmehäälses kooris, musitseerimine puhkpilliorkestris, näitlemine etendustes, raamatute laenutamine raamatukogust, osavõtmine loengutest ning kohalike avalike pidustuste toimumine (Kulbok-Lattik 2015: 76). Praeguse Eesti territooriumi esimene seltsimaja rajati kohaliku kooriühingu poolt 1887. aastal Kanepisse. Nii löid kohalikud inimesed enda jaoks just sellised kultuuritarbimise tingimused, mis olid neile vajalikud ja sobilikud. Seltsingutes ja rahvamajades käis koos arvukalt inimesi. Seal oli nii kohalikku intelligentsi kuulujaid kui ka tavalisi palgatöölisi - neid kõiki liitis ühine ajalooline taust.

Rahvamajadest sai koht, kus tugevnes kultuuriline ja rahvuslik identiteet. Luues koha kultuuriga tegelemiseks, löid Eesti inimesed aluse ja tingimused füüsilise ja sümboolse ruumi jaoks - teisisõnu, nad löid enda jaoks institutsioonid, mis olid suveräänseks üksuseks parandamaks oma poliitilist esindatust (Kulbok-Lattik 2015: 76). Seega löid rahvamajad pinnase poliitilise avalikkuse tekkeks. Paljud majad, mis rajati, olid inspireeritud ooperi- ja teatrimajadest ning neis oli olemas kõik, mida vaja erinevateks kultuurilisteks tegevusteks. Seal oli lava, võimalusterohke saal, kohvik ning näitusepinnad. Kõik need tingimused soodustasid harrastustegevuse hoogustumist, mis omakorda olid aluseks professionaalsetele kunstivormidele. Eesti kogemus rahvahariduse arendamisel on lähtunud meie kultuuri ruumilisest mudelist – rahvamajad, kultuurikeskused (Kulbok-Lattik 2016: 42). Nii kujunesidki välja rahvamajade laiemad funktsioonid – rahvusloome, harrastustegevuse kaudu kõrgkultuuri toetamine ning elukestev õpe, mis toodab sotsiaalset sidusust.

Seltside ja rahvamajade liikumine aina kasvas ning eestlaste iseteadvus muutus tugevamaks, mis mõjus ohumärgina baltisakslastele ja Tsaari Venemaa ametnikele. 19. sajandi viimastel kümnenditel algas venestamine, mille käigus suruti alla eestimeelseid ühinguid, koolides läks õppetöö üle ainult vene keelele, suleti eestikeelsed ajalehed ning seltsingutele ja ühingutele sai osaks range kontroll ja tsensuur. Sellele vaatamata jätkus eestlaste seltsitegevus endiselt aktiivselt. Vabade ühenduste massilevi eestlaste seas arvukate uute kohalike seltside näol sai ebasoodsatele poliitilistele tingimustele vaatamata teoks seetõttu, et seniste juhtivate ja omavahel võimu pärast võitlevate juhtivate rahvuslaste kõrvale oli tõusnud uus arvukas kohalike avalike tegelaste põlvkond, mis koosnes eelkõige maakoolmeistritest ja talunikest; neid toetasid käsitöölised, vallakirjutajad, väikeametnikud jm (Jansen 1995: 38). 1905. aastaks tegutses juba ligikaudu 500 eestlaste seltsi. Üha enam ehitati juurde uusi seltsimaju, milleks kogusid tavaliselt raha ja vahendeid kohalikud inimesed ise. Tihtipeale teostati ka ehitus ise, sest puudusid vajalikud spetsialistid. Kogu seda perioodi võib nimetada Eesti kultuuripoliitika kujunemise proloogiks, see oli periood, mil rajati Eesti avaliku- ja kultuurivaldkonna vundament ja enamik kultuuriinstitutsioone - teatrid, loomeliidud, rahvamajad ja teised, mis said iseseisva omariikluse tähtsateks sammasteks (Kulbok-Lattik 2012: 273).

Üha kasvav hariduse tase, aktiivne seltsitegevus ja rahvustunde levik löid võimalused rahvusriigi sünniks 1918. aastal. Eesti Vabariigi moodustamine hoogustas veelgi seltsitegevust. Jätkus uute seltsi- ja rahvamajade ehitamine, sest igas külas oldi väga huvitatud osalemisest erinevates tegevustes. Majade rajamist toetas nüüd ka riik. Seltsiliikumine laienes veelgi, haarates haridus-, noorsoo-, nais-, laulu- ja mängu-, põllumeeste, kirjameeste, tuletõrje- jm seltside tegevuse, tekkisid institutsioonid, organisatsioonide võrk (Kulbok-Lattik 2008: 129). Põhimõtteliselt oli selle ajani kogu kultuurielu juhtitud alt ehk tavaliste inimeste poolt. 1925. aastal loodud Kultuurkapital muutis aga seda olukorda. Kultuurkapitali nõukogu tuli esmaskordselt kokku 1928. aastal ning selle tööst lähtusid mitmed olulised kultuuripoliitilised algatused. Komisjon otsustas, et maakoolivalitsused peavad saatma haridusministeeriumile teateid olemasolevate rahvamajade ja selleks otstarbeks kasutatavate ruumide kohta ning maaomavalitsused välja töötama rahvamajade võrgu kava maal. Samuti pidas komisjon vajalikuks koostada rahvamajade ehitamiseks riikliku toetuse andmise tingimused ja kord (Uljas 2005: 33).

1931. aastal võeti vastu Aleksander Kurvitsa poolt välja pakutud Rahvamajade seadus, mille põhilisteks eesmärkideks olid rahvamajade võrgustiku loomine ja rahvamajade riigipoolsete toetuste korraldamine. Rahvamajade seadusega pandi paika majade ülesanded ning nende asutamise ja tegutsemise kord. Rahvamaja ülesandeks on olla kultuuri- ja haridusetöö keskkohaks väljaspool kooli ja koduks oma tegevusepiirkonnas hariduslikele asutistele ja seltskondlikele organisatsioonidele (Rahvamajade seadus 1931). Seaduses kirjas olevaid ülesandeid olid seltsi- ja rahvamajad tegelikult kogu aeg täitnud, kuid nüüd olid need esimest korda täpselt ja üheselt määratletud. Rahvamajade võrku hakkasid kuuluma majad, mille ehitamist või remonti toetas kohalik omavalitsus või riik. Võrgu koostamisel oli Haridusministeeriumi eesmärgiks see, et rahvamajad peaksid asuma regiooni keskpunktis, sest nad peaksid olema inimestele ligipääsetavad, ning et nende tegevused ulatuksid vähemalt seitsme kilomeetri kaugusele (Kiis 1998: 115-120). Rahvamajade seaduse vastuvõtmine ja võrgustiku loomine andsid omakorda tõuke arvukate uute majade tekkeks. Rahvamajad olid põhilisteks kohtadeks, kus inimesed veetsid oma vaba aega - nad osalesid harrastuskollektiivide töös, pidasid pidusid ning nautisid teiste esinemisi. See muutis omakorda iga kogukonna tugevamaks ja jätkusuutlikumaks.

Vaikiva ajastu ja prototalitaarse valitsemiskorra saabumisega 1934. aastal algas rahvamajades suurte muutuste aeg. Riik hakkas muu seas kontrollima ka rahvamajades tegutsevate seltside ja ühingute tegevust ning peagi muutusid rahvamajad riikliku propaganda kohalikeks levitajateks. Põhimõtteliselt jätkus kõik ka siis, kui 1940. aastal tungis Eestisse Nõukogude Liit. Sellega algas sotsialistliku riigikorra kinnistamine, mis nägi ette kõigi eluvaldkondade, kaasa arvatud kultuuri, ulatuslikku restruktureerimist. Kultuurivaldkond koos rahvamajadega said kommunistliku ideoloogia levitamise ja juurutamise tööriistadeks. Nõukogude totalitaristlik ajastu

tõi Eestis endaga kaasa nõ vormilt rahvusliku, sisult sotsialistliku kultuuripoliitika. Kultuur pandi taas toimima propaganda tööriistana (Kulbok-Lattik 2008: 136). Kogu rahvamajade tegevust juhtis riik teostades pidevat kontrolli ning kehtestades tugeva tsensuuri. Kuna rahvamajad olid propaganda olulised levitajad, siis rahastas riik neid ise. Nii säilisid suuremas osas kõik majad, mis olid eelnevatel perioodidel inimeste endi poolt rajatud. Kuigi nende tegevus oli osalt sarnane varasemale, oli nende sisu muutunud. Kogu tegevus pidi kandma nõukogude vaimu ja meelsust. Rahvamajad muudeti “keskusteks, kus kasvatatakse sotsialistliku ühiskonna aktiivseid ja teadlikke ülesehitajaid harides inimesi poliitiliselt sotsialistlikus vaimus” (Kulbok-Lattik 2014: 175). Lisandusid olümpiaadid, ülevaatused, festivalid ja konkursid, mida korraldati nii kohalikul, vabariiklikul kui ka üleliidulisel tasandil. Nende ürituste peaesmärk oli osalevad rühmad mitmesuguste kategooriate abil pingeritta seada, et tõsta esile kindlaid esteetilisi suuniseid ja juurutada nõukogude kunsti nivelleerivaid ideaale./---/Kõik isetegevuslikud kollektiivid, kes soovisid oma harrastuse viljelemiseks koos käia, ruume leida ning avalikuks esinemiseks luba saada, pidid tegutsema mõne klubilise asutuse juures. Need olid nn riiklikku haldussüsteemi kuuluvad rahva- ja kultuurimajad ning ametiühingute süsteemi kuuluvad klubid asutuste ja ettevõtete juures (Kuutma 2008: 588).

Nõukogude kultuuripoliitika üheks põhiliseks eesmärgiks oli intelligentsi ümberkujundamine. Enamus kultuuriorganisatsioonide inimestest vahetati välja nn sobivate nõukogude inimeste vastu, kes juhtisid majade tegevust just nii, „nagu vaja“. Põhimõtteliselt kehtis rahvamajade selline roll kuni nõukogude aja lõpuni. Kuigi väidetavalt muutusid reeglid ja kontrollimised 70-ndatel ja 80-ndatel leebemaks, olid need endiselt olemas ning vabast kultuurilisest tegevusest rääkida ei saanud. See saabus alles Eesti taasiseseisvuse saavutamiseiga 1990. aastate alguses.

Peale Nõukogude Liidu lagunemist kukkus kokku ka igasugune kultuuri rahastamise ja toetamise süsteem. Kuigi on tõsi, et just massiliselt harrastatud, ühtne ja riiklikult rahastatud koorilaulutraditsioon aitas meil taasiseseisvuda, lagunes turumajanduse saabudes nõukogudeaegne riiklikult rahastatud laiapõhjaline, nii reaalteadusi (tehnikaj- ja loodusmajad), spordi, kui ka kunsti- ja rahvakultuuriharrastusi ja ka süvaõpet tagav terviksüsteem paari aastaga. Ja siiani, 23 aasta jooksul, ei ole suudetud oma ajaloolist konteksti arvestades läbi mõelda Nõukogudeaegse süsteemi tähendust ega kohandada selle süsteemi parimaid praktikaid turumajanduse tingimustes. (Kulbok-Lattik 2015). Turumajanduslikule süsteemile üleminek tähendas automaatselt seda, et kultuurisfääri hakkas ilmuma ka mitmeid erategijaid ning konkurents hakkas kasvama. 90-ndate keskpaigas registreerusid paljud kollektiivid seltsidena ning hakati tegutsema projektipõhiselt, olenevalt rahataotluse edukusest ja omavalitsuse hoiakust (Kuutma 2008: 596). Igaüks pidi ise vaatama, kuidas hakkama saada. Veidi tõi kergendust Eesti Kultuurkapitali taastamine 1994.

aastal. Rahvamajade jaoks oli oluline selle juurde rahvakultuuri sihtkapitali asutamine. Kuni 90-ndate lõpuni otsisid rahvamajad üle Eesti moodust ennast ära majandada ning püsida jätkusuutlikuna.

19. sajandil alguse saanud rahvamajade võrgustik on põhimõtteliselt Eestis säilinud tänapäevani. Tänu rahvusliku identiteedi esilekerkimisele ja tavaliste inimeste meeletule tahtele on ka praegu Eestis peaaegu igas külas, alevis ja linna oma rahvamaja. Rahvamajade peamine roll on samuti läbi kõigi nende aastate omal moel säilinud - see on koht, kus osaletakse harrastuskollektiivide töös, saadakse osa teatrietendustest, kontserditest ja näitustest. See on koht, kus tehakse hingele head. Kultuuriline ja loominguline tegevus pakub positiivseid emotsioone ning ergutab erinevaid meeli. Seeläbi saab ennast ja oma mõtteid laiemalt mõtestada. Kunsti üheks avalikuks eesmärgiks on parandada üksikisiku elu, soosides isiklikku loovust, vaimsust ja potentsiaali ning maandades pingeid, pakkudes lõõgastust ja meelelahutust (Arthurs ja Hodsoll 2008: 196).

2.1. Haapsalu Kultuurikeskuse ajalooline taust

Allolev kokkuvõttev ülevaade Haapsalu Kultuurikeskuse ajaloost on koostatud Sirje Rahumägi brožüüri „Haapsalu Kultuurikeskus 25“ (2000) ja Gülnar Murumäe intervjuu (08.02.2017) põhjal.

Haapsalu Kultuurikeskuse rajamise lugu sai alguse juba 19. sajandi lõpus, mil algas rahvuslik ärkamine ning kõikjal praeguse Eesti territooriumil tõstsid pead erinevad seltsid ja kooskäimised.

1895. aasta mais asutati Haapsalus karskusselts Kungla, mille liikmeskond hakkas aktiivselt kasvama. Kahjuks puudusid seltsil ruumid, kus regulaarselt koos käia. Esimese maailmasõja eel alustas kohalik tuletõrje selts seltsimaja ehitust. Valmis said siiski vaid maja alusmüürid ja keldrikorruse ruumid, sest alanud sõja tõttu ehitustegevus katkes.

1920-ndatel aastatel kerkis rahvamaja ehitamine taaskord esile, kuna loodud Haapsalu Eesti Selts ostis ära poolelioleva tuletõrje seltsimaja krundi. Lõpuks, 1935. aasta mais tunnistas Seltside Liidu vanematekogu vastuvõetavaks rahvamaja ehituskava ning selle maksumuseks planeeriti 52 000 krooni. Nii kuulutatigi välja auhinnaline ehitusprojektide võistlus ning jooksvalt korraldati ehitatava maja jaoks loteriisid. Raha saamiseks pöördus Seltside Liidu juhatus ka Kultuurkapitali valitsuse, haridusministeeriumi ja riigivanema poole. Projekti võitis arhitekt Artur Perna, kes andis 1937. aastal Seltside Liidule üle rahvamaja plaanid. Kolmekorruselise kivehituse maksumuseks kujunes hoopis 80 000 krooni. 9. veebruaril 1937. aastal avaldas kohalik ajaleht Lääne Elu ringküsitlese rahvamaja ehitamiskavatsuse ja selle teostamisvõimaluste kohta, kus sõna

võtsid ka linna prominentsed tegelased. Rahvamaja püstitamise vajaduslikkus ei tekitanud kelleski kahtlusi, kuid nõrgaks kohaks kujunes ehituse majanduslik pool ja suur maksumus ning seetõttu jäigi maja ehitamata.

1940. aastal tuli rahvamaja ehitamise teema taas päevakorda seoses kino Kungla põlemisega. 1945. aasta alguses alustas tööd Läänemaa Kultuurimaja ning samal aastal kohandati Haapsalu Rahvamajaks ümber endine hotell St. Peterburg, mis teenis Haapsalu linna kultuurimajana 30 aastat.

26. aprillil 1975. aastal avati uhiuus Haapsalu Rajooni Kultuurimaja, mille arhitektiks oli Eesti viimase poolsajandi üks olulisemaid ja eripalgelisemaid ehituskunstnikke Ado Eigi. Maja avamine oli suursündmus mitte ainult Haapsalu linnale ja Läänemaale, vaid tegemist oli riikliku tähtsusega sündmusega. Kui seni oli kultuurimaju ehitatud tüüpprojekti järgi, siis nüüd leiti, et väikelinnad ja tähtsamad alevid väärivad siiski erilahendusi kuna need vastavad paremini reaalsele oludele kui abstraktsete statistiliste näitajate järgi valminud tüüpprojektid. Arvestades prominentset asukohta Haapsalu kesklinnas piiskopilinnuse vahetus läheduses ning linna arenguperspektiive, sai kultuurimaja märksa suurejoonelisema ruumiprogrammi, kui kehtivad normid ette nägid. Näiteks 250-kohaline teatrisaal muutus suureks 600-kohaliseks saaliks. Samuti leiti, et peale kohalike elanike peab kuurortlinn silmas pidama ka oma külalisi, vajades suuremat kultuurihoonet kontsertide ja teatrietenduste korraldamiseks. Nagu kirjutas arhitektuuriajaloolane Leo Gens pärast maja valmimist: „Uus kultuurimaja on toonud linna midagi niisugust, mida ei saa mõõta ei ruutmeetrite ega rubladega: ta annab linna elanikele perspektiivitunde.“ (Väljas 2015).

Uus kultuurimaja sai kohe hoo sisse. Tööd jätkasid seni tegutsenud harrastuskollektiivid – meeskoor, naiskoor Kungla, puhkpilliorkester, käsitööring, kangakudumisring, mudilasring, vokaal-instrumentaalansambel Alfa-C, rahvatantsurühm ja näiteringid. Lisaks alustasid tööd ka täiesti uued ringid – peotantsuringid lastele ja täiskasvanutele, noorte- ja folkansambel, lasteringid, trummitüdrukud ja fotoring. Iga aastaga loodi juurde aina uusi ringe ning ajaloo vältel on Haapsalu Kultuurikeskuses tegutsenud teiste seas näiteks ka missiklubi, filatelistide klubi ja noorpaaride klubi. Esimesel 10 aastal toimusid regulaarselt taidlusingide aruandekontserdid ning harrastajad käisid ka ülevabariigilistel võistlustel. Loomulikult oli alati oluline ka laulu- ja tantsupidudel osalemine. 1978. aastal loodi rahvateater Randlane, mis tegutseb tänapäevani. 1979. aastal esietendus nende eestvedamisel Haapsalu legend ning sellest ajast saadik ongi teater eelkõige tuntud Valge Daami vabaõhulavastuste kaudu.

Läbi aastate on Haapsalu Kultuurikeskuses toimunud ka arvukalt sündmusi. 70-ndatel aastatel oli põhirõhk üleliidulistel sündmustel, mille raames toimusid mitme aasta vältel tavaliselt kohalikud ja piirkondlikud voorud ning parimad pääsesid edasi üleliidulisele festivalile. Nendest suurimad olid taidlusfestival „Tööst, maast ja inimestest“, laste ja noorsoo muusikanädal ning

rahvamajandussaavutuste näitus. Sellel ajal said hoo sisse ka kõiksugu žanripäevad, mis hõlmasid kõiki erinevatest liikidest harrastuskollektiive. Kindlasti olid iga piirkonna olulistemaks sündmusteks rajooni laulupeod ja rahvakunstiõhtud. Kui aastaid peeti neid sündmusi kodumaa juubeli auks, siis mida aasta edasi, seda enam hakati tähelepanu pöörama eestlaste tähtpäevadele. 70-80-ndate aastate üheks populaarseimaks ürituseks oli sari „Teile, terve pere“, kus sai osaleda korraga kogu perekond. Samal ajal, kui lapsed olid hõivatud erinevate toredate tegevustega, said vanemad osa filmiprogrammist ning spetsialistid jagasid mitmekülgseid näpunäiteid. 1975. aastal sai hoo sisse laste laulukonkurss „Kullalind“, mis toimub tänapäevani. 70-ndatel alustati väga populaarseteks kujunenud balliõhtutega, mis toimusid viis või kuus korda aastas. 1976. aastal pandi alus Tšaikovski muusikapäevadele, kuhu kutsuti kohalike kollektiivide kõrvale esinema ka nimekaid muusikuid kogu Eestist. Sageli esinesid muusikapäevadel ka nimekad vene muusikud, kes käisid Haapsalus suvitamas. Tšaikovski muusikapäevade traditsioon katkes 1989. aastal, see taastati 1997. aastal ning see toimub ka tänavu. 1977. aastal nägi ilmavalgust nõukogude laulude festival Valge Daami auhinnale. Olulise märgi Haapsalu muusika- ja noorteelule on jätnud 1982. aastal esmaskordselt toimunud vokaal-instrumentaalansamblite konkurss-festival „Haapsalu kevad“, mis sai populaarseks üle kogu Eesti. Seal astusid lavale kõik tolleaegsed menukad ansamblid ning samuti innustas see tegutsema ka kohalikke muusikuid, sest võitja pääses esinema Tartu muusikapäevadele. Viimane festival toimus 1990. aastal. Kõige kuulsam ja olulisem Haapsalu Kultuurikeskuse sündmus on kindlasti Valge Daami päevad, mis said alguse 1987. aastal. See on sündmus, mis tänapäevani toob Haapsallu kõige rohkem publikut ja külalisi. Päevade jooksul toimuvad erinevad kontserdid, etendused, spordisündmused, mängude õhtud ja teised põnevad sündmused. Festivali tipphetkeks on loomulikult vabaõhulavastus Valgest Daamist.

Kultuurikeskuse rahastus tuli suuremalt jaolt riiklikult tasandilt, nagu sellel ajal kõikjal. Harrastustegevuse toetamine oli riigile oma ideoloogiatega ja eesmärkide tõttu oluline. Mingi osa teenis maja ka ise, kuid see oli pigem sümboolne.

Taasiseseisvumise saabumisega ei muutunud Haapsalu Kultuurikeskuse tegevuses suures joones midagi. Haapsalu Rajooni Kultuurimajast sai Läänemaa Kultuurikeskus. Harrastuskollektiivid jätkasid aktiivselt oma tööd ning samuti toimusid paljud traditsioonilised sündmused edasi. 1991. aastal algatas Läänemaa Kultuurikeskus vabariikliku diskorite festivali „Karsummer“, mis toimus kokku kaheksal korral ning paari aasta pärast lisandus ka koolinoorte diskorite konkurss-festival „WUUM“. 1991. aasta mais avati Läänemaa Kultuurikeskuse galerii, mille esimeseks näituseks oli Ants Laikmaa looming. Galerii tegutseb tänase päevani, hetkel Haapsalu Linnagalerii nime all. 1994. aastast alates toimub Haapsalus bluusi ja džässmuusika

austajate rõõmuks „Augustibluus“, mis tänaseks hetkeks on kasvanud suureks rahvusvaheliseks festivaliks.

Üleminek riigi rahastuselt kohaliku omavalitsuse rahastusele võttis veel aega:

1996. aastal asusin ma maja juhtima ja eks siis tasapisi tuli meil üha rohkem ise majandama hakata. Juhi vahetustega muutus ka organisatsiooni töökultuur ja finantseerimise mudelid. Kuni 90-ndate keskpaigani oli kultuurikeskusel rohkem maakondlik tähtsus. Seoses linna kui omavalitsusüksuse tugevnemise ja iseseisvumisega hakkas ka kultuurikeskus muutuma linnakeskseks asutuseks. /Gülmar Murumägi, 08.02.2017/

1. jaanuaril 1999. aastal nimetati Läänemaa Kultuurikeskus ümber Haapsalu Kultuurikeskuseks.

Nõukogude Liidu ajal oli Haapsalu Rajooni Kultuurimaja üheks põhiliseks funktsiooniks harrastuskollektiivide töö korraldamine. 90-ndatel muutus maja rohkem avatumaks, seal hakkas toimuma aina enam omanäolisi sündmusi ning suur osa linna kultuurielust koondus just sellesse majja. 90-ndate lõpuks kujunes välja juba üsna pikk nimekiri kultuuriteenustest, mida asutus pakkus. Lisaks sündmuste ja harrastustegevuse korraldamisele lisandusid kostüümilaenutus, ruumide rentimine, reklaami paigaldamine Haapsalu linna stendidele, tehnika rentimine, kohvik ja teised. Samasuguseid teenuseid pakub Haapsalu Kultuurikeskus ka täna, 2017. aastal.

Haapsalu Kultuurikeskus 2016. aastal. 1975. aastal valminud hoone arhitektiks oli Ado Eigi.

Foto: Haapsalu Kultuurikeskus

2.2. Paide Kultuurikeskuse ajalooline taust

Allolev kokkuvõttev ülevaade Paide Kultuurikeskuse ajaloost on koostatud Henn Sokka raamatu „Paide Kultuurikeskuse lugu“ (2012) ja Ülle Mülleri intervjuu (02.03.2017) põhjal.

20. sajandil avati Paides kultuurimaja kolmel korral - 1908. aastal ehitati Paide Eesti Seltsi „Ühendus“ seltsimaja juurde uus lavaga saal, 1929. aastal avati Paide Rahvamaja ja 1987. aastal avas ukseid Paide Rajooni Kultuurimaja, millest on praeguseks saanud Paide Kultuurikeskus.

Paides elavnes kultuuri- ja seltsielu ülemöödunud sajandil kui 1796. aastal asutati niinimetatud kodanike klubi, mille juures alustasid tegevust meeskoor ja segakoor. Aegade jooksul tekkisid uued seltsid, laulu- ja pasunakoorid ning hoogustus laulupidude traditsioon. /Ülle Müller, 02.03.2017/

1929. aastal tööd alustanud Paide Rahvamaja ehitati Vabadussõja mälestusobjektina ja rahva poolt annetatud rahade eest.

Kuni 1983. aastani oli see maja kooskäimise ja seltsielu elamise kohaks paljudele paidelastele ja järvalastele. 1944. aasta lõpust kuni 1950. aastani tegutses selles majas ka Narvast evakueeritud kutseline teater. /Ülle Müller, 02.03.2017/

Kuna sõja ajal ja ka sellele järgnenud perioodil rahvamaja eest ei hoolitsetud, siis see hakkas lagunema. Linn oli ka vahepeal hoogsalt kasvanud ning seetõttu tekkis vajadus uue ja suurema maja järgi. 1976. aastal asus Kultuuriministeerium toetama Paide uue kultuurimaja ehitamist aastatel 1978 – 1980. Ehitus siis algust ikkagi ei saanud, sest NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu võtsid vastu määruse, millega katkestati uute kultuuriobjektide ehitamise alustamine linnades, sest Nõukogude Liidus oli liiga palju pooleliolevaid ehitisi. Peagi pärast keelu algust juhtus aga üle Nõukogude Liidu amortiseerunud ja halvas seisus kultuuriasutustes mitmeid raskeid ja ohvriterohkeid õnnetusi. 1980. aasta augustis kukkus ka Paide Rahvamaja saali laest Draamateatri etenduse ajal alla umbes ruutmeetrine krohvitükk ning aina enam hakkasid levima jutud maja kehvast olukorrast. 1983. aastal viidi rahvamajas läbi ekspertiis, mille käigus jõuti järeldusele, et maja edaspidist kasutamist massiürituste korraldamiseks ei saa lubada ning vormistati kultuurimaja sulgemise akt. Rajooniorganite ja Kultuuriministeeriumi ühiste jõupingutustega saadi Paide Rajooni Kultuurimaja ehitamise lülitamine juba 1984. aasta plaani. Ehitus kestis 32 kuud ning 27. detsembril 1987. aastal avati uus ja suurejooneline Paide Rajooni Kultuurimaja, mille teatrisaali mahutas 513 inimest. Sama tüüpprojekti järgi on ehitatud ka Põlva Kultuuri- ja Huvikeskus. Plaanis oli ehitada ka Elva ja Rapla majad, kuid need jäid pooleli. Maja ehituse eelarve oli kokku 2,3 miljonit rubla ning seda finantseeris riik.

Nõukogude Liidu ajal oli majal lisaks riigipoolsele toetusele ka omatulu teenimise plaan. Kultuurimajas töötas palju inimesi ning põhitöötajate palgad ja majanduskulud tulid riigilt.

Nõukogude ajal toimus palju režiimi toetavaid sündmusi - tähistati V.I.Lenini sünnipäeva, Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva, Rahvusvahelist naistepäeva, Võidupüha, ENSV moodustamise

aastapäeva ja teisi samalaadseid päevi. Väga aktiivsed ja tegusad olid rahvakultuuriringid, mis lisaks kultuurimajale tegutsesid ka igas suuremas asutuses. Kultuurimaja korraldas nende taidlusülevaatusi.

Aastatel 1988 – 1991 oli kultuurimaja Paide ajalooliste sündmuste keskpunktis. Majas toimusid rahvarinde ja kodanike komiteede üritused ning kokkutulekuid korraldasid küüditatud ja represseeritud. Kultuurimajas sündisid ja alustasid oma tegevust Järvamaa Kristlik Keskus ja Paide Uusapostlik Kirik. Taasiseseisvuse saabumisega muutus kõigi kultuuriasutuste olukord üsna keeruliseks, kuid pigem võib öelda, et Paide Kultuurikeskusel läks see valutult. Kuna uus maja avati vahetult enne Nõukogude Liidu lagunemist, siis huvi selle vastu jätkus – rahvas käis ning omatulu teeniti hästi. Uus maja ehitati kogu Paide rajooni kultuurikeskuseks ning seetõttu oli ta ka 90-ndate alguses natuke aega maavalitsuse all ja maakondliku rahastusega. Peagi läks maja üle Paide linnale. Kultuurikeskusele tuli juurde mitu funktsiooni, sest vajalik oli otsida uusi omatulu teenimise võimalusi. Majja tekkisid näiteks tasulised ringid.

Paide Rajooni Kultuurimaja – Järvamaa Kultuurikeskus – Paide Kultuurikeskus. Nimi on olnud läbi aegade erinev aga sisu on olnud põhiliselt üks. Selles majas on tähistatud nii kohaliku elu kui ka maakonna ja vabariigi suursündmusi ja pidulikke hetki. See asutus on pakkunud isetegemis- ja loomisrõõmu nii suurtele kui ka väikestele paidelastele – siin on lauldud, tantsitud, mängitud pilli ja tehtud näitemängu. See maja on saanud omaseks ja meelepäraseks esinemispaigaks ka professionaalsetele teatritele ja kontsertorganisatsioonidele. /Ülle Müller, 02.03.2017/

Alates Paide Rajooni Kultuurimaja avamisest on majas toimunud lugematu arv sündmusi ning harrastuskollektiivide töös on kaasa löönud sadu ja sadu inimesi. Majas on tegutsenud traditsioonilised koorid, rahvatantsurühmad, näiteringid ja ansamblid ning lisaks ka näiteks omanäolised flamenko ja iiri tantsu ringid. 90-ndate olulisemad sündmused olid missivalimised, rahvakultuuri sündmused, laulupeod ja tantsuõhtud. Väga palju toimus rahvakogunemisi ja koosolekuid ning massiüritustel toimusid kohtumised erinevate sensitiivide ja ravitsejatega nii Eestist kui Venemaalt. Populaarsed olid laste väliüritused Liivalinnapäev, Muinasjutu mängumaa ja Kriidijuku. Uue maja avamisega hakkasid Paides käima teatrid üle Eesti ning Paides peeti üle-eestilisi eestimeelseid ärkamisaegseid sündmusi nagu IME koosolek, Maapäev ja muinsuskaitsepäev.

2009. aasta 9. aprillil sõlmiti ühiste kavatsuste leping Eesti Kontserdiga. 2010. aastal toimusid olulised struktuurimuudatused ning Paide Vallitorn muutus iseseisvaks struktuuriüksuseks, mille haldamiseks loodi eraldi sihtasutus Ajakeskus Wittenstein. Senini oli olnud Vallitorn kultuurikeskuse hallatav. Paide Linnavalitsus lõi kõikide hallatavate asutuste haldusküsimustega tegelemiseks Sihtasutuse Paide Haldus, millele läksid üle ka kõik kultuurikeskuse haldusülesanded.

2010. aastal algasid eeltööd Paide Kontserdimaja arhitektuuri ideekonkursi

väljakuulutamiseks. Selleks allkirjastasid Paide linn ja Eesti Kontsert esimene koostöölepingu. 2011. aasta maiks valmis koostöös Eesti Kontserdiga ja Riigimetsa Majandamise Keskusega Paide Kontserdimaja „Ideelahenduse arhitektuurivõistluse“ võistlustingimused. Võistlus jäi aga kohalike poliitiliste kempluste tõttu välja kuulutamata. 2011. aastal toimus Paides ja Järvamaal nädalane Rahvusooper Estonia suurejooneline festival „Ooper ja ballett südames“, kuhu kaastati üle 3500 inimese. Paide Kultuurikeskuse koostöö ja partnerlus Eesti Kontserdi ja Rahvusooper Estoniaga on kaasa toonud arvukalt uusi sündmusi ning mõjunud maja arengule väga positiivselt.

Paide Kultuurikeskus 2016. aastal. Foto: Internet.

2.3.SA Võru Kannel ajalooline taust

Allolev kokkuvõttev ülevaade Võru Kandle ajaloo kohta on koostatud Silvi Jansonsi raamatu „Avastage Võru Kannel“ (2000) ja Heiki Kelpi intervjuu (15.02.2017) põhjal.

2000. aastal toonase Võru kultuurimaja Kannel kunstilise juhi Silvi Jansonsi poolt kokku pandud raamat „Avastage Võru Kannel“ algab järgmiselt: Estonia Tallinnas, Vanemuine Tartus, Endla Pärnus, Ilmarine Narvas ja Kannel Võrus – need on Eesti vanemad laulu- ja mänguseltsid.

19. sajandi keskel kujunes Võrumaa koorilaulu keskuseks Kanepi. Sealne laulukoor käis 1869. aastal Eesti esimesel laulupeol ning samuti esineti ka ümbruskonna sündmustel. Kanepi tuntud meeskoor käis 1879. aastal esinemas Võrus Saksa seltsi liikmetele ning see ärgitas ka Võru eestlasi mõtlema oma seltsile. Linna saksakeelse valitsuse vastuseisust hoolimata kinnitati 28. augustil 1881. aastal Võru laulu- ja mänguseltsi Kannel põhikiri, mis ütleb, et „...arendada laulu

ja just mitmehäälelist laulu.“ Sama aasta 8. novembril toimus Kandle seltsi asutamiskoosolek ning Võrumaa eesti soost laulu- ja mängujuhtide algatusel loodud selts kujunes kogu maakonna eestlaste laulu- ja mänguhuviliste kooskäimise kohaks.

Kandle seltsi põhikirjas rõhutati mitmehäälse laulukultuuri olulisust, siis tõenäoliselt loodi koos seltsiga ka Võru esimene meeskoor. 1882. aasta juunis korraldas Kandle selts maakonna meeste-, sega-, puhumise- ja viiulimängukooride kolm suurt kontserti, mis osutusid väga menukateks. Laulukoorile lisandus peagi ka näitering ning seltsitegevus muutus aina aktiivsemaks. Võru linna ajaloos peetakse esimeseks avalikuks etenduseks 1882. aastal mängitud Juhan Kunderi lavalugu „Mulgi mõistus ja tartlase tarkus“. Eestlastest liikmed, rahvariietes esinemised ja avalike kõnede pidamine tugevdas kohalike eestlaste ühtekuuluvust ning sakslus jäi üha enam tahaplaanile.

Aastatel 1883 – 1891 asus selts Minka ehk Kreutzwaldi majas. 1891. aastal leidis selts tegevuseks ruumid võõrastemajas „Rossija“. Samal aastal rajati seltsile ka näitelava. Näitemängu tehti ajaviiteks ja seltsile tulu saamiseks ning sageli esitati ka mitu etendust ühe õhtu jooksul. Lisaks tavalistele näitemängudele etendati ka laulumänge ja operette. Kandle selts oli sellel perioodil näitemänguharrastuse eestvedajaks nii Võrus kui ka kogu Võrumaal.

Kandle seltsi maja 20. sajandi alguses. Foto: Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum

26. detsembril 1900. aastal sai lõpuks valmis Kandle seltsi oma maja. See hoone oli ainukordne nähtus XX sajandi Eesti linnakultuuri maastikul nii arhitektuurilisest kui ajaloolisest seisukohast vaadatuna. Kannel oli esimene Eesti suurem selts, kes ehitas oma krundile originaalse ehitusstiiliga seltsimaja.

Esimese maailmasõja ajal 1915. aastal sai Kandle teatrimaja peosaalist kinosaal ning kogu sõja perioodil Kannel näitemängudega ei tegelenud. 1917. aastal üürib Kandle saali endale sõjavägi ning kannatada saavad nii ruumid kui ka töökorraldus.

Eesti Vabariigi väljakuulutamisega aktiveerus Kandle seltsi tegevus taas. Kandle seltsi 1920. aasta põhikiri ütles: „Võru seltsil Kannel on ülesandeks üleüldist haridust ja kunsti edendada, rahva kehalise välaarenemise eest hoolt kanda, seltskondlist läbikäimist edendada ja sündsat lõbu pakkuda.“ Eriline tähelepanu langeb just näitemänguharrastusele, mis hakkas toetust saama ka riigi poolt moodustatud Kultuurkapitalist.

Võrus oli see eripära, et siin hakkas väga hästi minema just nimelt teatril. Teater tegutses ju Kandle juures. See tegi operette...Nende tase oli selline, et nad kutsusid endale lavastajaid juba Tartust. Ka väga paljud operetiprimadonnad toodi Tartust peaosadesse. Kuna neil läks kuradima hästi, siis 1926. aastal otsustas teatritrupp Kandlest lahku lüüa. Ja siis oligi see esimene aeg, kui Võrru moodustati poolkutseline teater. /Heiki Kelp, 15.02.2017/

Kandle poolkutselise teatri asutamispäevaks peetakse 14. septembrit 1926. aastal, kuid enamvähem iseseisvaks muutus see alles 1932. aasta juunis, mil teatri arvele läksid tema varad, tulud ja kulud. Selts andis teatrile tasuta saali, kütte ja valgustuse ning Võru linna- ja maavalitsusest laekusid seltsile sellekohased toetused. Teater sai toetust ka riigi poolt.

Joh. Semmiste püstitab Kandle teatri 10. aastapäeval küsimuse: „Kui „Kannelt“ ei oleks“...Kui Tammula järve ei oleks – mis oleks Võru ilma järvetä?! Või Võru ilma Kandleta? Kumma neist suudaksime loovutada? Ei kumbagi! Kandles on kõik sündinud, mis Võrus on sündinud suuremat, nii hääd kui halba. Algul ta meid koondas seltsimajana, koosolekukohana, ühishingestuse arendajana, eestluse kasvatajana. Algul siin eesti pürjel võis iseteadvalt teha omad napsudki ja lasta läve taha tõsta liialt üleoletseva kadaka või veneka...Seltsimajast me oleme jõudnud kutselise teatrini. Või jõuame. Võru omaaegne vaene eesti seltskond suutis üles ehitada Kandle maja, ent nüüdne jõukam ja mitmekordselt arvukam Võru elanikkond seda maja suurendada ei jõua?! Aga ilma temata läbi saada ka ei taha. Sest mis oleks Võru ilma järvetä või korraliku Kandleta.“ (Jansons 2000: 248)

Kui teater ei tahtnud enam seltsi rahaliselt niivõrd aidata, pidi välja mõtlema uusi mooduseid, kuidas raha teenida. Kui vahepeal oli alkohol Kandlest lausa vist välja viidud, siis sellel perioodil toodi alkohol tagasi. Baar hakkas alkoholi müügiga katma maja kulusid. Ja teine uuendus tehti veel – leiti mingi pikk koridor siit keldrist, kuhu sai siis keeglirajad teha ning Kannel kattis oma kulusid mingil ajal hoopis keegluga. /Heiki Kelp, 15.02.2017/

1939. aastal kinnitatud Kandle seltsi uus põhikiri kinnitab: „Kandle seltsi eesmärgiks on rahvusliku kultuuri edendamine ning vaimse elu arendamine ja tõstmine kunsti, teaduse ja kirjanduse kaudu riiklikus vaimus.“

1939. aastal soetas Kannel majandusministeeriumi toel kesklinna krundi, kuhu sooviti ehitada eraldi moodsa siiberlavaga teatrimaja, kuhu mahutuksid ka kinoruum, võõrastemaja ja lokaal. Maja ehitamine teoks ei saanud, sest 1940. aasta juunipöörde käigus natsionaliseeriti

Kandle teater koos seltsile kuulunud majaga. Saal dekoreeriti punase kanga ja viisnurgaga ning kangal oli Lenini tsitaat „Kunst kuulub rahvale“.

Teatritegevus oli 20. sajandi esimestel aastakümnetele Kandle üheks tunnusmärgiks, kuid majas tegutsesid ikkagi ka teised isetegevuslaste kooslused. Majas olid puhkpilliorkester, erinevad koorid ja tantsurühmad, kes samuti astusid üles ka avalikel esinemistel.

1945. aastast asus Kandle teatrimaja ruumides Võru maakonna keskkultuurimaja, kus lisaks Kandle teatrile hakkasid majas allüürnikena tegutsema ka erinevad ringid. Samal aastal toimus Kandle aias esimene Võrumaa rahvakunstiõhtu.

1948. aastal liideti Võru teater Kannel endise Valga Säde teatriga ning sündis Lõuna-Eesti teater asukohaga Valgas. Kandle teater likvideeriti. Juba aasta pärast toodi Lõuna-Eesti teater üle Võrru. Pideva järelvalve ja ettekirjutuste valguses valitses kogu Eesti teatrimastikul kriis ning 1951. aastal Lõuna-Eesti teater likvideeriti.

1960-ndate alguses oli omal ajal Kandle seltsi poolt rajatud maja juba nii halvas seisus, et tekkis vajadus uue järele. NSV Liidu seaduste järgi ei tohtinud Võru linna suuruses keskuses uut kultuurimaja ehitada. Seetõttu lammutati 1962. aastal vana puitehitis ja ümberehituse sildi all ehitati uus moodne kivist hoone. Maja valmis 1964. aastal ning Võru kultuurimaja nimesse lisati taas sõna Kannel.

See, et Kannel oli rajooni kultuurimaja, oli tegelikult pigem maja õnn, sest tänu sellele ta renoveeriti. Oli vaja uut maja ning 1960. aastal võeti vastu otsus, et see ehitatakse. Kui vana maja lõpuks maha lammutati ja hakati ehitama, siis kaasati see 1963. aastal komsomoli löökobjektiks. Kannelt ehtasid siis enamasti Võru inimesed ühiskondlikus korras. /Heiki Kelp, 15.02.2017/

Peamine tegevus nõukogude perioodil oli seotud harrastusringide töö korraldamisega. Suur osa sellest läks osalemiseks üleriigilistel ülevaatusel, mis olid pühendatud Nõukogude Liidu juubelitele ja seetõttu kvalifitseerusid tippsündmusteks. Kõik isetegevuslased olid nendesse haaratud ning parimad jõudsid üleliidulistele festivalidele ja ka televisiooni.

80-ndatel olid erinevate tegevustega kaetud kõik sihtrühmad alates lastest kuni eakateni. Väga populaarne oli mudilasklubi Krõll tegevus, mis korraldas sündmusi linna ja piirkonna lastele. Kannel algatas rajooni laste ja noorte näitemängupäeva. Toimusid näärilavastused, noortediskod, luuleõhtud ja kohviõhtud. Noori mõjutasid tugevalt kohalikud ansamblid, nende seas legendiks tõusnud Hetero.

1984. aastal sai alguse üks olulisimaid sündmusi Võru Kandle tegevusloos – omakultuurifestival Võru Kevad. Kõiki kultuuriasutusi- ja inimesi kaasav festival sai Võru ja Kandle tõeliseks mainesündmuseks. Võru kultuurimaja Kannel oli see, kes ühendas ühisüritustega

kõiki ametiühingute klubide all töötavaid Võru linna ja ka Võru rajooni taidlusringe. Koos rajooni kultuuriosakonnaga korraldati Võru rajooni laulu- ja tantsupidusid.

Meil oli kultuuriosakonnaga kuidagi ühine raamatupidamine ja ma mäletan, kuidas Kandle teenitud raha läks mõnikord sealt ühisest katlast kuhugi Kandlele mitte meelepärases suunas. Kannel oli seetõttu "punases", kuigi teenis enam kui teised Võru rajooni kultuurimajad. Mäletan, et Hetero mehed nurisesid, et meeskoor sai nende teenitud raha eest endale uued lipsud. /Silvi Jansons, 03.05.2017/

25. augustil 1991. aastal annab Võru Linnavalitsus ettevõttele Võru Kultuurimaja Kannel asutamisloa ning põhikirjas määratakse tähtsamad tegevusvaldkonnad:

- elanikkonna vaba aja veetmise organiseerimine ja kultuuriliste teenuste osutamine;
- taidlustegevuse korraldamine;
- võimaluste loomine loominguliste võimete ja huvialade arendamiseks.

90-ndatel jätkub suures osas tavapärane kultuurimaja töö – tegutsevad harrastuskollektiivid ning toimuvad traditsioonilised sündmused. Üheks olulisimaks selle perioodi sündmuseks võib ikkagi pidada 1984. aastal alguse saanud Võru Kevadet, mis toimus edukalt kuni 1996. aastani, peale mida see vaikselt hääbus ning 2003. aastal lakkas olemast. Koostööd hakati tegema Viljandi Kultuurikooliga, kellega koos korraldati rahvamuusika ja tantsuga niinimetatud jämmiõhtuid, toimusid Lillepeod ja ülimalt populaarseks said Võrumaa missise valimised. Ajastule omaselt korraldati uhkeid balle ja ka diskoõhtuid. 1995. aastast hakati Võrus korraldama Võru Folkloorifestivali, mille töös lõi alati kaasa ka Kannel.

Kui mina 1994. aastal Kandlesse tulin, räägiti palju rahast ja isegi sellest, et võibolla peaks võtma tööle finantsjuhi. Minust sai siiski direktor ja võibolla just tänu sellel, et olin tegelenud siis juba 6 aastat eraettevõtlusega. Raha oli vähe ja palgad väga väikesed. Minu tööletuleku kuul läksid majast minema kolm kunstilist töötajat ja mul oli kultuuri alal ainult Kalju Liiver ja vana Rudolf Adelman. Raha saime ainult linna käest vastavalt võimalustele ja need olid kasinad. Kandle aed taastati esialgu ainult annetuste ja vabatahtliku tööga. Esimesed investeeringud aia jaoks tulid 1997. aastal ning esimesed investeeringud majale saime alles 2000. aastal. /Heiki Kelp, 15.02.2017/

Võru Rahvateater jätkas etenduste mängimist ning 1999. aastal sai sellest Võru Harrastusteater. Aastatel 2001 – 2008 tegutses Kandles Võru Teatriateljee, mis 2009. aastal kasvas poolkutseliseks Võru Linnateatriks, mis omakorda tegutses umbes neli aastat, kuni hääbus. .

2005. aastal renoveeriti nõukogudeaegse arhitektuuri näidisobjektiks olev Kandle maja täielikult ning koos Kandle aiaga on see tänaseni üks Võru linna elanike ja kultuurisõprade meelispaiku.

3. KULTUURIKESKUSTE ÜLEVAADE AASTAL 2017

3.1. Organisatsioon

Haapsalu Kultuurikeskus, Paide Kultuurikeskus ja Võru Kannel on hetkel Eesti ühed eesrindlikumad ja edukamad kultuurimajad. Nende ajalooline taust on kohati erinev, seda eelkõige just asutamise osas, kuid alates nõukogude ajast ja uute modernsete majade ehitamisest on nad arenenud üsna sarnaselt. Gülnar Murumägi Haapsalu Kultuurikeskuses ja Heiki Kelp Võru Kandles on maja juhtinud juba üsna pikalt, seda 90-ndate keskpaigast alates. Nad mõlemad on seetõttu näinud kultuurimaastikul väga eriilmelisi perioode ning nad on suutnud oma maja nendest läbi tuua. Paide Kultuurikeskuse juht Ülle Müller on maja eesotsas olnud alates 2008. aastast ning ka tema on suutnud selle ajaga organisatsiooni edukaks ja jätkusuutlikuks muuta. Kuna Müller töötas enne Paide Gümnaasiumis huvijuhina, siis oli ta kultuurikeskusesse tööle asudes kohaliku keskkonna ja eluoluga igati tuttav. Just eelkõige nende kolme juhi teadmiste ja kogemuste põhjal on koostatud töös käsitletavate kultuurikeskuste ülevaade.

3.1.1. Juriidiline vorm

Hetkel on kõik kolm kultuurikeskust kohaliku omavalitsuse allasutused, seda siis vastavalt Haapsalu, Paide ja Võru linnas. Ainukesena eristub Võru Kannel, mis on alates 2011. aasta lõpust vormilt Võru linna poolt asutatud sihtasutus. Sihtasutuseks üleminek on olnud jutuks ka Haapsalus ja Paides, kuid seda pole peetud vajalikuks ning siiani on seal jätkatud vanas vormis.

Mis see meie jaoks muudaks? Me oleme alati ikkagi linna osalise finantstoega ja juriidiline vorm ei takista linnal meid vähem finantseerimast. Meie puhul on surve võimalikult palju ise hakkama saada ning seetõttu on meie omafinantseerimise kohustus üsna suur. /Gülnar Murumägi, 08.02.2017/

Praegustest maakonnakeskustes asuvatest kultuurikeskustest üle Eesti on Võru Kannel ainukesena sihtasutus, 2016. aastal loodi Kandle näitel Elvasse SA Elva Kultuur. Kannel on sihtasutus nüüdseks olnud juba üle viie aasta. Sihtasutusel on juhataja ja viieliikmeline nõukogu, mille koosseisu kuuluvad enamjaolt kultuurihuvilised ettevõtjad. Juhataja Heiki Kelp'i sõnul soodustab selline juriidiline vorm tööd üsna palju. Linna allasutusena pidi kogu kultuurikeskuse dokumentatsiooni dubleerima ka linna e-keskkonda ning see töö maht oli väga suur. Sihtasutuse tulekuga seda kohustust enam ei ole ning raamatupidamine saab keskenduda teistele ülesannetele. Suureks plussiks on see, et maja saab oma eelarve siseselt ise otsustada, mida tehakse ja mida mitte – enne käis kõigi tegevuste ja muudatuste kinnitamine läbi pika linnavalitsuse ahela, mis oli

bürokratlik ja aeganõudev. Nüüd peab juhataja põhjendama oma soove ainult sihtasutuse nõukogus ning kui selle liikmed on asjaga nõus, siis läheb asi kohe töösse. Antud süsteem kehtib kõigis olukordades, olgu siis vaja ellu kutsuda mõni uus sündmus või tekitada uus ametkoht.

Iga otsus, kus ma näen, et praegu on kiiret tegutsemist vaja, võib sündida tegelikult nädalaga. Ma ei pea ootama, ma ei pea planeerima aastaid ette, nii nagu see oli, kui me olime eelarveline asutus. /Heiki Kelp, 15.02.2017/

Intervjuude käigus nii kultuurikeskuste juhtide kui ka omavalituste esindajatega jäi mulje, et tegelikult ei saada väga hästi aru, mida sihtasutus endast kujutab. Põhiliseks punktiks, millest selle puhul räägitakse, on raha ja linnapoolne finantseerimine ning et sihtasutuseks olemine muudab kultuurikeskuse justkui ettevõtteks. Samas on peaaegu kõik muuseumid ja ka riigiteatrid juba mõnda aega olnud sihtasutused ning nende olulisus ja kultuuriline tase ei ole kusagile kadunud.

Linna pool asutatud sihtasutuse puhul ei tohiks samuti organisatsiooni tegevus, roll ja eesmärgid muutuda. Loomulikult on oluliseks nendepoolse rahastamise jätkamine. Vaadates Haapsalu, Paide ja Võru majade eelarveid, siis tegelikult on sihtasutusena tegutseva Võru Kandle omafinantseeringu osakaal kõige väiksem. 2016. aastal oli see vastavalt Haapsalus 56%, Paides 41% ja Võrus 33%. Võru Kandle omatulu protsent ei muutunud ka sihtasutuseks ülemineku perioodil – nii sihtasutusele eelneval kui ka sihtasutuse esimesel aastal oli see 29% ning peale seda isegi langes veidi. Seega ei saa järeldada, et sihtasutuse puhul vähendab omavalitsus märgatavalt omapoolset finantseerimist ning rõhutab seda, et asutus peab ise hakkama saama. Loomulikult sõltub see ka linnajuhtidest ning nende prioriteetidest.

3.1.2. Ülesanded ja eesmärgid

Tabel 1. Kultuurikeskuste põhikirjalised eesmärgid ja ülesanded

Haapsalu Kultuurikeskus	Paide Kultuurikeskus	Võru Kannel
EESMÄRGID	EESMÄRGID	EESMÄRGID
Põhikirjalised eesmärgid puuduvad	<ul style="list-style-type: none"> • Paide linna kultuurisündmuste ja -tegevuste korraldamine, • huvitegevuse korraldamine, • huviala- ja vabaharidusühendustele tegevuseks ruumide võimaldamine, • vabatahtliku kultuuritegevuse arengu innustamine, • kultuuritraditsioonide järgepidevuse tagamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • kohaliku omakultuuri edendamine, • kohaliku vaimse elu arendamine, • elanikkonnale kultuurilise teenuse osutamine kõigi kunstiliikide kaudu, • SA täidab linna kultuuri- ja ühiskondliku suhtlemise keskuse funktsioone korraldavate ürituste ja teenuste osutamise kaudu.

ÜLESANDED	ÜLESANDED	ÜLESANDED
<ul style="list-style-type: none"> • professionaalse kultuuri vahendamine; • festivalide, massipidustuste, kontsertide, teatrietenduste, seminaride, kursuste, konverentside, näituste, näitusmüükide ja teiste kultuuriprojektide korraldamine; • paikkondliku kultuuri edendamine; • klubide ja huviringide tegevuse korraldamine ja nende nõustamine; • kultuurialane koostöö linnas asuvate mittetulundusühingute, seltside, sihtasutuste, koolide huviringide ning äriühingutega; • vähekindlustatud elanikkonna kultuuriprotsessis osalemise võimaldamine; • Haapsalu eripära ja ajaloo uurimine ning propageerimine; • kohaliku kultuuritarbija huvitavuse ja nõudlikkuse kasvatamine, kultuurimälu säilitamine (kultuuritegevuse kroonika); • Haapsalu Linnagalerii töö korraldamine; • toitlustus-, kaubandus- ja vahendustegevuse korraldamine kultuurikeskuses; • reklaamkuulutuste paigaldamine; • Kultuurikeskuse hoone valitsemine s.h üürilepingu alusel kasutada antud ruumide üürnikele valitsemisega seotud teenuste pakkumine. 	<ul style="list-style-type: none"> • erinevate kultuuri ja meelelahutuslike ürituste korraldamine; • riiklike tähtpäevade tähistamise korraldamine; • professionaalse kunsti ja kultuuri vahendamine; • kultuurivaldkonnaga seotud projektide koostamine ja juhtimine; • elanikele vaba aja sisustamiseks mõeldud võimaluste ja tingimuste kindlustamine; • majas huviringide tööd korraldamine; • konverentsi- ja kultuuriteenuse, heli- ja valgustehnika teenuse pakkumine; • rahvuskultuuri alalhoidmine ja edendamine; • vastastikku kasulike sidemete loomine teiste samalaadsete asutustega; • tema kasutuses oleva linnavara korrashoid ja tulemuslik majandamine; • oma käsutuses olevate ruumide üürimine; • koostöö tegemine piirkonna teiste kultuuri- ja haridusasutuste ning muude asutuste ja organisatsioonidega paikkonna kultuuri- ja hariduselu korraldamisel ja edendamisel; • oma põhitegevusega seotud tasuliste teenuste osutamine. 	<ul style="list-style-type: none"> • kontsertide, festivalide, konkursside, ülevaatuste, näituste, teatrietenduste ja muude kultuurilis-meelelahutuslike ürituste korraldamine ja vahendamine; • huvi-, klubi- ja seltsitegevuse ja muu vaba aja sisustamise korraldamine ja arendamine; • professionaalse ja isetegevusliku kunsti vahendamine; • kinofilmide näitamise korraldamine ja vahendamine; • huvialase täiendkoolituse, seminaride, konsultatsioonide korraldamine ja huviringide juhtide nõustamine; • koostöös Võru Linnavalitsusega kultuuri- ja massiürituste korraldamine; • sihtasutuse eesmärkide täitmiseks vajaliku majandustegevuse korraldamine; • sihtasutuse juurde vajaduse korral loominguiliste kollektiivide, huviühenduste ja koolitusüksuste loomine; • Eesti Vabariigi ja välisriikide juriidiliste ja füüsiliste isikutega ning eri organisatsioonidega koostöö tegemine ja koostöösidemete arendamine; • eraldiste ja annetuste taotlemine nii sise- kui ka välismaistelt fondidelt, organisatsioonidelt; • tegevuste, mis on suunatud sihtasutuse eesmärkide täitmisele, arendamine.

Näeme, et kõigi kolme kultuurikeskuse põhilisteks eesmärkideks on üldistatult kohaliku kultuurielu korraldamine ja edendamine. Selle elluviimiseks tegeletakse peamiselt erinevate sündmuste organiseerimisega, huvitegevuse arendamise ja korraldamisega ning professionaalse kultuuri vahendamisega. Oluline on, et kohalik inimene, linna elanik saaks oma kodukohas tegeleda talle huvipakkuva kultuurilise harrastusega ning külastada kutseliste muusikute kontserte ja teatrite etendusi. Vaba aja sisukas veetmine on muutunud tänapäeval inimeste jaoks väga suureks väärtuseks.

Me ei ole Tallinn, me oleme siin kohalik Haapsalu. Mul on olnud kogu aeg peas üks mõte, et isegi kui see inimene ei tule...ma ise ka vahel ei lähe vaatama midagi, aga ma tean, et midagi ägedat on toimunud. See teadmine, et ma elan linnas, kus toimuvad ägedada asjad, toidab mind ka. Inimesele annab rahulolu ka see teadmine, et meie linnas toimuvad asjad. Ilmselgelt kõik ei jõua alati igale poole, aga inimesel peab olema see turvatunne...See on ka nagu kultuurikeskuse roll – anda see turvatunne. /Gülmar Murumägi, 08.02.2017/

Iga-aastaselt seatakse kultuurikeskustes endale ka konkreetsemaid ja lühiajalisemaid eesmärke, mille teostamine on vajalik põhikirjaliste eesmärkide täitmiseks. Järgmise 5 aasta põhiliste eesmärkidena töid majade juhid välja järgneva:

Haapsalu Kultuurikeskus soovib hoida praegusi traditsioone ja taset. Samas on väga oluline pidevalt areneda ning olla uuenduslik. Selles lähtuvalt toimub järgnevate aastate jooksul maja tehniline täiustamine. Korda soovitakse teha ka kultuurikeskuse katus.

Paide Kultuurikeskus soovib viie aasta jooksul korda teha veel ruumid ja objektid, mis pole remonti jõudnud, nende seas maja välisfassaadi soojustamine ja ventilatsioonisüsteemi uuendamine. Sellega muudetakse paremaks veelgi enam maja üldist muljet ning paraneb teenuste kvaliteet. Oluliseks teemaks on Paide Linnateatri loomine, mis alustab oma tööd 2018. aasta sügisel ning peab kolme aasta jooksul tõestama, et on jätkusuutlik. 2019. aastal soovitakse kultuurikeskusesse üle tuua ka Paide Muusikakool ning ettevalmistused selleks nõuavad samamoodi ohtralt tööd. Paide Kultuurikeskus soovib saada tugevaks lüliks Eesti Kontserdi kontserdimajade ketis ehk olla niinimetatud viies „kontserdimaja“ Eestis.

Võru Kannel on enda jaoks hetkel paika pannudki viis peamist eesmärki. Nendeks on puhkpillimuusika arendamine Võrus, väiketeatri taastamine, Kandle aia renoveerimine, eraldi kinomaja ehitamine ja lavatehnika uuendamine.

Kultuurikeskuste roll oma kogukonnas on ülioluline ning selle tugevdamiseks ja hoidmiseks tuleb teha aktiivselt tööd.

Jätkusuutlikkus tuleb traditsioonide hoidmisest, järjepidevusest, aga ka vastutulelikkusest uute sündmuste vastuvõtmisel linna. Tähtsal kohal on läbi aastate töötav stabiilne meeskond. Kultuurikeskuse jaoks on oluline ka väikeettevõtjate toetamine Haapsalus. /Gülmar Murumägi, 08.02.2017/

Püüame tagada jätkusuutlikkuse arendades ja laiendades maja tegevusi. Püüame maja

täita 100% tegevustega. Paide Kultuurikeskus peab kaasa käima uute suundadega ning maja peab pidevalt kaasajastama. /Ülle Müller, 02.03.2017/

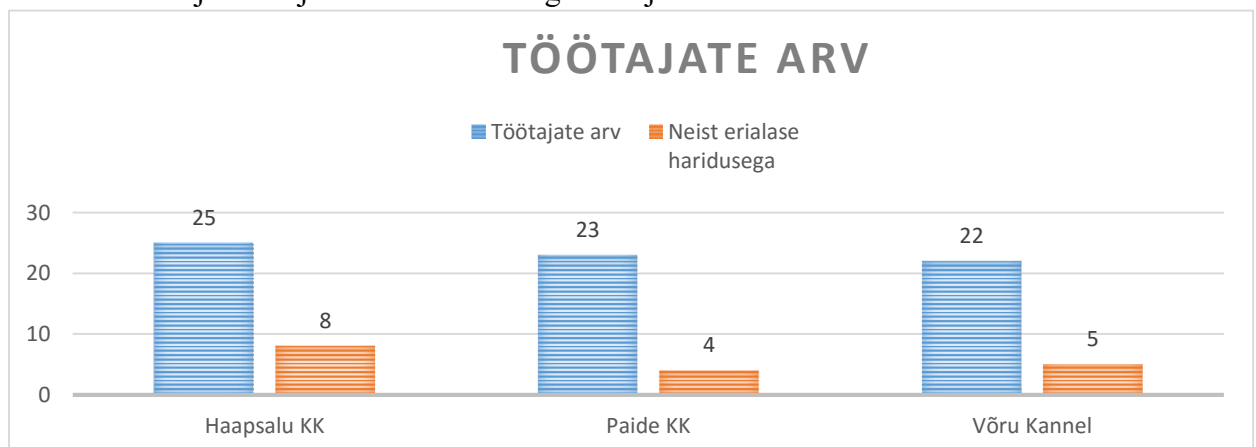
Kui me suudame näiteks tagada oma harrastuskollektiivide tõrgeteta töö, siis see on suur asi. Kannel on osa linna infrastruktuurist ning me anname kõigile võimaluse tegutseda omal vabal tahtel oma vajaliku harrastusega. Kõikide nende võimaluste andmine, et ükskõik kust siia tulles saab soovija oma harrastusega jätkata, on Kandle jätkusuutlikkuse võti. /Heiki Kelp, 15.02.2017/

3.1.3. Personal

Kultuurikeskuse majast ning kirja pandud eesmärkidest ja tegevustest üks ei piisa. Selleks, et kõik teoks saaks, on vaja piisavalt suurt teadmiste ja kogemustega töötajaskonda. Oma ala spetsialistidest koosnev aktiivne personal seisab iga eduka ja areneva organisatsiooni taga, nii ka kultuurikeskustes.

Haapsalu Kultuurikeskuses, Paide Kultuurikeskuses ja Võru Kandles on võrreldes enamike kultuuriasutuste ja väiksemate rahvamajadega üsna suured kollektiivid, mis on vajalikud nii suurte majade edukaks töös hoidmiseks. Ametnimetused on kohati erinevad, kuid sisu poolest pigem sarnased. Kõigis kolmes asutuses kattuvad järgmised ametikohad - direktor/ juhatuse liige, pead administraator/ administraator, kinotehnik/projektsionist/ kinomehaanik, valgustaja/ valgus- ja lavatehnik/ lava- ja helitehnika meister. Kahes majas on olemas oma raamatupidaja, haldusosakonna juhataja/ haldusjuht, galeri kuraator/ näituste korraldaja, ehitus ja remonditöötaja/ abitööline, majahoidja, müügitöö korraldaja/ turundusjuht, kunstiline juht, majaperenaine, kassapidaja/ piletimüüja. Haapsalus on lisaks nimetatule veel tööl infojuht, majandusjuhataja, galerii perenaine ja kultuuritöö projektijuht ning Kandles kinojuht, sekretär-asjaajaja ja kunstnik. Harrastuskollektiivide juhid niinimetatud põhipersonali hulka ei kuulu, ainult Kandlel on üks ringijuht põhikohaga tööl. Kandle teised ringijuhid saavad palka kollektiivide tegevustoetusest, Paide 14 ringijuhti on tööl käsunduslepinguga ning Haapsalu tasub nelja ringijuhi palgad ise ja linnaga kahepeale jagatakse kolme dirigendi tasud.

Tabel 2. Töötajate arv ja erialase haridusega töötajate suhtarv.

Suurema osa kultuurikeskuste kollektiividest moodustavad korralduslik personal ja administratiivtöötajad. Nemed loovad ja tagavad keskkonna selleks, et maja saaks täies mahus töötada. Loomulikult on oluline, et töötajad oleksid professionaalsed ja heade praktiliste kogemustega. Kui Nõukogude ajal olid kultuuritöötajad kõrgharitud oma ala spetsialistid, siis taasiseseisvumise teisel kümnendil töötasid rahva- ja kultuurimajades tihtipeale inimesed, kellel puudus tegelikult kultuurialane haridus ja taust. Praegune olukord on selles osas üsna palju muutunud. Hariduse ja vajalike oskuste tõttu käiakse palju sagedamini koolis ja koolitustel. Käsitletavate kultuurikeskuste personali puhul on erialase haridusega inimese vastavalt Haapsalu Kultuurikeskuses kaheksa, Paide Kultuurikeskuses neli ja Võru Kannel viis. Lisaks on peaaegu kõigil ringijuhtidel vastav haridus. Kõik eriharidusega töötajad ei oma kultuurialast haridust, sest igas majas on ka ametikohad, näiteks raamatupidaja, mis seda ei eelda.

Tabel 3. Ülevaade koolitustel, kus viimase viie aasta jooksul töötajad on käinud

Haapsalu Kultuurikeskus	Paide Kultuurikeskus	Võru Kannel
<ul style="list-style-type: none"> Kontorihaldus Koristajate koolitus Raamatupidamuslikud koolitused Tuleohutuse koolitus Personalijuhtimine 	<ul style="list-style-type: none"> Sissejuhatus valguskujundusse Klienditeenindus saalitöötajatele Kultuurikorralduse täiendkoolitus Kuidas raske kliendiga hakkama saada? Lepingulised suhted majandustegevuses 	<ul style="list-style-type: none"> Microsoft Excel 2013 Tööõigus Arhiivindus Trükiste kujundamine küljendusprogrammiga Adobe InDesign Inglise keel

Iga valdkond areneb üsna kiiresti ning personali koolitamine on vajalik. Esiteks on see oluline seetõttu, et kollektiiv areneks ning hoiaks ennast uute suundade ja teadmistega värskena. Samuti on koolitustel käimise võimaldamine osa tööandja motivatsioonipaketist – see näitab, et töötajat ja tema arengut väärtustatakse ning peetakse oluliseks. Motivatsioon tähendab töötaja soovi rakendada oma võimed, see tähendab teadmised, oskused ja energia mingi konkreetse eesmärgi saavutamiseks. Töömotivatsioon etendab sageli määravat osa tulemusliku töö tagamisel (Türk 2005: 37). Täienduskoolitustel käimist võimaldatakse kõigis kolmes kultuurikeskuses hästi. Rahalised võimalused on selleks eelarvetes ette nähtud ning õppima saavad minna kõik huvilised. Kõikide majade juhid hoiavad silma peal pakutavatel asjadel ning sobiva koolituse puhul tehakse vastavale töötajale ettepanek. Teretulnud on ka töötajate omapoolsed soovid, mida umbes viis aastat tagasi väga ei olnud, kuid nüüd on tulnud taas ka nendepoolne initsiatiiv ennast arendada. Kui koolituse vajalikkus on põhjendatud, sealt saab uusi vajalikke oskusi ja teadmisi ning see on ka rahaliselt võimalik, siis saab osaleda. Raha seab loomulikult mingid piirid, sest eelarvesse

arvestatud summad ei ole siiski väga suured, enamjaolt jäävad need aastas 1000 euro kanti. Võru Kannel on liitunud Europa Cinemas võrgustikuga ning selle kaudu pakutakse ohtralt välisriikides toimuvaod kinoteemalisi koolitusi, mis on Euroopa Liidu poolt rahastatud. Sageli pakutakse ka tasuta koolitusi, mida korraldavad näiteks Rahvakultuuri Keskus, Viljandi Kultuuriakadeemia ja kohalikud kutsekoolid, ning nendel osaletakse päris sageli.

Tänane kultuurimaastik on väga kirju ning seda olulisem on igal organisatsioonil vajadus välja paista, et publik ta üles leiaks. Üsna otseselt tegeleb sellega turundus- ja müügipool, kuid tegelikult loovad kujundi ühest asutusest kõik aspektid. Maja peab olema puhas ja korras, publikut tervitavad seal rõõmsad ja motiveeritud teenindajad, kunstiline pool ja sündmuste valik on mitmekülgne ja heal tasemel, info majas toimuva kohta jõuab iga huviliseni, rentnikud saavad hea teenuse osaliseks. Kindlasti on kogu selle süsteemi kooshoidmisel ja edasiviimisel võtmeisikuks ka maja juht. Kogu kollektiivi panus on oluline selleks, et inimesed leiaksid kultuurikeskuse üles ning tahaksid seda ka edaspidi külastada.

Kultuurikeskustes töötavad suuremalt jaolt oma eriala entusiastid, kes on huvitatud sageli väljakutseid pakkuvast tööst ja teistele emotsioonide loomisest. Kultuurikeskuste tööpõld on ju väga lai ning igale inimesele on seal toimetamine omaette proovilepanek – ühel õhtul paned näitust üles ning teisel õhtul juhid kontsertetendust. Vaatamata madalatele ja reguleerimata palkadele ning intensiivsele tööle leidub neid, kes on sellega tegelenud juba aastakümneid ning on endiselt motiveeritud.

Kõigil vabadel päevadel ei ole küsimustki – tuled välja ja oledki väljas. Suvi läheb ikka ilma puhkuseta. Sisuliselt ei ole selleks varianti – sa lõpetad nädala pühapäeval festivaliga ja sul juba teine tuksub ees. Kui suvi ära lõppeb, siis hakkab ju kohe majas sees meie põhihooaeg. Sa ei saa ära. Mind on teiste soodustustega ära rahustatud – on antud kasutada näiteks tööauto. Isiklik elu on ikka sellise töö juures natukene vähem tähtis paraku. /Gülmar Murumägi, 08.02.2017/

Eesti kultuurivaldkonnas töötavate inimeste palgad ei ole väga kõrged. Kui riiklikul tasandil käib hetkel kõrgharidusega kultuuritöötajate miinimumpalga tõstmine Eesti keskmisele tasemele, siis kohaliku omavalitsuse allasutuses toimetavatele kultuurikeskustele see ei laiene. Põhiline palgafond tuleb linnapoolsest finantseeringust, kuid see ei kata ära kogu tööjõu vajadust. Haapsalu ja Paide Kultuurikeskused võtavad seetõttu aasta jooksul lisaks põhipersonalile appi ka hooajalist kaadrit. Nii on mõlemis majas enamik publikuteenindajad ja ka kinovaldkonna inimesed töötl käsunduslepingutega. Võru Kandles on antud ametikohtade inimesed palgal põhikohaga, seal palgatakse abitööjõudu pigem harva. Abipersonali töötasud tulevad suuremalt jaolt kultuurikeskuste omafinantseeringust.

Aasta aastalt suurenenud töömaht on tekitanud vajaduse uute põhikohaga ametite järele. Haapsalu sooviks esimesena juurde tekitada tõenäoliselt projektijuhi ametikoha. Hetkel tegeleb

sellega maja direktor Gülnar Murumägi, kuid kõiki kohustusi arvesse võttes oleks hea, kui juures oleks veel üks sisulise töö tegija.

Kui ma päris aus olen, siis ma tahaksingi valida inimest, kelle puhul ma tean, et ta on võimeline seda tööd tegema ning et tal oleksid teatud isikuomadused. Iga inimene on meile tegelikult finantsiline koormus ning seetõttu peab temas olema see väärtus toota kas siis mingeid sündmusi juurde, luua rahalist ressursi olemasolevate teostamiseks või siis luua uusi ideid. /Gülnar Murumägi, 08.02.2017/

Uue töökoha juurdetekitamine ei ole Haapsalus probleemiks. Kui vaja, siis omavahendites on selleks vajalikud ressursid olemas. Hooajaliselt tekitatakse erinevate suviste suursündmuste jaoks juurde näiteks projekipõhiseid ametikohti nagu projektijuht ja turundusjuht.

Haapsalu Kultuurikeskuse personali osas on kohati probleemiks vanus – pigem on tööl keskealised inimesed, kelledest üks saab peagi juba 70-aastaseks. Samuti on enamus nendest kultuurikeskuses töötanud juba väga pikka aega. Probleemiks on see eelkõige just seepärast, et vanemad olivad ei tule enam nii kergesti uute asjadega kaasa, eriti, mis puudutab kaasaegse tehnika poolt. Samas on need pikaajalised töötajad ka maja väärtuseks, sest nende kogemused on hindamatud. Maja juhi soov on tuua organisatsiooni noori inimesi, kelle teadmised ja värskus tooks majja uue hingamise. Praegune noor kultuurikeskuse peadadministraator alustas majas vabatahtlikuna ning kuna talle see töö meeldis ja tal silm säras, siis peagi tehti talle ettepanek päriselt tööle tulla. Haapsalu Kultuurikeskus kasutab hetkel oma abipersonalina väga palju kohalikke kooliõpilasi, kes peale kooli käivad endale garderoobis ja piletikontrolörina taskuraha teenimas. Ka kinomehaanik on koolipoiss. Läbi selle seovad nad noori rohkem majaga – kui läheb hästi, siis saab mõnest ehk tulevikus kultuurikeskuse töötaja, või kui mitte seda, siis külastaja igal juhul.

Paide Kultuurikeskuse administratiivne kollektiiv on antud kolmest majast kõige väiksem. Sellele vaatamata ei ole maja juhi Ülle Mülleri arvates väga palju uusi ametkohti hetkel juurde vaja. Kui unistada, siis hea meelega luuakse juurde turundusjuhi ametikoht, et maja veelgi nähtavamaks muuta. Paides on hetkel päevakorras kultuurikeskuse juurde Paide Linnateatri loomine ning ka kõik suuremad plaanid on seotud selle ettevõtmisega. Seda silmas pidades oleks vajalik võtta tööle tehnilisi töötajaid, paar näitlejat, lavastaja ja manager, kes kõik tegeleksid eelkõige teatritöö korraldamisega.

Võru Kandle kollektiiv on üsnagi suur. Seoses sihtasutuseks üleminekuga ja ka kinotehnika digitaliseerimise järel kinotegevuse aktiveerumisega on võimalused uute ametikohtade loomiseks muutunud üsna lihtsaks. Kui tekib vajadus, siis omavahendite arvelt saab selle tekitada. Niimoodi loodi 2015. aastal juurde näiteks kinojuhi ametikoht. Kogu personalialane tegevus sõltub reaalsest vajadusest. Hiljuti koondati ära näiteks harrastustegevuse juhi ametikoht, kuna isetegevuslased muutusid aina iseseisvamateks ning sellises mahus töökohta polnud enam vaja.

Seeläbi pandi kokku harrastustegevuse juhi ning teatri- ja kontsertetegevuse administraatori ülesanded ning tekitati hoopis kunstilise juhi ametikoht, kes tegeleb nüüd nii harrastajate kui ka professionaalide tegevusega majas. Uute inimeste värbamisel peab sihtasutuse juhataja Heiki Kelp oluliseks seda, et inimene panustab oma teadmisi ja oskusi võimalusel ka teistesse maja tööd puudutavatesse valdkondadesse.

Selline kultuuriasutus nagu on maakonna kultuurikeskus vajaks seda, et kui sa kellegi tööle võtad, et ta panustaks tegelikult oma teadmisi mitte ainult oma eriala või selle töökoha nõutud teadmisi, vaid oma üldisi teadmisi. /Heiki Kelp, 15.02.2017/

Võrreldes teiste kultuurimajade ja –asutustega on antud keskustes üsna suured kollektiivid. Vaatamata sellele ei ole need siiski piisavalt arvukad selleks, et igale alale täismahus pühenduda ning tihti on kujunenud olukord, et kultuuriasutustes teevad kõik kõike. Eelkõige kerkib see üles suurürituste puhul, kus abikäsi on rohkem vaja ning seetõttu on haaratud kogu kollektiiv. Sellistes olukordades täidetakse sageli ülesandeid, mis igapäevaselt töökohustuste hulka ei kuulu. Sarnaseid situatsioone tuleb ette ka igapäevatöös. Seetõttu ongi oluline, et kultuurikeskuse töötajad oleksid paindlikud ning samas ka väga võimekad. Nad peavad olema valmis uuteks olukordadeks ning ideaalis varieeruvad nende oskused seinast sein. Kui seada ettevõtlikkus ainsaks oluliseks kvaliteediks ja jätta sisuloo taelepanuta, siis ei ole peagi enam midagi vahendada ega korraldada (Kulbok-Lattik 2017). Olles ise töötanud kultuurikeskuses, omandasin sealt väärtuslikud kogemused erinevatelt aladelt – paigaldas näitusi, juhtisin vestlusõhtuid, olin helitehnik. Kõik need oskused avardavad mu võimalusi elu lõpuni.

3.1.4. Koostööpartnerid ja konkurendid

Maakonnakeskustes asuvad kultuurikeskused on tavaliselt oma piirkonna suurimad kultuuriasutused, seda eelkõige linna tasandil, aga ka maakonnas. Majadel on oma tegevuse elluviimiseks arvukalt koostööpartnereid, keda kas siis projektipõhiselt või ka igapäevaselt töösse kaasatakse. Põhiliseks partneriks on kindlasti kohalik omavalitsus, seda siis Haapsalu, Paide ja Võru Linnavalitsuse näol. Läbi aasta korraldatakse koos erinevaid sündmusi ning tegelikult vormitakse kohalikku kultuuripoliitikat. Kultuurikeskuste ja kohalike omavalitsuste suhetest tuleb töös pikemalt juttu peatükis 5.2.3. Vaatamata headele võimalustele ja mitmekesisele teenuste pakkumisele on kultuurikeskustel ikkagi ka omajagu konkurente. Tänane kultuurimaastik on üle Eesti väga kirju ning vahepeal on tunne, et isegi igal leibkonnal on oma kultuuriteenus pakkudes siis koolitusi või korraldades sündmusi. Kultuurikeskustele sarnaste ülesannetega asutused on peaaegu igas omavalitsuses seltsi- ja rahvamajade näol olemas, mõnes isegi mitu, kuid oma suuruse ja võimaluste osas nad kultuurikeskustega otseselt ei konkureeri.

Tabel 4. Kultuurikeskuste peamised partnerid hooajal 2016/ 2017

Haapsalu Kultuurikeskus	Paide Kultuurikeskus	Võru Kannel
<ul style="list-style-type: none"> • Jazzkaar • PÖFF • Eesti Kontsert • Filmilevitajad • Teatrid • Rahvakultuuri Keskus • Eesti Rahvamajade Ühing • Lääne Maavalitsus • Maivel OÜ • Lääne Elu • Läänlane • Q Catering • LAG Muusikaagentuur 	<ul style="list-style-type: none"> • Rahvusooper Estonia • Eesti Kontsert • Paide linna hallatavad asutused • Järvamaa kultuuriasutused • Filmilevitajad • Teatrid • TRE raadio 	<ul style="list-style-type: none"> • Võru linna allasutused • Kohalikud suuremad ja väiksemad ettevõtted • Teatrid • Kontserdikorraldajad • Filmilevitajad • Kagu Elekter • Võrumaa Teataja • Piiri Kõök

Haapsalu Kultuurikeskuse juhi sõnul majal konkurente väga ei ole, sest igal kultuurivaldkonnas tegutseval üksusel on oma nišš, mis ei mõjuta oluliselt teiste tegevust.

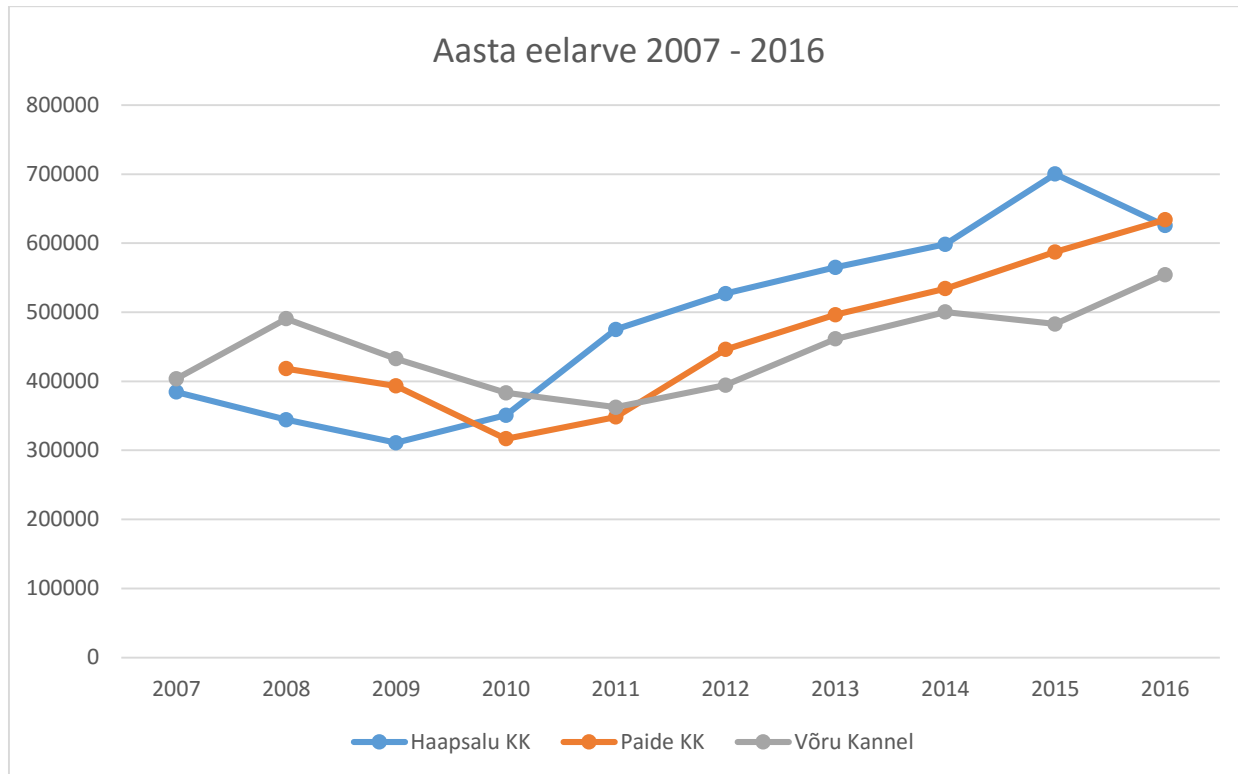
Paide Kultuurikeskuse üheks peamiseks konkurendiks on Türi Kultuurikeskus, mis asub majast ainult 15 kilomeetri kaugusel. Türi Kultuurikeskuse maja on ka väikelinna kohta päris suur ning tänu hiljuti renoveeritud ruumidele ja uuendatud tehnikale suudetakse pakkuda kvaliteetset teenust. Sellele vaatamata ei ole Türi Kultuurikeskuse töö nii suure ampluaaga nagu Paides ning sündmuste korraldajad ja vahendajad eelistavad suuremalt jaolt ikkagi Paide Kultuurikeskuse kasutamist. Kuna Paides on just päevaste aegade täitmisel oluline konverentsiteenuste pakkumine, siis on konkurentideks ka kõik ümberkaudsed sarnase teenuse osutajad. Viljandi Ugala Teater ja Rakvere Teater käivad oma etendustega Paide Kultuurikeskuses üsna tihti ning seeläbi on nad majale eelkõige head kliendid. Samas on nad kaudsel konkurendid – mõlemad kohad on Paidest umbes tunniajase sõidu kaugusel ning sageli sõidavad piirkonna inimesed hoopis Viljandisse ja Rakverre kohapeale etendusi vaatama.

Vaadates Võru Kandle sündmuste kava ja külastajate arvu, siis otsesed konkurendid puuduvad. Mõnel määral võib nendeks pidada Võrumaaga piirnevates maakondades asuvaid Põlva Kultuuri- ja Huvikeskust ja Valga Kultuuri- ja Huvialakeskust, kuid väga suurt mõju nad siiski ei avalda. Pigem meelitab Võru oma programmiga nende majade publikut endale. Konkurendiks võib pidada ka Tartut koos kõigi oma sündmuste ja asutustega, sest tunniajase sõidu kaugusel olev Lõuna-Eesti suurim tõmbekeskus meelitab kõigi oma võimalustega ka Võru inimest. Eriti oli see tunda siis, kui Kandles oli veel vana kinotehnika ning filmid jõudsid majja vähemalt kuu aega hiljem kui Tartusse. Kohalikul tasandil on näituste korraldamise osas konkurendiks Vana-Võromaa Kultuurikoda, mis pakub ka tugevat kunstiprogrammi. Võru Kannel toob igal suvel

publiku ette suvelavastuse ning siis on konkurentideks kõik ümberkaudsed suvelavastused ja nende korraldajad, nende seas Polygon Teater, Teater Vanemuine, MTÜ Müüdnud Naer ja Eesti Maanteemuuseum.

3.1.5. Rahastamine ja investeeringud

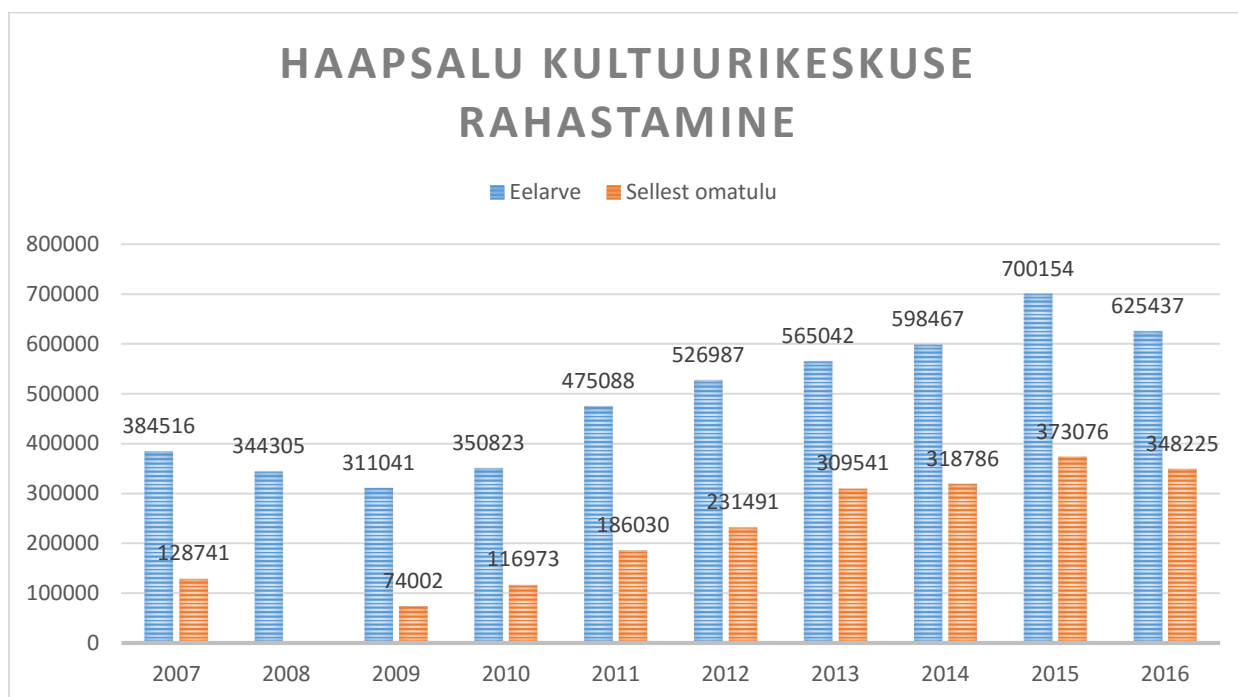
Tabel 5. Eelarve aastatel 2007 – 2016. *Paide Kultuurikeskuse 2007. aasta andmed puuduvad.*

Haapsalu Kultuurikeskus, Paide Kultuurikeskus ja Võru Kannel on suurtes majades paiknevad organisatsioonid ning nende tööhoidmine ja arendamine on kulukas ettevõtmine. Majade rahastamisest sõltub väga palju, võib öelda, et kohati isegi kõik. Kohalikele omavalitsusele ei ole ka seadusega ette määratud, mil moel ja kui suures mahus peab kultuuriasutusi toetama, öeldud on ainult, et „Omavalitsusüksuse ülesanne on korraldada antud vallas või linnas koolieelsete lasteasutuste, põhikoolide, gümnaasiumide ja huvikoolide, raamatukogude, rahvamajade, muuseumide, spordibaaside, turva- ja hooldekodude, tervishoiuasutuste ning teiste kohalike asutuste ülalpidamist, juhul kui need on omavalitsusüksuse omanduses“ (Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. 1993. par. 6). Ülemaailmne kultuuriosaluse raamistik on sätestatud ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklis 27, mille kohaselt on „igal inimesel õigus vabalt osa võtta ühiskonna kultuurielust, nautida kunsti ja saada osa teaduse edusammudega kaasnevatest hüvedest“ (ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon 2013). Õnneks pole kusagil nii halba olukorda veel olnud, et kultuurikeskuse peab vahendite puuduse tõttu täiesti kokku tõmbama. Pigem saavad omavalitsused aru selle olulisusest ning panustavad maja töösse piisavalt. Mahtude suurenemise

tõttu on iga-aastaselt tõusnud ka kultuurikeskuste omatulu teenimise kohustus ning nii moodustavadki majade peamise sissetuleku nii linna toetus kui omafinantseering.

Tabel 6. Haapsalu Kultuurikeskuse eelarve ja omatulu perioodil 2007 - 2016

Haapsalu Kultuurikeskuse põhiliseks rahastajaks on Haapsalu linn. Kogu maja eelarvest moodustas 2016. aastal linna toetus umbes 40%. See on viimase kümne aasta jooksul märgatavalt kahanenud, sest näiteks 2009. aastal oli linna poolt tehtud finantseering ligikaudu 70% kogu eelarvest. Loomulikult on selle aja jooksul muutunud ka kogu eelarve numbrid – 2007. aastal oli aasta eelarve 384 516 eurot ja 2016. aastal juba 625 437 eurot. Seega numbriliselt on linna toetus tegelikult püsinud üsna samas suurusjärgus, 2009. aastal siis vastavalt 217 000 eurot ja 2016. aastal 250 000 eurot. Järelikult on omatulu teenimise kohustus aina tõusnud ning sellest tulenevalt peab kultuurikeskus maja ka üha rohkem töös hoidma.

Linna toetusest enamus, see tähendab 80% kulub maja ülalpidamiskulude ja töötajate palgafondi katmiseks. Ülejäänud 20% ja ka vahendid sündmuste korraldamiseks peab kultuurikeskus ise leidma. Linn eraldab otseselt toetust tegevuseks, kuid linna raha tuleb ka teise ringiga majja. Kui linn soovib kultuurikeskuses midagi korraldada, siis ka nemad rendivad ruume, lihtsalt soodushinnaga. Samasugune süsteem kehtib ka enamike linna allasutuste poolt korraldatavate sündmuste puhul.

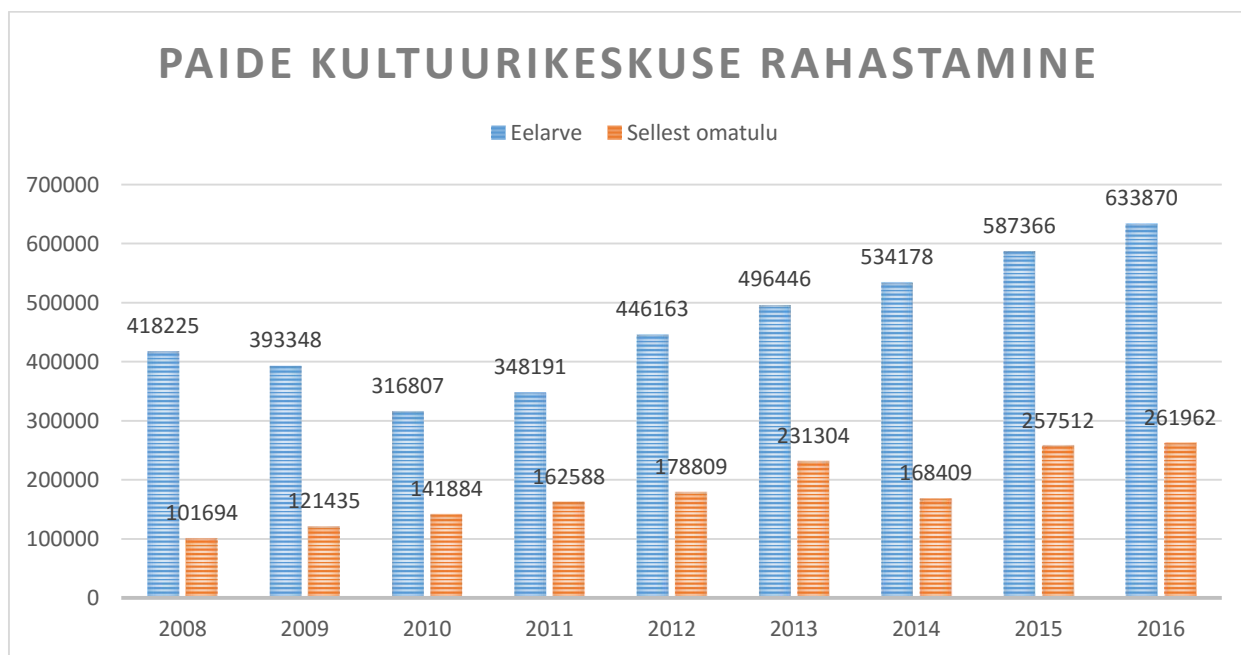
Igasugune vaidlus selle üle, et kas me võtame üüri või ei võta, tundub mulle kuritegelik, sest muud moodi me ju hakkama ei saa. Talvekuude päevamaksumus majas on ju teada. Kui ma võtan sellest vähem, siis ma maksan ju peale. Sageli ongi nii, et lavastaja ja kellegi teise honorar on olulisem, kui see, et ruumi eest maksta. Aga me oleme selleks ju pingutanud, me pakume teenust, sooja ruumi, puhast ruumi, kus on valgus, kus on aksid,

kus on mis iganes – koridoris põleb tuli ja garderoobis teenindab sind inimene. /Gülmar Murumägi, 08.02.2017/

Linna raha tuleb kaudselt majja ka läbi harrastuskollektiividele, kes saavad linna poolt tegevustoetust. Seda kasutavad mitmed ringid ära ruumide rendi katmiseks, teised aga oma juhendaja tasustamiseks või hoopis kostüümide valmistamiseks. Linn toetab otseselt maja huviringe, mis on ju samuti osa kultuurikeskusest. Linn eraldab eraldi toetust ka teatud sündmuste läbiviimiseks, mida läbi kultuurikeskuse korraldatakse.

Lisaks piletitulule ja erinevate teenuste müümisele taodeldakse toetusi ka fondidest, eelkõige kirjutatakse projekte Eesti Kultuurkapitali ja Hasartmängumaksu Nõukokku. Suur abi on ka sponsoritest, keda põhiliselt kasutatakse siiski suviste suurürituste korraldamisel. Kuna need sündmused leiavad suuremat kandepinda, siis on ka ettevõtted rohkem huvitatud oma toetuse andmisest. Hetkel on kõige suurem sponsorluse osakaal Augustibluusil, mida teiste seas toetavad näiteks Salva kindlustus, Euro Oil ja Selver. Suursündmusi toetatakse põhiliselt rahaliselt, kuid on ka neid, kes panustavad oma teenuste ja toodetega.

Tabel 7. Paide Kultuurikeskuse eelarve ja omatulu perioodil 2008 -2016. 2007. aasta andmed puuduvad.

Paide Kultuurikeskuse eelarve oli 2016. aastal ligikaudu 634 000 eurot. Võrreldes kümne aasta taguse ajaga on see summa märgatavalt tõusnud, sest näiteks 2008. aastal oli see 418 000 eurot ning majanduslanguse ajal vähenes see näiteks 2010. aastal lausa 317 000 euron. Kultuurikeskuse tegevuse suurimaks toetajaks on loomulikult Paide linn, kes katab täna umbes poole kogu eelarvest. Kuna maja on suur, siis kulub enamus linna rahast selle ülalpidamiseks. Linna toetus moodustab kogu aasta eelarvest umbes 40%. Maja omatulu on iga-aastaselt juba

eelarvesse sisse planeeritud ning aasta lõpuks peab selle kokku saama. Kui see ei õnnestu, siis on linn valmis abistama ning kui see täitub ning teenitakse isegi rohkem, siis see kasum jääb enamjaolt linnale.

Teen iga kord, kui kasumit teenime, linnale taotluse, et äkki saame selle raha hoopis endale, et uute projektide juures seda kasutada. Aga üks linnavalitsus otsustab, kas saame seda kasutada või ei saa. Pigem ikka väga ei kanta seda meile üle. /Ülle Müller, 02.03.2017/

Enamus sündmuste korraldamiseks minev raha tuleb pigem omatuludest ja projektitoetustest. Paide linnas sündmuste korraldamiseks ühtegi eraldi taotlusvooru ei ole ning seega on ka sündmuste raha maja eelarves sees. Enamjaolt jääb see 50 000 – 70 000 euro kanti. Kindlasti pöördutakse teatud puhul toetuse saamiseks ka Eesti Kultuurkapitali ja teiste fondide poole.

Kui linn eraldas meile eelmisel aastal näiteks 204 000 eurot, millest 50 000 oli investeeringuteks ja 100 000 halduseks, siis tegelikult jääbki üle umbes 50 000 eurot, millega me saame toimetada. Ma ise mõtlen veel kogu aeg, et äkki see on pool palgafondi hoopis. See ei ole isegi mitte ürituste raha. Selles mõttes, et ta on seal minu kasutada ja majandada eelarve osas, meil on täiesti vabad käed. Linn ei ütle, et see on nüüd ürituste raha või et see on nüüd palga raha. /Ülle Müller, 02.03.2017/

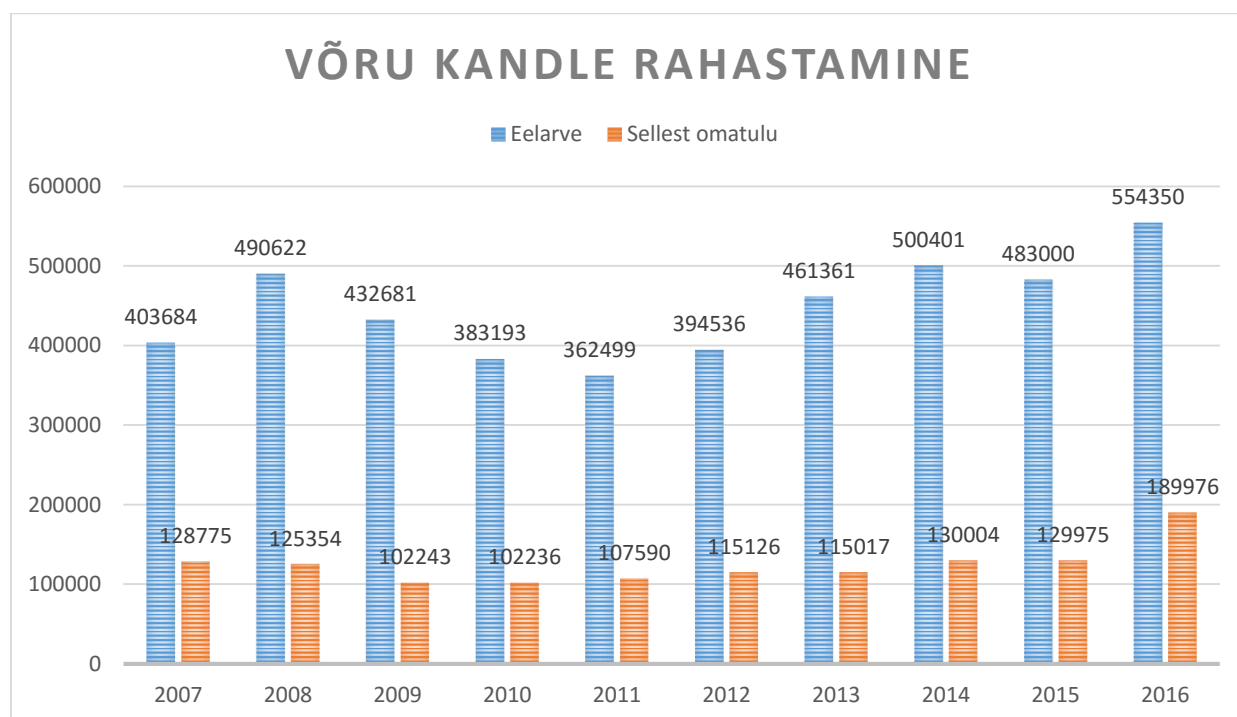
Paide Kultuurikeskus on kolmest majast ainuke, kes pole korraga läbinud täielikku renoveerimist ning seetõttu tehakse maja korda osade kaupa. Nii on viimastel aastatel laekunud majale ka toetusi investeeringuteks, Kultuuriministeeriumilt näiteks umbes 50 000 eurot aastas. Samuti saab maja linnalt vajadusel toetust taodelda eriasjadele, näiteks, kui kordategemist vajab tiibklaver.

Paide linn kultuurikeskuses ruume ei rendi, kuna tegemist on nende allasutusega ning nagunii on rahakott ühine. Mingil määral raha tõstmine ühes sahtlist teise käib, sest linna teised allasutused ruume tasuta kasutada ei saa. Nende puhul on aga korraldus, et kord aastas peavad nad ruumid ka tasuta saama. Linna sündmuste puhul on küll ruumid tasuta, kuid vaatamata sellele, et kultuurikeskus korraldab kõik ise, lähuvad arved esinejate, toitlustuse ja muu sarnase eest otse linnavalitsusele. Nende sündmuste raha kultuurikeskuse eelarvesse arvestatud ei ole.

Sponsorite otsimisega tegeleb Paide Kultuurikeskus aktiivselt kogu aasta vältel. Rahalist toetust kohalike ettevõtete käest tavaliselt ei saa, pigem panustatakse oma teenuste ja toodetega. Seeläbi on kergem saada tegelikult toetust ka pisematele sündmustele nagu laste lauluvõistlused, ja harrastuskollektiivide kontserdid, mille jaoks küsitakse auhindu ja meelepärast esinejatele. Kohalike ettevõtjatega on see koostöö väga hästi välja kujunenud ning nende sündmustega juba arvestatakse. Juhid ei oota enam sponsorkirju ega kohtumisi, vaid lihtsalt aega ja kogust, millal miskit vaja läheb.

Rahaliste toetuste saamiseks on Paide Kultuurikeskuses Tooliklubi, mis loodi 2012. aastal eesmärgiga toetajate abil välja vahetada teatrisaali toolid. Tooliklubi on kultuurikeskuse toetajate ühendus, kes on rahaliselt panustanud siis mingi eesmärgi elluviimiseks. Toetuse suurus on vähemalt 100 eurot ning selle eest saab endale saali tooli, millele kinnitatakse soovi korral ka toetaja nimi. Iga tooli omanik saab esimesena info tulevatest sündmustest, võimaluse teha eelbroneeringuid ning neile pakutakse ka soodushinda. Tooliklubi liikmeks olemine kestab kaks aastat ning selle abil on siiani renoveeritud teatrisaali toolid ja digitaliseeritud kinotehnika, hetkel kogutakse toetust uue kontsertklaveri ostuks. Tooliklubi liikmeteks on enamjaolt ettevõtted, kuid on ka eraisikuid. Eesmärgi elluviimiseks on võimalik teha ka väiksemaid annetusi ning selleks ei pea kindlasti olema Tooliklubi liige.

Tabel 8. Võru Kandle eelarve ja omatulu perioodil 2007 – 2016.

Võru Kandle aasta eelarve on hetkel kõigi kolme maja võrdluses kõige pisem, 2016. aastal oli see 554 350 eurot. Suur osa eelarvest tuleb Võru linnalt, mis moodustab sellest ligi 60% ning on märgatavalt suurem, kui Haapsalus ja Paides. Linna toetusest enamus läheb sarnaselt teistele majadele ikka halduskuludeks ja personali palkade katteks. Kuna Võru Kannel on sihtasutus, siis on eelarvega majandamine oluliselt lihtsam. Omatulu baasil saab teha põhimõtteliselt kõike, sest kogu teenitud tulu ja ka kasum jäävad majale alles. Maja omatulu teenimise kohustus on hetkel 36%, kuid aastaid on see olnud alla 30%-i. Üldjoontes on Kandle eelarve püsinud viimase kümne aasta jooksul stabiilsena. Väike madalseis oli 2011. aastal, kuid peale seda on see stabiilselt tõusnud. Peale kino digitaliseerimist on filmide külastamine saavutanud stabiilsuse ning selle põhjal on 2016. aastal tõstetud märgatavalt ka omatulu baasi, mis tõusis aastaga 27-lt 34%-ni. Kino

aktiviseerumine on märgatavalt tõstnud sissetulekuid, kuid sellele lisanduvad ikkagi ka piletitulud ja erinevate teenuste osutamise eest laekuvad tulud, millega saab rohkem panustada nii personali kui majja. See toob omakorda tänu kvaliteedi tõusule uusi kliente ja külastajaid.

Oluline osa eelarvest tuleb ka projektitoetustest, eelkõige Eesti Kultuurkapitalist. Seal taodeldakse raha nii huviringide kui ka kõrgkultuuri sündmusteks ja ka eriprojektideks. Mitu aastat järjest tulid Kultuuriministeeriumist toetused ka galeriidele mõeldud tatlusvoorst, mille abil sai näituseruumides teha päris korralikke investeeringuid. Samamoodi toetas riik ka kinotehnika digitaliseerimist.

Sponsoritega tegeletakse Kandles aktiivselt juba umbes viis aastat. Iga aasta esimeses pooles kutsutakse potentsiaalsed toetajad kohalike ettevõtjate seast kokku ning neile tutvustatakse hooaja olulisimaid sündmusi. Suuremad sponsorid toetavad Kandle tegevust pigem rahaliselt ning nad valivad ise, kas toetada kogu hooaega või siis mõnda konkreetset sündmust. Sponsorite seas on vähemalt pooled ka need ettevõtjad, kes panustavad Kandle tegevusse oma teenuste ja toodetega, näiteks Kagu Elekter või Võrumaa Teataja, kes pakuvad soodushinda. Iga toetaja logo kuvatakse kõigil hooaja sündmuste trükistel, nende bännerid riputatakse soovitud ürituste toimumispaikadesse ning vastavalt kokkuleppele jagatakse ka vabapääsmeid. Igal hooajal on Kandlel kokku umbes kümnekond sponsorit.

Investeeringud on Haapsalu ja Paide Kultuurikeskuste ning Võru Kandle puhul olulisel positsioonil, sest ilma nendeta ei saaks majad korralikult funktsioneerida ega täita neile püsitud eesmärgi. Uuendused ja areng on elulised pakutavate kultuuriteenuste kvaliteedi tõstmiseks ja säilitamiseks. Tähtsad on nii maja välimus, tehnika kaasaegsus kui ka personali professionaalsus. Viimase kümne aasta jooksul olnud investeeringutest on kindlasti esikohal nii Haapsalu Kultuurikeskuse kui Võru Kandle puhul majade renoveerimine. Haapsalu Kultuurikeskus renoveeriti kahes osas aastatel 2003 – 2007 ja 2009 – 2011 ning Võru Kandle uuendamine tehti ühes jaos aastatel 2005 – 2006. Paide Kultuurikeskus pole maja korraga kordategemiseks suuri rahasid saanud ning seetõttu käib maja renoveerimine ruum ruumi haaval juba 2012. aastast. Nii on järjest korda saanud publikuruumid, tualetid ja dušširuumid, teatrisaali toolid, lavatagused ruumid, prooviruumid ja kohvik.

Kuna renoveerimisega tehti Kandlesse väga mahukas investeering, siis järgmised kuus- seitse aastat ühtegi suuremat summat majja ei paigutatud. Järgmine suurem panus läkski kinotehnika digitaliseerimiseks, mis oli sarnane ka Haapsalus ja Paides. Kõigis kolmes majas on see suur asi, sest kinotehnika maksumuseks kujunes umbes 80 000 € maja kohta. Paides ja Võrus on vastavalt võimalustele uuendatud jooksvalt heli- ja valgustehnikat, Paide on panustanud invatõstukisse ja Võru galerii valgustitesse.

Investeeringud jätkuvad ka järgnevatel aastatel. Haapsalu Kultuurikeskus soovib välja töötada maja infograafika ning uuendada maja väliskujundust. Paide Kultuurikeskus jätkab sammhaaval maja korrastamist, paigaldatakse uus ventilatsioonisüsteem ning soojustatakse välisfassaadi. Omaette panust vajavad ka Paide Linnateatri loomine ning Paide Muusikakooli ületoomine kultuurikeskusesse. Võru Kandle peamine rõhk läheb lähiaastatel heli- ja valgustehnika uuendamisele ja täiendamisele. Samuti vajab tööd Kandle aed, mille lava ootab renoveerimist.

3.2. Tegevus

3.2.1. Struktuuriüksused

Kultuurikeskuste töö maht on suur ning seetõttu on majas vajalikud erinevad üksused ja valdkonnad, et kõike paremini hallata. Struktuuri osas on kõik kolm töös käsitletavat maja üsna sarnased. Igal pool on olemas kontori pool ehk administratiivsed töötajad, harrastustegevus, teatri- ja kontserttegevus, kino, galerii ning ka kohvik. Kohvik ei kuulu otseselt ühegi kultuurikeskuse omandisse, neid peavad eraldi ettevõtted.

Iga üksus vajab eraldi tähelepanu, sest osati nende sihtgrupid lahknevad. Üheks selliseks üksuseks on galerii. Haapsalu Kultuurikeskuses asuv Haapsalu Linnagalerii on kolmest majast kõige erinevam, sest neil on galerii jaoks täiesti eraldi ruum, mida Paides ja Võrus ei ole. Sellele vaatamata kasutatakse näitusepindadena ka kultuurikeskuse fuajeed ehk Haapsalus saab korraga vaatamiseks väljas olla kuni neli näitust. Võru Kandles asub Võru Linnagalerii, mille näitusi eksponeeritakse kultuurikeskuse kolmes fuajees, seega saab korraga üleval olla kuni kolm eriilmelist näitust. Paide Kultuurikeskuses eraldi galerii nimetust ei ole. Tööde eksponeerimiseks kasutatakse maja fuajeed, jalutusgaleriid ja kammersaali. Kõigis majades eksponeeritakse nii maalikunsti, fotosid, skulptuure kui ka installatsioone ning näitused vahetuvad tavaliselt iga kuu tagant.

Galeriis käimise tava ja harjumus ei ole väiksemates kohtades eriti suur ning seetõttu on ka väikelinnade galeriid tavaliselt üsna tühjad. Näituste kuvamine kohalikes kultuurikeskustes on tõenäoliselt parim variant publikuni jõudmisel. Kõik kultuurikeskuste erinevate sündmuste külastajad saavad korraga osa ka fuajees olevatest näitustest ning seeläbi võib ühte näitust kuu jooksul külastada lõpuks ligi tuhatkond inimest. Eraldi külastust nõudvas galeriis tõenäoliselt sellist tulemust ei saavuta. Muidugi seab kultuurikeskuses näituste kuvamine ka mingid piirid, sest näitused peavad kokku minema maja üldise kuvandiga ning kohati arvestama ka samal perioodil toimuvate sündmustega. Kui detsembris on majas ohtralt jõulu- ja lastesündmusi, siis peaks ka kuvatav näitus seda meeleolu ja teemat toetama. Samuti piirab fuajee ruum niiöelda ruumilise

kunsti kuvamist st sinna ei saa sageli paigutada skulptuure ega suuremaid installatsioone, pigem on kunst seintel. Galerii üheks ülesandeks on professionaalse kunsti toomine kohaliku vaatajani, kuid kindlasti on oluline ka kohalike kunstitegijate näituste korraldamine. Linna kunstikoolide ja kunstiühenduste näituste vastu tuntakse väga huvi ning nende külastajate arv ületab tavaliselt kõigi teiste näituste arvud.

Vahe ongi selles, et kui ma tõin galeriisse mõne kaasaja kunstniku, kes pani oma näo mulla sisse ja see võis olla selle performance suhtes isegi huvitav vaadata, siis tegelikult sellel näitusel ei käinud praktiliselt enam ühtegi inimest. Ma võisin lugeda kuu aja pärast kokku, et seda käis vaatamas 20 inimest. Aga kui me panime siia üles näiteks kohalike kunstiõpetajate näituse, siis käis seda vaatamas 300 inimest. See tähendabki, et kohaliku kogukonna huvi on mulle tähtis./Heiki Kelp, 15.02.2017/

Kinotegevus on samuti kõigis kolmes majas toimunud juba mõnda aega, kuid alates kinotehnika digitaliseerimisest perioodil 2014 – 2015 on alanud neis kõigis niinimetatud kinoajastu. Varasemalt jõudsid kõik kinokoopiad väikelinnadesse alles kuu või paar hiljem, kui Tallinnas ja Tartus, ning seetõttu käisid paljud kinosõbrad juba suuremates linnades kinos ära. Teine miinus oli see, et film kaotas ajaga oma värskuse ja osati ka väärtuse, sest sageli olid filmid enne kohalikkude kinno jõudmist juba ka internetis ja filmilaenutuses saadaval. Seetõttu ei olnud kinokülastajate arv kunagi kultuurikeskustes väga suur. Filme näidati vabadel hetkedel ehk siis, kui kultuurikeskuse saalis midagi muud ei toimunud. 2012. aastal oli revolutsioon kinotehnikas ning filmilindil olnud koopiad asendusid digitaalsete koopiatega. Kõvaketaste peale sai panna nüüd nii palju koopiad, kui vaja ning seeläbi sai need saata korraga isegi kõikjale Eestisse. Nii hakkasid ka väikelinnade inimesed nägema uusi filme just samal hetkel, kui Tallinna ja Tartu inimesed. Võru Kannel oli esimeste seas, kes sai riigilt piisavalt toetust, et soetada uus digitehnika ning koos värskete ja 3D filmidega algas 2014. aasta oktoobris justkui uus ajastu. Paide digitaliseeris oma kinotehnika 2014. aastal ja Haapsalu 2015. aastal. Kõik kolm maja on hakanud kinole üsna suurt rõhku panema, kuna külastajaid on palju ning samas on see ka oluline omatulu teenimise kanal. Kino on üks odavamaid kultuuritarbimise võimalusi. Seal käivad sageli inimesed, kes muul viisil kultuuri ei tarbi st nad ei käi kunagi teatrietendustel ega kontsertidel, aga kinos võivad nad käia lausa mitu korda nädalas. Suur huvi peale digikinode avamist ei ole siiani vaibunud, järelikult on nende olemasolu kohalikul tasandil tähtis. Kinotegevus on oluline ka organisatsioonidele endile, sest sellega teenitud omatulu arvelt saab teha majadesse uusi investeeringuid ning panustada ka personali.

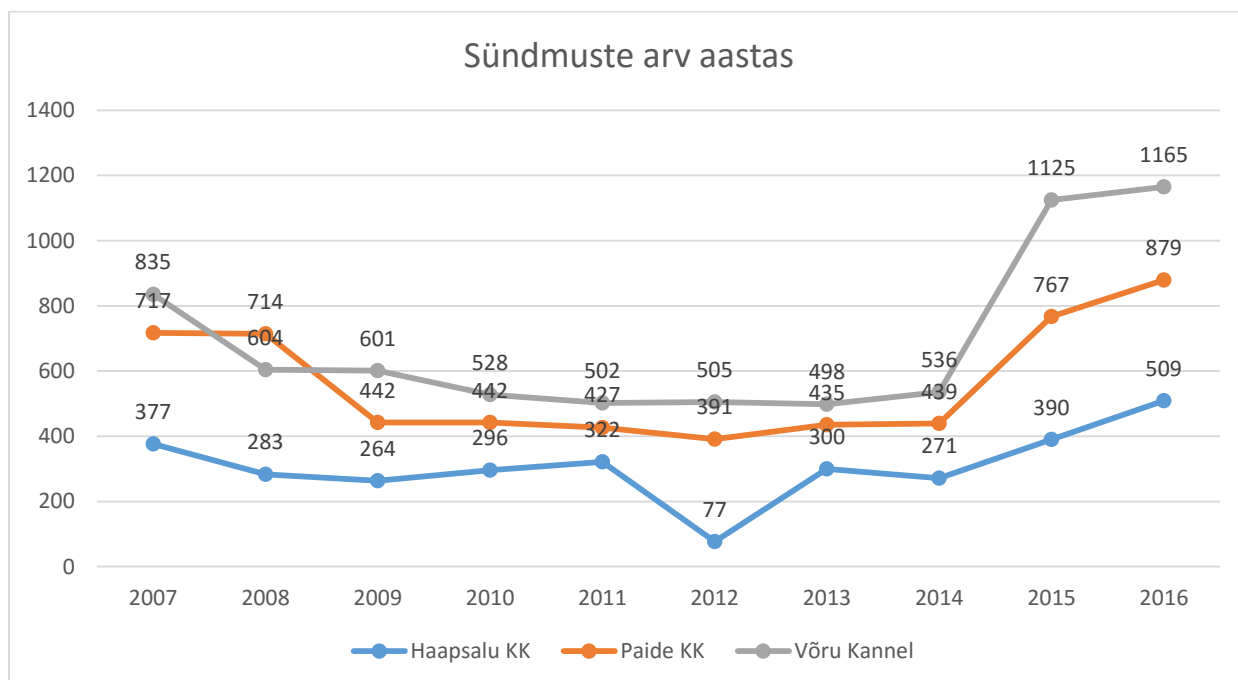
Kõik kolm kultuurikeskust on mingil määral olnud seotud ka teatritegevusega. Haapsalus tegutseb hetkel harrastuskollektiivi tasemel teatriring. Võru Kandle struktuuriüksuseks on olnud teater. Aastatel 2001 – 2008 oli selleks Võru Teatriateljee, millest kasvas välja aastatel 2008 – 2013 tegutsenud poolkutseline Võru Linnateater. Paide Kultuurikeskuse lähiaastate plaan näeb ette, et 2018. aasta sügisest alustab nende majas uue struktuuriüksusena tööd Paide Linnateater.

3.2.2. Sündmused

Suures plaanis võib kultuurikeskuste töö jagada kahte suurde leeri – üheks pooleks on sündmuste ning teiseks harrastustegevuse korraldamine. Igal inimesel ongi võimalus kultuurist osa saada kahel viisil, seda kas siis publikuna või osalejana.

Sündmuste korraldamine ja publikule mitmekesise valiku pakkumine määratlevad suuresti ära kogu kultuurikeskuse näo ja taseme. Üldjoontes on sündmusi kahte tüüpi – sündmused, mida maja korraldab ise ning sündmused, mida vahendatakse. Traditsiooniliste ürituste kõrval on olulisteks kujunenud ka suursündmused, mis kultuurikeskustes on erinevad. Need on eelkõige tähtsad laiema mainekujunduse osas, sest peaaegu kõik väikelinnad ja ka organisatsioonid otsivad juba aastaid neid tähtsündmusi, mille järgi tunneb neid nii kohalik publik kui ka laiem ringkond.

Tabel 9. Sündmuste arv aastas perioodil 2007 – 2016. 2012. aasta Haapsalu numbris kajastuvad vaid kinoseansid, sest töölt lahkunud administraator viis andmed endaga kaasa.

Haapsalu Kultuurikeskus enda sõnul väga palju sündmusi ise ei produtseeri, pigem ollakse vahendajad ja tugistruktuur. Majas käivad erinevad teatrid oma etendustega, kontserttuurid ja muud sündmused. Mitmeid asju tehakse teiste organisatsioonidega kahasse. Aastas korraldatakse umbes 15 kontserti koos Eesti Kontserdi, Jazziliidu ja Jazzkaarega. Kultuurikeskus ostab need ise sisse ja müüb neid. Selliste sündmuste puhul on siis esiplaanil just reklaam ja turundus.

Selliste ürituste puhul on vaja toota plakat, turundada, mõelda, projektid kirjutada, et raha oleks, et ots-otsaga ikka kokku tuleks. Läbi tuleb mõelda, kuidas seda reklaamida ning palju selleks on ressursi. Kui tuleb rohkem toetust, siis saad panustada reklaamile ka rohkem. Kui ei tule, siis tuleb jääda lootma Looja peale, et läheb ka ilma reklaamita. Paljud ütlevad sageli, et keegi ei tule... Tuleb küll! Natuke vaja lihtsalt ise uskuda, et tuleb ja selle nimel tööd teha. /Gülmar Murumägi, 08.02.2017/

Maja edukaks toimimiseks on oluline, et see oleks maksimaalselt kasutuses ning et põhimõtteliselt iga päev seal midagi toimuks. Peale kino digitaliseerimist täidavad Haapsalu Kultuurikeskuses „tühjad augud“ ära filmiseansid. See variant õigustab ennast hästi, sest filmid on kogu aeg uued ning huvi kinoskäimise vastu on suur. Suuremad filmihuvilised käivad kinos lausa mitu korda nädalas, seega on hea, kui on programm, millest oma valik teha. Samas teatrietendusi käivad keskmised teatrikülastajad vaatamas pigem maksimaalselt kord kuus (Teatriuuring 2016. lk. 18) ning seetõttu ei tohiks etendusi ka üle pakkuda. Väga suur osa Haapsalu Kultuurikeskuse tööst läheb linna suursündmuste korraldamiseks, kus maja on koostööpartneriks ja tugistruktuuriks. Haapsalu on kuurortlinn ning sellest lähtuvalt on paratamatult suvi hooaja tippaeg. Need sündmused on positiivselt kujundanud linna kuvandit ning on tuntud üle Eesti ja ka naaberriikides. Nendest olulisimad on Valge Daami Aeg, Augustibluus, Itaalia veinipidu, Haapsalu Õudus- ja Fantaasiafilmide festival HÖFF, Vene laat, Rannalõõts ning Haapsalu Tšaikovski Festival.

Paide Kultuurikeskuse korraldatavad sündmused keskenduvad eelkõige kohaliku piirkonna inimestele. Toimuvad traditsioonilised tähtpäevade sündmused nagu emadepäeva ja vabariigi aastapäeva tähistamine. Suuri tähtsündmusi põhimõtteliselt ei ole ning linn nendesse hetkel ka ei panusta. Aastaid otsiti Paide tunnusüritust, mille järgi linna üle riigi teatakse. Hetkel toimub linnas nendele kriteeriumitele vastav Arvamusfestival. Kultuurikeskus ei ole otseselt küll selle korraldajaks, kuid kõik linna allasutused löövad festivali ettevalmistamisel ja töös kaasa ning linna panustab sinna ligikaudu 20 000 eurot, mis on suurim sündmuse toetus, mida Paide linn jagab.

Üks sündmus, mille peale linn rohkem panustab, on Arvamusfestival. Sellest ongi nüüd kujunenud Paide linna tunnusündmus, mida me väga tahame hoida. Me kõik panustame sellesse. /Ülle Müller, 02.03.2017/

Ühel omavalitsusel on tunnusündmust vaja selleks, et kui sa ütled näiteks Lillelaat, siis sa tead, et see on Türil. Sa ei seosta selle laadaga mitte ühtegi teist linna. Või kui sa ütled Viljandi Folk, siis sul tuleb silme ette Viljandi. Või kui sa ütled Arvamusfestival, siis kõik teavad, et see on Paide. Ikka maine pärast, loomulikult. /Edith Tänavots, 02.03.2017/

Pikalt on Paidet teatud ka Paepäevade järgi, mida kultuurikeskus ise korraldas, kuid see festival on viimastel aastatel linna rahalise toetuse vähenemise tõttu üsna kokku kuivanud. Sündmuste korraldamiseks on Paide Kultuurikeskusel umbes 50 000 – 70 000 eurot aastas ning see summa ei võimalda ühtegi suuremahulist sündmust korraldada.

Väga suures mahus on Paide Kultuurikeskus ka vahendaja rollis. Samamoodi käivad seal erinevad teatrid ja kontserdikorraldajad. Oma koostööpartnerite Eesti Kontserdi ja Rahvusooper Estonia kaudu on Paides keskmiselt rohkem kõrge kvaliteetseid muusikasündmusi ning ta on üks väheseid kultuurimaju, kus toimuvad aastas mitmel korral balleti- ja ooperietendused.

Paide Kultuurikeskuse olulisimad sündmused lisaks Arvamusfestivalile on Moe.P.A.R.K, Südamelaul, Jõulukroon, Hooaja avalööök, Jüripäeva tähistamine ja aastalõpupidu.

Võru Kannel on oma sündmustevaliku poolest ka pigem sarnane Paidega ehk põhirõhk on kohalikul publikul ja talle pakutaval programmil. Tavapäraselt tähistatakse kontserditega aastaringselt toimuvaid tähtpäevi, mis on linna poolt ette määratud. Aasta peale on välja kujunenud kolm sündmust, mis on rahvale tasuta - need on emadepäev, isadepäev ja vabariigi aastapäev.

Teised on kõik tasulised üritused ning see ei ole mitte tulu teenimiseks, vaid see on kunsti väärtustamine. Kui inimesed näevad vaeva ja panustavad oma aega, siis see on väärtus, see on tohutu väärtus. Miks ma peaks seda tasuta andma? See ongi nüüd väärtus ja kes tahab seda väärtust nautida, see maksab oma väikse raha sinna sisse. See on põhimõte – toetada seda sama kollektiivi ja kultuuri. /Heiki Kelp, 15.02.2017/

Kõik sarnased sündmused tehakse tavaliselt maja huviringide baasil ehk kõik tähtpäevad jagatakse kollektiivide vahel ära ning nemad koos maja kunstilise juhiga loovad programmi. Kuna ringid majale ruumide kasutamise eest ei maksa, siis need esinemised ongi justkui tasu selle eest. Samas on see motiveeriv väljund kollektiivile endale – nad võivad valida ise kogu repertuaari ja teha sündmus selliseks, nagu neile meeldib.

Kandle tähtsündmuseks on Võru linnapäevad, mis toimuvad igal aastal augustis. Sündmust veab eest linn ning Kannel on kaaskorraldaja. Linnapäevad koondavad erinevaid asutusi, organisatsioone ja sündmusi, mida peab koos hoidma ja haldama. Kannel on selles osas linna „parem käsi“. Teiseks oluliseks ürituseks on paar aastat toimunud lastele suunatud „Jõulula“, mis on enne jõulupühi avatud mängumaa. 2017. aasta suvel alustab Võru linn uue suursündmusega, milleks on Lastefestival ning millest soovitakse vormida Võru uus maineüritus.

Suvel leiavad aset veel mitmed Kandle jaoks olulised sündmused. Tamula rannas korraldatakse vabas õhus toimuvat Romantikafestivali, mille raames toimub üle aasta ka uusloominguliste laulude konkurss. Igal suvel toob Kannel välja oma suvelavastuse, mis tavaliselt etendub erinevates mängukohtades Võrus ja selle ümbruskonnas, näiteks „Haigemaja“ vana Võru haigla hoovis ja „Simmanilugu“ August Teppo lõõtsatalus.

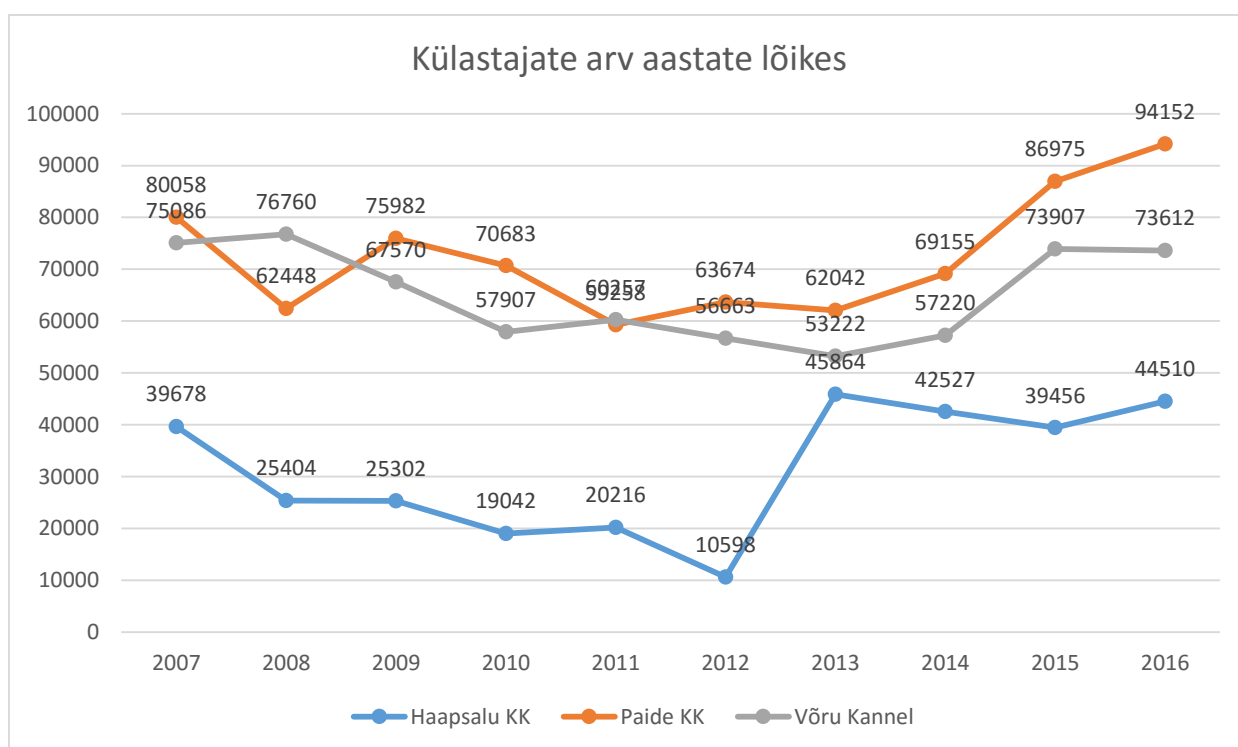
Loomulikult on ka Kandles olulisel kohal kinotegevus ja teiste sündmuste vahendamine. Mitmel korral aastas ostetakse vahendajate käest mõni kontsert ära ja kohapeal produtseeritakse seda siis ise. Nii on Kandlesse jõudnud rida tunnustatud välisartiste. Programmi kokkupanemisel arvestatakse väga, et see oleks mitmekülgne ning samas ei tohi olla ülepakkumist.

Rendisündmused on kõigis kolmes majas põhimõtteliselt samad. Igal pool käivad erinevad teatrid, nende seas Rakvere Teater, Ugala Teater, Endla Teater, erinevad kontserttuurid, konverentsid ja seminarid, aktused ja aastapäevasündmused ning ka doonoripäevad. Rendisündmusi on aasta peale kokku ligikaudu 200 ning seeläbi moodustavad nad väga olulise osa kogu programmist ja eelarvest. Suuresti läbi rendisündmuste saavadki kohalikud inimesed oma

kodukohas nautida professionaalset kultuuri või tasemel konverentsi. Kõik teised korraldajad on publiku kõrval ka kultuurikeskuse üheks sihtgrupiks. Majad pingutavad selle nimel, et projektide eestvedajad sooviksid oma sündmusega just nende majja tulla. Kohaliku kultuurikeskuse panus igasse rendisündmusesse on väga suur, sest just kultuurikeskus tunneb paremini oma publikut ja teab, kuidas nendeni jõuda. Kui rentnikul läheb kõik hästi, siis on ta valmis ka järgmisel korral oma sündmusega majja tulema.

Meile on oluline, et majas käivad teatrid ja kontserdid. Aga ma küsin, et mida sa teed, et tuleks? Kasvõi seegi, et teater tuleks...mis sa ise panustad? Sa ju teenid teatri iga külastaja pealt, seega sa pead ise sellesse ka panustama. /Gülhar Murumägi, 08.02.2017/

Tabel 10. Külastajate arv aastas perioodil 2007 – 2016. 2012. aasta Haapsalu numbris kajastuvad vaid kinoseansid, sest töölt lahkunud administraator viis andmed endaga kaasa.

Haapsalu Kultuurikeskuse, Paide Kultuurikeskuse ja Võru Kandle peamiseks külastajaks on eelkõige kohalik inimene, omavalitsuse elanik, kuid suure panuse annavad ka naaberomavalitsuste ja suures plaanis kogu maakonna inimesed. Kuigi kultuurikeskused on hetkel linna allasutused, on mingil määral säilinud neil ikkagi endine maakonna kultuurimaja roll. Seda võibolla just oma suuruse ja tehniliste võimaluste poolest, mis võimaldavad seal korraldada sündmusi, mida väiksemates majades teha pole võimalik. Seeläbi jõuab kogu maakonna publik ikkagi maakonnakeskuse kultuurikeskusesse. Suuremate ja eelkõige suvesündmuste külastajate hulka kuuluvad ka inimesed mujalt Eestist ning aegajalt ka välisriikidest. Haapsalu Kultuurikeskus on täheldanud, et viimasel ajal on just põhihooaja teatrietendustele hakanud rohkem publikut

tulema ka Tallinnast ja Pärnust. Põhjusena võib märkida Haapsalu kui ilusa väikelinna külastamise lisaväärtusena teatrietendusele.

Kultuurikeskuste pakutav programm on väga eriilmeline ning seetõttu ei saa keskmist külastajat väga täpsemalt kirjeldada. Sündmuste ja tegevuste valikust leiab endale midagi olenemata vanusest iga huviline. Igal sündmusel võib küll olla oma kindel publik, kuid kultuurikeskuse kui terviku puhul seda konkreetsemalt sõnastada ei saa.

Külastajate arvu osas on pigem sarnased Paide Kultuurikeskus ja Võru Kannel. Nende publikunumbrid on püsinud viimased kümme aastat üsna stabiilsena, isegi 2008. aastal alanud majanduslangus ei avaldanud väga suurt mõju. Kinokülastajad mõjutavad seda arvu aga üsna tugevalt ning alates 2011. aastast, kui filmilindil olevaid koopiaid hakkas aina vähemaks jääma, kahanesisid ka publikunumbrid. Samas on näha ka külastajate arvu olulist kasvu alates 2014. aastast, kui kinotehnika digitaliseeriti ning kinotegevus sai sisse uue hoo. Nii on Paide Kultuurikeskus jõudnud 2016. aastaks juba 94 000 ja Võru Kannel 73 000 külastajani.

Haapsalu Kultuurikeskuse vaatajaskond on kolme asutuse võrdluses kõige väiksem ning see vahe ulatub kohati lausa mitmekordse vaheni. Üheks suureks põhjuseks on kultuurikeskuse pikaaegne renoveerimine, mis pärssis maja tööd päris korralikult. Haapsalu külastajate numbrites ei kajastu täies mahus suvisete suursündmuste publiku arvusid.

Publiku arv sõltub alati lisaks muule ka pileti hinnast. Väikelinnade elatustase ei ole tihtipeale võrreldav Tallinna ja Tartu omadega ning sellega peab iga korraldaja ka arvestama. Enamus sündmuste puhul on Haapsalus, Paides ja Võrus soodsam hind kui näiteks Pärnus või Tallinnas. Sellele vaatamata on kolmes kultuurikeskuses toimuvate ürituste hinnatase vastavalt asjale erinev. On tasuta sündmusi, mis tavaliselt on kultuurikeskuse enda poolt korraldatavad, ning on ka 25 euroseid sündmusi. Keskmine hind jääb enamjaolt vahemikku 10 – 15 €. Teatri ja kontserdite kõrval on tunduvalt odavam kinokülastus, mille hind on vastavalt Haapsalus ja Paides 3 - 4.50 € ning Võrus 3 - 4 €.

3.2.3. Harrastustegevus

Harrastustegevuse korraldamine on iga kultuurikeskuse prioriteediks. Läbi selle pakutakse kõigile võimalust tegeleda millegi loovaga ning seeläbi ennast arendada ja harida. Loomulikult on olulisel kohal ka ringides käimise sotsiaalne aspekt ehk käiakse läbi sarnaste huvidega inimestega ning see tugevdab omakorda tervet kogukonda.

Haapsalu Kultuurikeskuses, Paide Kultuurikeskuses ja Võru Kandles on harrastustegevus üsna analoogne. Kõige enam tegutseb ringe laulu ja tantsu valdkonnas ning lisaks neile ka instrumentaalmuusika ja teatri kollektiive. Paide on ainuke maja, kus pole ühtegi orkestrit ega

instrumentaalansamblit ning Võru Kandles pole hetkel ainukesena ühtegi teatrivaldkonnas tegutsevat ringi. Lisaks traditsioonilistele kollektiividele tegutsevad majades idamaised ringid nagu jooga ja Tai Chi, eakate klubid ning Paides näiteks ka kohalikku kultuuripärandit säilitav Järvamaa Kultuuri Teabetuba.

Tabel 11. Kultuurikeskuste harrastuskollektiivid 2017. aastal

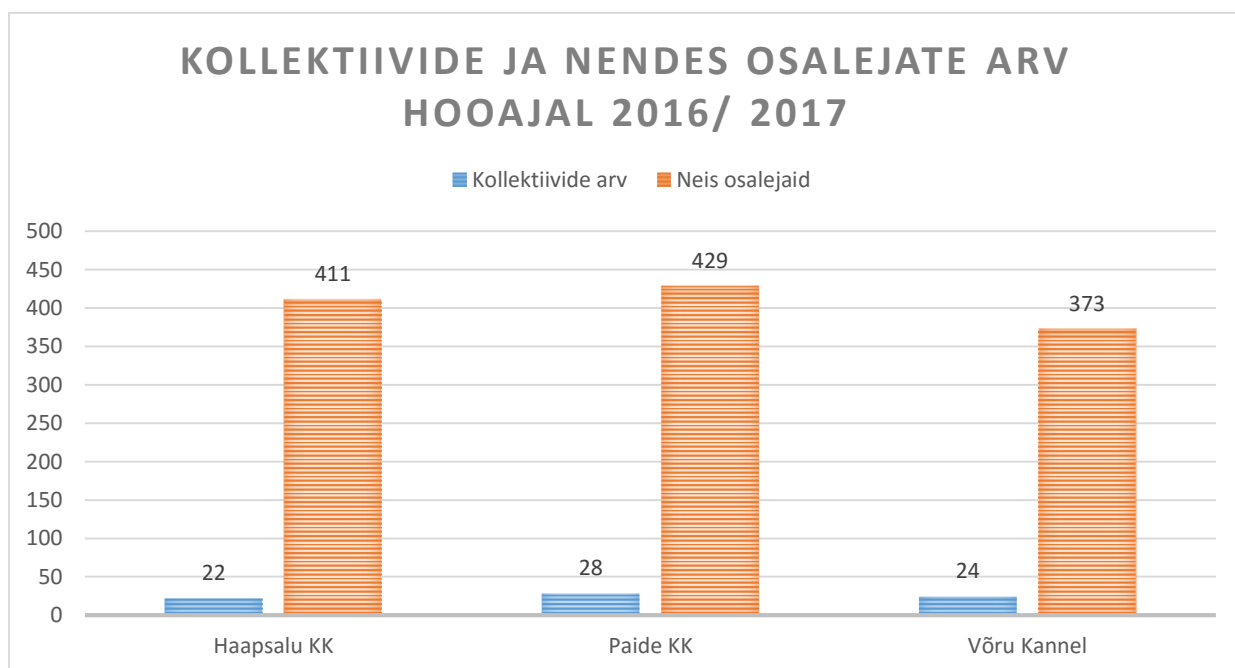
Haapsalu Kultuurikeskus	Paide Kultuurikeskus	Võru Kannel
LAUL Haapsalu Kammerkoor Tütarlastekoos Canzone Laulustuudio Gaudeo Musicum Haapsalu poistekoos Laulustuudio DO RE MI	LAUL Paide Naiskoos Paide Meeskoos Laste muusikastuudio (5 rühma) Ansambel Slavjanuška	LAUL Segakoos Hilario Naiskoos Kannel Segakoos Tervis Koos Tempera Võru Meeskoos Seto leeloansambel Helmekaala
TANTS Rahvatantsurühm „Kalurineiu“ Läänemaa Ühisgümnaasiumi neiduderühm Läki Tantsule Segarahvatantsurühm WEST T-stuudio Segarahvatantsurühm Tõrvik seeniorid- West vilistlased Kõhutantsutunnid Tantsutrupp Black Coffee Seltskonnatants Kantritants JJ-Street Dance Company Tangokursus algajatele	TANTS Segarahvatantsurühm Loomisel Segarahvatantsurühm Riikar Naisrahhvatantsurühm Kägärä Eakate tantsurühm Seeniorid Memmede tantsurühm Sinilill Balletistuudio (3 rühma) Paide Võimlemiskool – ballett Ingeri-soome tantsurühm Linetants Idamaine kõhutants Crause Tantsukool (3 rühma)	TANTS Naisrahhvatantsurühm Tsõõr Segarahvatantsurühm Kannel Naisrahhvatantsurühm Viire Laste ja noorte tantsurühm Hopser (2 rühma) Naisrahhvatantsurühm Kabujalakesed Võru Kandle võimlemisklubi Sirutus (6 rühma) Võru Tantsukool: tantsutrupp Variatsioonid ja EasyLegs Crew, Kõhutants
MUUSIKA Puhkpilliorkester Haapsalu Haapsalu Big Band	MUU Eakate klubi Hämarik Järvamaa Kultuuri Teabetuba Kundalini jooga Tai Chi treeningud Palvus	MUUSIKA Võru Puhkpilliorkester Kapell Kannel
TEATER Teatriring Valge daami etenduste trupp		MUU Jooga
MUU Jõud & Venitus treening Aeroobika		

Kõigis kolmes majas on kahte tüüpi huviringe – need, kes kuuluvad kultuurikeskuse alla ning need, kes rendivad seal lihtsalt ruume. Haapsalu Kultuurikeskuse kollektiivi juhtidest on maja palgal Haapsalu Kammerkoori, tütarlastekoori Canzone, Haapsalu poistekoori ja BigBandi dirigendid ning kaks abidirigenti, kelle palgafondi vahendeid eraldab osaliselt ka linn. Lisaks eraldab linn kõigile neile 500 eurot tegevustoetust aastas. Kõik teised ringid toimetavad ise.

Paide Kultuurikeskuses tegutseb kokku 28 erinevat huviringi koosseisu. Enamus Paide linna täiskasvanute kollektiividest tegutsevad kultuurikeskuse all ning laste ringid koolides ja lasteaedades. Kultuurikeskuse kaudu on linna palga naiskoori, meeskoori, kolme rahvatantsurühma, memmede tantsurühma, seeniorite ringi ja näiteringi juhendajad. Lisaks saavad ringid traditsiooniliselt linnalt aastase tegevustoetuse ning neil on võimalik erandkorras taodelda ka lisatoetust. Ringidest on Paide Meeskoor ainuke, kes on loonud oma tegevuseks eraldi MTÜ. Majas tegutseb paar lasteringi, kelle juhendajad on ka kultuurikeskuse palgal, kuid nende ringide eest korjatakse osalustasu, mis siis korvabki juhendaja palga. Nendeks on muusika- ja balletistuudiod. Üle poole majas tegutsevates kollektiividest rendivad kultuurikeskuselt ruume ja tegutsevad omaette.

Võru Kandles on juba mõnda aega kehtinud süsteem, et enamus kollektiividest peavad ise hakkama saama. Paljud nendest on moodustanud MTÜ-d, millega nad taotleavad linnast tegevustoetust ning jagavad siis selle vastavalt oma nägemusele. Kultuurikeskuse palgal on ainult võimlemisklubi „Sirutus“ juhendaja, kes loetakse ka erandkorras organisatsiooni põhipersonali hulka. Enamus ringid saavad tasuta kasutada Kandle prooviruume ning neile ei ole kehtestatud ringides osalemise tasu. Kandles on tasuline vaid eelpool mainitud võimlemisklubi „Sirutus“. Neli huviringi pole ametlikult Kandle ringid ning nemad maksavad ruumide kasutamise eest renti.

Tabel 12. Kollektiivide ja nendes osalejate arv hooajal 2016/ 2017

Harrastusringides osalejate arv on samuti kõigis kolmes kultuurikeskuses üsna sarnane. Kõige rohkem on osalejaid Paide Kultuurikeskuses. See arv pole võrdluses teistega väga palju suurem, kuid kui vaadata kõigi kolme linna elanike arvu, siis on Paide linn nendest kõige väiksem. Seal elab 2016. aasta seisuga 8258 inimest, Haapsalus ja Võrus vastavalt 10 146 ja 12 430. Huviringide liikmete arv pole muidugi alati sõltuvuses kohaliku omavalitsuse elanike arvust, sest nendes osalevad ka inimesed naaberomavalitsustest ja kaugemaltki.

Huviringide esinemisväljundid tulevad peamiselt just kultuurikeskuselt, mis pakub neile tegutsemiseks peaaegu kõik alates treeningruumidest kuni avalike esinemisteni. Enamus traditsioonilistest sündmustest, mis aastaringelt toimuvad, korraldatakse huviringide abiga. Kindlasti on kollektiividele ning seeläbi ka kultuurikeskusele ja omavalitsusele oluline ringide osalemine vabariiklikus laulu- ja tantsupeo protsessis. Tallinna pidudel osalevad kollektiivid esindavad oma kodukohta ja kultuuri ning see on kujunenud justkui auasjaks, et piirkonnast pääseksid peole võimalikult paljud koorid ja tantsurühmad.

3.2.4. Kõrvaltegevused

Kultuurikeskused ei ole enam ainult harrastustegevuse ja kultuurisündmuste korraldajad. Lisaks oma põhitegevusele pakutakse ka teisi teenuseid, mis on eelkõige vajalikud omatulu teenimiseks. Töös käsitletavat Haapsalu Kultuurikeskus, Paide Kultuurikeskus ja Võru Kannel tegutsevad suurtes majades ning tegelikult on neil ohtralt võimalusi, mida kasutada ja ka teistele pakkuda.

Kõige olulisemaks kõrvaltegevuseks on ruumide rentimine. Kõigis kolmes maakonnas on just kõnealused kultuurikeskused need kohad, kus on piisavalt suured ruumid mahukamate ürituste läbiviimiseks. Seega pole üldjuhul rohkem kui 300-le inimesele mõeldud sündmustel toimumiskoha puhul teist valikutki.

Haapsalu Kultuurikeskus rendib välja viite erinevate võimalustega ruumi: teatrisaal (511 kohta), rõdusaal (kuni 180 kohta), Randlase saal (kuni 100 kohta), seminariruum (kuni 40 kohta) ja kohvik (kuni 70 kohta). Kõigi ruumide puhul on võimalik juurde tellida ka tehnika ning kohviku puhul kehtib tingimus, et see renditakse välja ainult koos toitlustamisega. Lisaks ruumidele renditakse välja ka inventari ning valgus- ja helitehnikat, pakutakse transportteenust ja linna teadetetahvlitele reklaami paigaldamise teenust. Majas on võimalik majutada festivalide esinejaid ja meeskondi.

Paide Kultuurikeskuses on võimalik oma sündmuseks kasutada järgmisi ruume: teatrisaal (529 kohta), kammersaal (kuni 120 kohta), neli seminariruumi (kuni 60 kohta), kaks tantsuklassi, fuajee ja jalutuskoridor. Osa tehnikast on vastavalt ruumile hinna sees, seda saab ka eraldi juurde tellida. Paides on tugevalt arendatud konverentsiteenuseid ning selle olulisust näitab ka seik, et

maja juht Ülle Müller nimetas seda üheks lähiaastate eesmärgiks. Kultuurikeskus müüb linna reklaampindu ning suveperioodil ka oma parkimisplatsi. Oluliseks sissetulekuks on laatade korraldamine, mille puhul kohamaksudest laekuv raha toetab oluliselt kogu maja tegevust.

Võru Kannel rendib peamiselt välja teatrisaali (387 kohta), kontsertsaali (kuni 250 kohta), väikest saali (kuni 100 kohta), Kandle aeda (kuni 2000 inimest) ja Kubija Laululava (kuni 6000 inimest). Kandle aed on rentnike seas muutunud viimastel aastatel aina populaarsemaks, sest lauluväljakud, nagu Kubijal, on liialt suured ning nende publikuga täitmine on juba kaua aega olnud keeruline. Kandle aia rentimine on muidugi hooajaline, kuid korraliku talve korral tegutseb seal uisuväljak. Ruumide hind sisaldab Kandles statsionaarset tehnikat ning muu saab eraldi juurde tellida. Erandkorras renditakse välja ka prooviruume ja esinajate garderoobe, sest päevasel ajal seisavad need tühjalt. Ruumidele lisaks renditakse välja heli- ja valgustehnikat, Kandle aia pinke ja inventari. Majas tegutseb ka kostüümilaenutus.

Kõrvaltegevused on kõigis majades olulised omatulu teenimiseks. Kui renditakse ruume, siis on lisaks rahalisele tulule omaette väärtus ka selle konkreetse sündmuse toimumine, kuna ka rendisündmused on põhiliselt suunatud kohalikule elanikule. Väljastpoolt tulevad üritused muudavad maja pakutava kava ja teenuse mitmekülgsemaks ning nende kaudu satuvad majja tihtipeale inimesed, kes muidu seal ei käi. Kultuurikeskuse ülalpidamine on kulukas ning seetõttu on oluline, et majad oleksid igapäevaselt võimalikult maksimaalselt täidetud ning igaüks leiaks sealt oma – olgu selleks siis kohalikud harrastajad ja kultuurihuvilised või sündmuste korraldajad.

3.2.5. Reklaam ja turundus

Eesti kultuurimaastik on väga mitmekesine ja aktiivne. Seal tegutseb arvukalt erinevaid korraldajaid, organisatsioone ja ühendusi, kes kõik tahavad silma paista ja omale publikut leida. Nii on reklaam ja turundus muutunud aasta aastalt aina olulisemaks kultuurikeskuse töövaldkonnaks. Töös käsitletavatest majadest on turundusjuhi ametikoht vaid Võru Kandles ning Paide Kultuurikeskuses töötab müügitöö korraldaja. Konkreetsetele ametikohtadele vaatamata tehakse müügitööd ja reklaami neis kõigis.

Haapsalu Kultuurikeskuse põhiliseks infoallikaks on maja interneti koduleht www.kultuurimaja.ee, kus on olemas kõik nii sündmuste, teenuste, huviringide kui ka maja enda kohta. Antud töö alustamisel oli Haapsalu Kultuurikeskuse koduleht üsna aegunud, see ei vastanud tänapäevastele võimalustele ega toetanud mugavat kasutamist nutiseadmetes. 26. aprillil 2017, kultuurikeskuse 42. aastapäeval avati uus koduleht, mis on värske kujundusega ja igati kaasaegne. Igaüks, kes soovib oma tegemistega silma jääda, peaks omama sotsiaalmeedias Facebooki lehte. Haapsalu Kultuurikeskusel on olemas nii kultuurikeskuse (2303 jälgijat) kui ka kino leht (1195 jälgijat) ning neid täiendatakse pidevalt uudiste, fotode ja sündmuste tutvustustega. Interneti

keskkond on reklaami osas muutunud aina olulisemaks. Haapsalu Kultuurikeskus kasutab mitmeid virtuaalseid võimalusi reklaami tegemiseks, peamiselt kasutatakse sündmusteportaali kultuurikava.ee, Piletilevi müügisüsteemi ning Visit Estonia kodulehte. Ürituste info ilmub jooksvalt kohalikes ajalehtedes - Lääne Elu, kus on rubriik nimega „Kuhu minna?“, ning Läänlane. Loomulikult on endiselt ikkagi tähtsalt kohal plakatid ja trükised, sest vanem kontingent on harjunud neid jälgima ning samuti ei kasuta nad interneti nii suures mahus. Kuulutusi kuvatakse linnas olevatel teadetetahvlitel, mida kultuurikeskus ise haldab. Seetõttu on alati üleval värske info ning maja saab ise reguleerida, mis hetkel mida üles panna. Kultuurikeskus viib oma sündmuste kuulutusi üles ka väljaspoole Haapsalu linna kogu maakonda. Lisaks otsesele reklaamile tegeletakse mingil määral ka turundusega. Näiteks lastesündmuste puhul tehakse tihedat koostööd kohalike lasteaedade ja koolidega, kus käiakse kohapeal rääkimas ja tutvustamas, mis on tulemas. Erilist tähelepanu pööratakse suveürituste turundamisele, kuna nende sihtrühm ületab tihti peale ka riigipiiri. Näiteks käiakse reklaamüritusi tegemas Peterburis, kust turistigrupid külastavad suviti Haapsalu. Suursündmuste puhul palgatakse sageli projektipõhine turundus- või reklaamijuht. Samas on ka selliseid sündmusi, mille puhul turunduse ja reklaamiga enam pigem ei tegeleta, sest füüsiliselt on tal piirid ette tulnud – linn lihtsalt ei suuda rohkem publikut vastu võtta.

Paide Kultuurikeskuse tegevust kajastab koduleht www.paidekultuurikeskus.ee. Sarnaselt paljudele teistele majadele ei vasta nende koduleht kaasaegsetele standartitele, kuigi selle uusversioon valmis ainult 3 aastat tagasi. Sellele vaatamata saab sealt kogu info kätte ning see endiselt täidab oma funktsioone. Aktiivselt töötab kultuurikeskuse Facebooki leht (3057 jälgijat), millele lisatakse tihedalt infot ning see on kogu aeg päevakohane. Seal korraldatakse ka erinevaid jagamismänge, et sündmustele saada suuremat tähelepanu. Eraldi Facebooki leht on ka kinol (2659 jälgijat). Väga palju kasutatakse ajalehereklaami, kus ilmuvad eelkõige reakuulutused ning aegajalt ka intervjuud. Lisaks kohalikele lehtedele Järva Teataja ja Paide Linnaleht tehakse reklaami ka Pärnu Postimehes, Sakalas, Valgamaalases, Virumaa Teatajas ja Türi Rahvalehes. Kõigi puhul kasutatakse ka nende veebiväljaandeid. Kohalikus TRE raadios jooksevad reklaamklipid, toimuvad publikumängud ning aegajalt tehakse ka intervjuusid. Trükitud kuulutusi pannakse üles linna ja maakonna stendidele, osa nendest viiakse ka valitud asutustesse, kus käib rohkem inimesi. Üle tänavate ning ka kultuurikeskuse välisseintele saab paigaldada reklaambännereid, mis samuti tõmbavad vajadusel lisatähelepanu. Paide Kultuurikeskuse info levitamisel on suur roll ka listireklaamid ja uudiskirjadel, mille teenuse on maja sisse ostnud. Iga-aastaselt toimub hilissuvel hooaja avalöögi üritus, kuhu kaasatakse koostööpartnereid ning koos tutvustatakse hooaja vältel toimuvaid sündmusi. Avalöögi laval saavad korraldajad võimaluse oma üritusi tutvustada ning samas toimub ka laat.

Võru Kandle koduleheks on www.vorukannel.ee, mis on samuti oma aja ära elanud ning vajab uuendamist. See on ka kultuurikeskusel plaanis ning sügisest peaks olema uus leht valmis, eraldi koduleht tuleb ka kinole. Viimastel aastatel on aktiivsemalt käima läinud Kandle Facebooki leht (2231 jälgijat), kuid võrreldes kahe teise majaga on postitused veidi ühekülgsed ja mitte nii sagedased. Eraldi Facebooki leht on ka kinol (3119 jälgijat). Trükimeediast on peamiseks partneriks Võrumaa Teataja, kus ilmuvad nii reklaamkastid kui ka tutvustavad lood ja intervjuud. Aegajalt kasutatakse ka Lõunalehte, mis levib lisaks Võrumaale ka Põlva-, Valga- ja Tartumaal. Ajalehtede puhul on kasutuses ka nende veebiversioonid, mis on samuti lugejate seas populaarsed. Kandlel on olemas uudiskirja list, kuhu saadetakse regulaarset infot alates kuukavadest kuni konkreetsete sündmuste tutvustusteni. Kindlasti on olulisel kohal kuulutused, mida pannakse lisaks majale üles ka asutustesse ja linnas asuvatele stendidele, mida Kannel ise haldab. Suuremate sündmuste ja kino plakateid viiakse üles kogu maakonda ning osati ka Põlvamaale. Samuti kasutatakse nende puhul reklaambännereid. Tähtsündmuste jaoks broneeritakse ajad Eesti Rahvusringhäälingu Kultuuriteadetes nii televisioonis kui raadiokanalites ning raadioklippe kasutatakse ka kaubanduskeskustes olevates siseradiotes. Sündmuste müük läbi Piletilevi müügisüsteemi aitab ka omakorda neile reklaami teha ja tähelepanu tõmmata. Eraldi turunduseelarvet majas ei ole, seega püütakse maksimaalselt ära kasutada kõik tasuta reklaamkanalid ja võimalused.

4. KULTUURIKESKUS JA KOHALIK OMAVALITSUS

Haapsalu Kultuurikeskus, Paide Kultuurikeskus ja Võru Kannel tegutsevad väikeste Eesti linnade kohalike omavalitsuste allasutustena. Seadusega on omavalitsustele ette nähtud, et nad peavad teiste seas korraldama ka rahvamajade ülalpidamist, kui see on omavalitsuse omanduses. Kultuurikeskused on sageli kohaliku kogukonna ja kultuurielu keskpunktiks ning nende koostöö linnaga on väga tihe.

4.1. Kohaliku omavalitsuse seatud eesmärgid ja ootused kultuurikeskusele

Haapsalu Kultuurikeskus on Haapsalu linna allasutus ning peaaegu kogu linna kultuuri töö käib läbi nende. Linnavalitsuses on tööl küll kultuuri- ja noorsootöö spetsialist, kuid tema ülesandeks ei ole organiseerida sündmusi ja hallata huvitegevust, vaid linna rahaliste vahendite haldamine ja kultuurialane konsulteerimine. Siiski vaadatakse koos spetsialisti, kultuuriala aselinnapea ja kultuurikeskuse juhatajaga üle sündmuste kalenderplaani, sest lisaks oma üritustele korraldab kultuurikeskus ka mitmeid linna üritusi. Selles osas toimub omavahel väga tihe kommunikatsioon, tihti saadakse kokku ning hoitakse üksteist asjadega kursis. Haapsalu linnaapea Urmas Sukles on väga suur kultuurisõber ning ta lööb aktiivselt kaasa sündmuste korraldamises. Sukles on linna toonud mitmeid suurüritusi ning alates 2015. aastast korraldab ta ise „Rock in Haapsalu“ festivali. Korraldaja ja ka ärimehena on linnaapeal head kogemused ning sageli arutataksegi koos kultuurikeskusega läbi, milliseid asju tasub tegema hakata ja milliseid mitte. Linn jagab aastast erinevate sündmuste korraldamiseks ja seltsitegevuseks laiali umbes 100 000 eurot, millest enamus läheb kultuurikeskusele suviste suursündmuste tarbeks, nagu näiteks Õudus- ja fantaasiafilmide festival HÖFF, Augustibluus, Haapsalu Valge Daami aeg koos lavastuse ja laadaga.

Lisaks korraldamisele pakub Haapsalu Kultuurikeskus teatud linna sündmustele ka haldusteenust ehk antakse kasutamiseks oma tehnika ja täidetakse teisi organisatoorseid ülesandeid. Kultuurikeskus on ka administratiivse poole pealt tihedalt linnavalitsusega seotud, sest maja raamatupidamist juhitakse metoodiliselt linna finantsjuhi poolt. Haapsalu Kultuurikeskusele ei ole erinevalt Paide Kultuurikeskusest ja Võru Kandlest nõukogu, mis maja juhtimist suunaks, kontrolliks või oleks lihtsalt nõuandvaks organiks. Kultuurikeskusele teostab järelvalvet vaid kohalik omavalitsus ise.

Tegelikult ei ole sellist loogikat või süsteemi, kuidas kohalik omavalitsus toimib. Kui omavalitsuses on näiteks linnapea, kelle meelisvaldkonnaks on sotsiaalvaldkond, siis tema sekkub kultuuri vähem. Meie linnapea on väga kultuurilembene, näiteks on ta rokimuusika austaja ning selle huvi on linna tulnud mitmeid festivale. /Liina Põld, 08.02.2017/

Linna nägemuse järgi on kultuurikeskuse rolliks pakkuda kultuurilist tegevust igale sihtrühmale. Oluline on galerii, mis eksponeerib nii kohalikku kui ka maailma kunsti. Oluline on kinotegevus, sest nõudlus selle järele on suur. Oluline on see, et linnas käiksid erinevad kontserdid ja teatrietendused. Linn programmi osas kultuurikeskusele midagi ette ei dikteeri ja juhiseid ei anna, kuid koos on leitud üldjoontes ühine arusaam, milline see võiks olla. Eelkõige kohalik inimene peab teadma, et ta saab oma kodukandis professionaalse- ja kõrgkultuuri kätte.

Ootus Haapsalu kultuurielule ongi kultuurikeskuse peal, kogu see vastutus. Lühike sõnum on – nende kohustuseks pole mitte ainult oma maja kino, teater ja mõni konverents, vaid just kogu linna kultuuriruumi vaadates ka suured üritused. /Liina Põld, 08.02.2017/

Haapsalu on kuurortlinn ning seeläbi on ta eelkõige ka turismilinn. Selline definitsioon mõjutab väga olulisel määral ka linna kultuurielu, sest põhimõtteliselt kogu suvine kultuuriprogramm on suures osas suunatud just turistile. Nii jaguneb kultuurikeskuse töö kaheks – kohaliku kultuurielu korraldamine ja siis turistide meelitavad suursündmused. Kultuuri kaudu loob Haapsalu linn oma imago ja nägu. Kui võrrelda teda Paide või Võruga, siis nii palju üleriigiliselt ja välisriikides tuntud sündmusi mujal ei ole. Kultuuriturism on linna sõnul oluline ka just selle kaudse mõju ja kasumi pärast. Suured üritused toovad linna ohtralt inimesi, kes lisaks sündmusele külastavad ka kohalikke ettevõtjaid – poode, hotelle, toidukohti. Suvine periood elavdab linna majanduselu tugevalt ning sageli tänu sellele elatakse ka vaiksem talveaeg üle. Haapsalu linn oli 2016. aastal esitatud Eesti parima turismiobjekti tiitli kandidaadiks ning Haapsalu linnapea Urmas Sukles valiti 2016. aasta turismiedendajaks.

Kultuurikeskuses tegutsevaid harrastuskollektiive saab vaikimisi nimetada ka linna kollektiivideks. Linn maksab neile tegevustoetust ning mitmele juhendajale kultuurikeskuse kaudu ka palka. Kollektiivid on alati üleriigilistel pidudel iga omavalitsuse esindajateks ning seetõttu on tähtis neile vajalike tingimuste loomine ja nende toetamine. Samuti on linna prioriteediks, et kõik soovijad saaksid tegeleda koorilaulu, tantsu ja teiste tegevustega, mis sisustavad vaba aega ja soodustavad omavahelist läbikäimist. Kultuurikeskuse huviringides käib palju inimesi ka väljaspool Haapsalu, kuid seda omavalitsus suures joones ei jälgi. Pigem ollakse huvitatud, et ringid saaksid maksimaalsetes koosseisudes tegutseda. Samas, linna tulubaas tuleb läbi elanikuregistri ning tegelikult on linna jaoks tähtis, et iga inimene, kes maksab oma maksud ja sellest laekub kohaliku omavalitsuse eelarvesse raha, saaks teistpidi neid samu teenuseid ja toetusi tarbida. Haapsalu linnal on eelarvestrateegia ja sellest lähtuvalt on paigas piirmäärad, mis siis antakse nii kommunaalile, sotsiaalile, haridusele kui ka kultuurile. Seega üldjoontes see piirmäär kasvab sõltuvalt sellest, kuidas laekub tulumaksu.

Haapsalu Linnavalitsuse esindajana andis kultuuriala aselinnapea Liina Põld Haapsalu Kultuurikeskusele järgmise hinnangu:

„Mina oma ametipositsioonilt vaadates olen väga rahul Haapsalu Kultuurikeskuse tööga. Minu meelest täidavad nad nende võimaluste juures, mis täna on, kõik oma põhifunktsioone. Neil on ilus uus kordatehtud maja, neil on head võimalused välja rentida oma ruume ja samal ajal neid sisuga täita. Samaaegselt jõuavad nad väljapool maja teha neid samu suuremaid üritusi. Maja juht ja personal on väga avatud ning koostööaltid. Mina ei oska küll midagi ette heita. Oleme küll kultuurikeskusega arutanud, et valdkond, mida peaks veel rohkem jõulisemalt arendama, on konverentsiturismi pool. See aitaks maandada madalhooaja riske. Kuna meil on kõrval ka SPA-d oma ruumidega, siis võibolla tulebki välja töötada selliseid pakette, mis lisaks seminariruumile pakuvad ka kultuuriprogrammi.

Väljaspoolt tulijad ja turistid, kes ei ela Haapsalus ja puutuvad sellega vähe kokku, tulevad suvel üks või kaks korda linna ja vaatavad, et tänavad on kõik rahvast täis ja nii suur mäs on, ning kui talvel tulevad, siis on kõik välja surnud. Siin sees aga ei tunneta seda, et oleks välja surnud, kuna kohalikku kultuurielu ja sellist aastaringset tegevust on tegelikult palju. Pigem vajame me suveks tööjõudu kultuuri poole pealt juurde. Ma ei oskagi nõrkusi välja tuua. Eelarveliselt omatulu teenimise kohustusega saavad nad iga aastaga aina paremini hakkama. Eelmisel aastal teenisid isegi umbes 50 000 eurot rohkem, kui oli prognoositud. Siis jäigi kokkulepe, et see raha läheb investeringuteks, kuna mitmed asjad vajavad tegemist – lava konstruktsioonide renoveerimine, invatõstuki hooldus ja uue kodulehe valmimine vajasid üsna suuri vahendeid. Samas on see väga hästi, et nad linna eelarvest selleks vahendeid ei küsi ja me ei pea planeerima veel eraldi täiendavaid kultuurirahasid selleks, et nad saaksid neid asju teha. Nad on teeninud selle raha ise. Linna toetuse osakaal ei ole seetõttu vähenenud, kultuurikeskus on ikkagi eelarveline asutus.“ /Liina Põld, 08.02.2017/

Paide Kultuurikeskus on Paide linna kultuurielu sõlmpunkt. 1987. aastal valminud uhke hoone on tänaseni piirkonna suurim kultuuriasutus, mis lisaks linnaelanike rõõmustamisele tegeleb ka kogu Järvamaa publiku teenindamisega. Kõik kultuurikeskusele määratud ülesanded ja tegevuse eesmärgid on kirjas põhikirjas, mida tutvustati antud töös eespool. Paide Kultuurikeskus koordineerib lisaks oma maja tööle kogu linna kultuurielu. Varasemalt organiseeris paljusid suurüritusi linn ise, kuid umbes kaheksa aastat tagasi andis linn need kohustused üle kultuurikeskusele ning neid tehakse koostöös. Põhjuseks oli spetsialistide puudumine, kes aga kultuurikeskuses olid olemas. Kõik sündmused ja tegevus arutatakse omavahel siiski hooegade kaupa läbi, sest paljudesse on kaasatud ka teised linna allasutused. Tänu kultuurikeskuse initsiatiivile on koostöö kõigi linna allasutuste ja teiste kultuuriühingutega muutunud väga aktiivseks. Kui keegi tuleb välja mõne suurema ideega, siis pöörduakse esimesena alati kultuurikeskuse poole ja uuritakse, kas seda on võimalik koos teha. Paide Kultuurikeskus kannab Paides koordineerija ja professionaalse korraldaja rolli. Kultuurikeskuse hoone on Järvamaa suurim omalaadsete seas ning seetõttu ei olegi mujal võimalik läbi viia suuremaid sündmusi. Teatrid ja kontserdikorraldajad käivad majas hea meelega ning tänu sellele on tagatud kõigi valdkondade ürituste kättesaadavus Paides.

Järvamaa kultuuri arengukavas ja ka Paide linna arengukavas on meil juba ammu sees selline lause, et Paide Kultuurikeskus on Järvamaa kultuuri süda. /Edith Tänavots, 02.03.2017/

Linna poolt on iga-aastaselt niiöelda tellitud sündmused, mis peavad toimuma. Nendeks on vabariigi aastapäev, linna sünnipäev, taasiseseisvumispäev, jaanipäev ja jüripäev ning kõigi eestvedajaks ja korraldajaks on kultuurikeskus. Antud sündmused tehakse tihtipeale ära maja huviringide baasil. Linn toetab neid iga-aastase tegevustoetusega, mis pole küll suur, aga on stabiilne. Kohalik omavalitsus on huvitatud, et võimalikult paljud huviringid seal tegutseksid, sest siis leiavad rohkemad inimesed ka tee kultuurini.

Paides on linnavalitsus viimase kümne aasta jooksul viiel korral vahetunud ning see on oma märgi jätnud ka kultuurikeskuse tööle. Ükski valitsus ei ole jõudnud tegemistesse piisavalt süveneda ning seetõttu on linnapoolne panus jäänud veidi pealiskaudseks.

Olen olnud kultuurikeskuse direktor alates 2008. aasta lõpust. Selle aja jooksul on meil olnud viis erinevat valitsust ning poliitilised kemplused on takistanud maja arenguid. Õnneks on viimased aastad on olnud stabiilsed ja kultuurikeskuse arengule soosivad. /Ülle Müller, 02.03.2017/

Samas ei saa öelda, et kultuurivaldkond kedagi ei ole huvitanud. Tänu eelnevate linnajuhtide tööle on kultuurikeskus saanud riigilt raha investeringute tegemiseks. Seeläbi on ka linn rohkem panustanud, sest riigi raha tuleb klausliga, et ka kohalik omavalitsus lisab omapoolse summa.

Kultuurikeskuse personal lööb erinevates linna sündmustes sageli kaasa ka vabatahtlikena ja teenindava personalina. Paide tähtsündmuseks tõusnud Arvamusfestival on üks nendest – kultuurikeskus ei ole selle korraldaja, kuid selles lüüakse koos linnavalitsusega kaasa just ettevalmistava ja halduse osas.

Paide Linnavalitsuse esindajana andis haridus- ja kultuurinõunik Edith Tänavots Paide Kultuurikeskusele järgmise hinnangu:

„Meie kultuurikeskus tegelikult töötab suurepäraselt. Kui on olemas üks selline heas mõttes hull juht nagu on Ülle, kes on 24-7 majas ja kes on nii positiivne, et ta mitte kunagi ei ütle „ei“, vaid ta ütleb „ooo, kui äge“ ja silmad löövad särama ning siis hakkab panustama sellesse...Kui uksest visatakse välja, siis ta ronib aknast sisse. Sellised juhid mõnikord vihastavad su surmani välja, aga samas nad viivad oma asja niimoodi edasi, et sa ei kujuta ette, et see võiks kuidagi teismoodi olla. Selles mõttes on meil väga vedanud. Kui on üks selline juht ees, siis tehakse suuri asju. Vaadake, kui palju siin kultuurikeskuse sees on ära tehtud, millised on meie koostöö ja kokkulepped Rahvusooper Estoniaga. Meil käivad ooperid ja balletietendused – ma ei tea ühtegi teist maakonnakeskust, kus mängitakse ooperit, operetti või balletti aastaid. Samuti koostöö Eesti Kontsertiga. Sellised suured koostööprojektid ei sünni iseenesest. Selles mõttes on suurepärase.

Kolm-neli aastat tagasi olid siin suurimaks nõrkuseks kommunikatsioonid ja maja tehniline seisukord. Seda on nüüd investeringutega järjest saanud ikkagi parandada ja kaasaegseks teha, mis annavad siin rohkem võimalusi. Ma ei oska sisu poolest isegi öelda ühtegi nõrkust, sest kõik, mis vähegi võimalik, on siin tehtud ja kogu aeg toimub ka midagi. Ütleme

näiteks teatrid – ma ei kujuta ette, et siin veel rohkem neid saaks tulla. Lagi on vist tõesti peaaegu juba käes. Paide Kultuurikeskus täidab talle seatud eesmäärke täiel määral. Need asjad, mis ühes linna vaja, on olemas – kino on siin majas, ringid teevad tööd, kontserdivõimalused on olemas. Kultuurikeskuses käib aasta jooksul palju inimesi, see on ka päris aukartust äratav. Mina pigem imestan kogu aeg selle üle, et saalid on enamvähem täis. Tegelikult, kui siin käid kontserditel, siis on ka väga palju võõrast rahvast, kes on tee siia majja üles leidnud.“ /Edith Tänavots, 02.03.2017/

Võru kultuurimaja Kannel oli linna allasutuseks kuni 2012. aastani kui Võru linn asutas sihtasutuse Võru Kannel. Kuigi juriidiliselt on Kannel justkui eraldiseisev organisatsioon, on ta ikkagi linna poolt asutatud täitma kohaliku omavalitsuse kultuurivaldkonna ülesandeid. Samuti finantseerib linn sihtasutust põhimõtteliselt samas mahus nagu varemgi ehk Kannel on igati sõltuv omavalitsuse poolsest panusest. Võru Kandle ja Võru linna vahelised suhted on aastaid olnud usalduslikud ja pigem toetavad. Erinevalt paljudest teistest kultuurimajadest on Kannel juba 10-15 aastat saanud kõik teenitud tulud endale, linn pole seda endale nõudnud. See motiveerib rohkem pingutama, sest mida paremini läheb, seda enam saab järgmistesse tegemistesse ning ka majja ja personali panustada. Kultuurikeskus peab suutma omavalitsuse panna huvituma maja käekäigust ning siis on tagatud ka osa selle jätkusuutlikkusest. Omavalitsuse juhid peavad mõistma, milline roll majal on ning miks on vajalik selle igapäevane toetamine. Nii arvab teenekas kultuurijuht Heiki Kelp:

Näiteks praegune linnavalitsus on reaalselt ka huvitatud, kuidas selle maja käekäik on. See on ka õige, sest linn on tegelikult ju asutanud selle sihtasutuse. Järelikult on tema huvi, et sellel asutusel läheks hästi, tegelikult ka tagatud. Kui varem on mulle mitu volikogu esimeest öelnud, et tegelikult juhataja, sa pead ühest asjast aru saama – on olemas spordiseadus, on olemas misiganes seadus...muuseumide seadus...ja neid kõiki asju peame me toetama, siis kultuuri seadust või rahvakultuuri seadust ei ole olemas ja mitte ükski asi ei ütle, kui palju me peaksime sellesse panustama. Kohaliku omavalitsuse seaduses on siiski mingi lause öeldud, et peate tagama seal kultuuri kättesaadavuse. Aga seda võib niivõrd laialt tõlgendada. Kus on öeldud, et linna kultuurikeskusel peab olema kunstiline juht või ütleme mingi teema, millega ta peaks tegelema? Kuskil ei ole öeldud ning sellepärast on praegune sihtasutuse olukord üsna hea lahendus. /Heiki Kelp, 15.02.2017/

Kelle arvamust kinnitab ka kohalik poliitik ja linnajuht Sixten Sild:

See oleks poliitiline enesetapp, kui keegi hakkaks ütlema, et kuulge, kultuurikeskust ei ole vaja, seadus seda ei nõua – võtame raha sealt ära ja teeme midagi muud. Mis siis Võrru jääks? Ainult varemed. Siis me jõuame sinna punkti juurde jälle tagasi, et miks me siin üldse elame. /Sixten Sild, 15.02.2017/

Võrreldes teiste kultuurikeskustega on Kannel peale sihtasutuseks üleminekut linnaga vähem seotud. Enam pole ühist paberimajandust, eelarve koostamise protsessi ega teisi bürokraatlike tegemisi. Linna poolt on sihtasutusele määratud küll nõukogu, mis on kontrollorganiks ja nõuandvaks koguks. Kuna see pole aga väga poliitiline, siis ei seo ka nõukogu Kannelt linnaga rohkem. Sellele vaatamata täidab Kannel linna poolt pandud ülesandeid ja

kohustusi ning kõik toimib. Kannel on aastatega tõestanud oma professionaalsust ja võitnud omavalitsuse juhtide usalduse ning tänu sellele on asutusel ka palju rohkem vabadust.

Linna huviks on see, et võimalikud paljud inimesed saaksid kultuurist osa nii selles osalemise kui ka publikuna. Lisaks tööle ja igapäevastele toimetustele vajab inimene ka vaimutoitu ning kohta, kus veeta hästi oma vaba aega. Seepärast peab kultuurikeskuses toimima kindlasti harrastustegevus ning toimuma peavad võimalikult mitmekülgsed sündmused. Igal aastal on teatud traditsioonilised sündmused, mida tuleb linna tellimusel korraldada. Põhiliselt on nendeks tähtpäevasündmused, kõige suuremaks Võru Linnapäevad, millega tähistatakse linna sünnipäeva. Ürituste korraldamise osas on Kandlel üsna vabad käed. Koos linnaga arutatakse läbi ja korraldatakse ainult linnapäevi, vabariigi aastapäeva ja nüüd 2017. aasta suvel alustatavat Lastefestivali. Linnapäevade ja lastefestivali juures löövad kaasa ka teised linna allasutused.

Kultuurielu pakub kohalikele inimesele ja ka korraldajatele kogukonna ühte kuuluvustunnet – „meie“ tunne on suur varandus. Kandle suurim väärtus kohaliku omavalitsuse jaoks ongi Võru linna kui elukeskkonna väärtuse tõstmine ning seeläbi linna elanikkonna säilitamine.

Omavalitsuse jaoks on kultuurikeskus kindlasti üks olulisemaid kodanike elukeskkonna elemente, mis peab hästi toimima, mis peab olema mitmekülgne ning pakkuma inimesele erinevaid tegevusi ja elamusi. See on üks suuremaid magneteid, miks inimesed siin elavad. See, kas korter on siin, Haapsalus või Rakveres – vahet ei ole, igal pool võib sooja vett olla, saab duši all käia ja osta endale mööblit. Kultuurikeskus annab aga elukeskkonnale mingi lisandväärtuse ja on üks põhjus, miks siin ollakse. Me näeme ju kõik, et me maakonnakeskused peale Tartu, Pärnu ja Tallinna ainult kahanevad. Elanike arv väheneb, inimesed kolivad ära Soome, Rootsi, kuhu nad tööle lähevad. Ma arvan, et kui meil Kandle panust Võrus ei oleks, oleks pilt veel nukram. /Sixten Sild, 15.02.2017/

Kandle harrastuskollektiivid esindavad samuti ka Võru linna. Linn on läbi Kandle nende põhirahastajaks ning suureks plussiks on see, et ringides käijad ei pea osalustasusid maksma. Kollektiivide kõrge tase on nii kultuurikeskuse kui ka linna firmamärgiks väga paljudel sündmustel ning selle hoidmiseks toetab omavalitsus nende tööd nii palju, kui võimalik. Kord aastas saavad kõik soovijad taodelda linnalt toetust erinevate sündmuste läbiviimiseks või millekski muuks, mis vajab rahalist panust, näiteks reis välisfestivalile või esinemisriiete valmistamine.

Võru Linnavalitsuse esindajana andis kultuuriala abilinnapea Sixten Sild Võru Kandlele järgmise hinnangu:

„Väga hea. Meil on Heikiga olnud väga hea koostöö. Ei saa kellelegi midagi suurt ette heita. Heikil on minu arust uus hingamine nagu tekkinud, just sellest hetkest, kui meie uus valitsus tuli võimule. Minule on jäänud mulje, et tal on mootor nagu kõvemini käima läinud. See näitab seda, et inimesel on tugevad stiimulid ja kõva vunk on sees. Seda tööd ei tee nii, et käid hooajatööl ja mõtled, et kuidas saaks kell viis ometi koju ära. Kogu aeg siin, kogu aeg asjad jooksevad, rattad veerevad – väga kihvt. Ma ei saa neile midagi ette

heita. Iga kord, kui me oleme ise tulnud mingi ideega, oleme saanud kiirelt kokkuleppele. Kannel on ikkagi selle valdkonna lipulaev. Alla viie ma ei julgeks panna mingit hinnet viiepalli süsteemis. Nõrkustega on mul suured raskused muidugi. Tugevusi on siin väga palju. Tegelikult, kui võrdlema hakata teiste analoogiliste maakonna kultuurimajadega, siis ma julgen arvata, et Kannel on ilmselt üks ägedamaid kultuurimaju maakonnakeskustes. Müts maha nende ees, kes kunagi selle remondi planeerisid ja saalid niimoodi tehtud said. No siin mingid tehnilised vead on ja neid oleme tasapisi ikka toetanud – uksed said nüüd uued ja see ventilatsioon. Aga funktsionaalselt on ta väga kihvt. Kandle aed oma vabaõhulavaga on suur väärtus. Kubija lauluväljakut ei ole praktiliselt kellelegi enam vaja, välja arvatud siis Uma Pido ja suuremad tantsupeod. Muidu toidab Kandle aia lava kõik ära. Praegu on ta muidugi vananenud ja meil on plaan järgmisel valitsusperioodil see uuesti projekteerida ja renoveerida. See kompleks just, Kandle aed ja kultuurimaja kokku on väga kihvt, seda saab kõigeaks kasutada. Ümberkaudu mitmed vallad ju korraldavadki suuremad üritused siin. See on piirkonna suurim kultuurimaja, ühelgi vallal ei ole nii suurt saali. Ka kõik tehnilised võimalused on siin üle kõigist maakonna valdade kultuurimajadest. Kino on meil üldse praegu maailma tehnika viimane sõna. Meil on siin helitehnik Madis ja tublid mehed, kes kunagi ei jäta abikätt osutamata ja ei nurise. Kihvt on teha selliste inimestega tööd. Kunagi ei vaata kella, et kuule, mul tööpäev lõppes ära. Inimesed töötavad...see on kutsumus. Kannel on selge turuliider ja edaspidigi jääb Võrumaa ikka siia kokku käima.“ /Sixten Sild, 15.02.2017/

Kõigi kolme kultuurikeskuse tööd hinnatakse neis omavalitsustes kõrgelt ning kultuurikeskuse kõik rollid on teadvustatud. Kultuurikeskus on meie tunde ja heaolu looja. Seal luuakse kultuuriavalikkuse ja kohalike inimeste vaheline sidusus. Elusündmustele antakse kultuuriline tähendus, seega on kultuurikeskused kogukondades olulised tähendustloovad institutsioonid.

4.2. Haldusreform

Eesti omavalitsuste haldusreform on olnud päevakorras juba ligikaudu paarkümmend aastat. 7. juunil 2016. aastal võeti lõpuks vastu Haldusreformi seadus ning protsess läks reaalselt tööle. Reformi põhilisteks eesmärkideks on omavalitsusüksuste võimekuse tõstmine ning piirkondliku arengu tagamine. Seadus reguleerib pigem geograafilisi muudatusi valdade piirides ning vallaametnike tööd, kuid see mõjutab suurel määral kõiki eluvaldkondi, nende seas ka kultuuri. Kahjuks ei ütle seadus aga sõnagi selle kohta, millised kohustused jäävad uutele tekkivatele omavalitsustele kultuuri valdkonnas. Seega jääb endiselt iga omavalitsuse enda otsustada, millist rolli kultuuriasutused piirkonnas peaksid mängima ja määrama nende olulisuse. Kultuuriministeerium on isegi teinud rahandusministeeriumile ettepaneku, et kohaliku omavalitsuse korralduse seadusesse peaks lisama kohustuse kultuuri- ja sporditöö korraldamiseks, kuid hetkel pole see töösse läinud. Põhimõtteliselt on ka praegu kogu kultuurivaldkonna tegevuse toetamine ja arendamine igale omavalitsusele justkui vabatahtlik tegevus. Nii pole riigil ega kohalikel omavalitsustel seadusest tulenevat kohustust arendada üle-eestilist rahvamajade ja kultuurikeskuste võrku, mis ometigi peaks olema üks peamisi asju, et tagada taristu ühtviisi kutselise kultuuri kogemiseks ja huvikultuuri harrastamiseks./.../ Kahjuks pole seni ka kuulda

olnud, et haldusreformi tõmbekeskuste valimisel oleks kudiagi arvesse võetud korraliku kultuurikeskuse olemasolu (Karulin 2016: 3).

Kui enne reformi oli igas omavalitsuses välja kujunenud rahva- ja kultuurimajade võrgustik ning sõltuvalt üksuse suuruselt oli neid kindel arv, siis peale valdade ühinemist tekivad märgatavalt suuremad haldusüksused, kus tuleb nende asutuste roll ja ka ülesanded uuesti üle vaadata. Praeguseks on enamik ühinemislepingutest sõlmitud ning uued omavalitsused on paigas.

Haapsalu linn liitub Ridala vallaga

Haapsalu linnal on sõlmitud liitumisleping Haapsalu ja Ridala vahel. Ridala vald on Haapsalu linna ümbritsev niinimetatud rõngasvald, mis igapäevaselt on linnaga juba aastaid tihedalt olnud seotud. Haapsalu saab olema siis pindalalt kolmas omavalitsus Eestis. Linnale tuleb juurde palju hajaasustust – kogu Ridala oma mereäärsete küladega Põhja-Läänemaa poolt kuni Lääne-Nigulani. Kui siiani on olnud asustus tihe ja kompaktne ning kultuuritöö suunad on olnud teada, siis nüüd tuleb hakata seda laiendama ka linnast väljapoole. Kultuurivaldkonna kokkutõmbamise poliitikat hetkel näha ei ole. Ühinemislepingusse on pandud sisse klausel, et olemasolevaid külaseltse ja rahvamaju peaks just veel paremini toetama, et nende tegevus jätkuks. Ühinemistoetusest osa kasutatakse seltsimajade korrastamiseks.

Paljudes Ridala valla külates ja asulates on tööl spordi-, noorsootöö- ja kultuurispetsialistid ning nende puhul on arutatud nende ületoomist linnavalitsuse struktuuri. Praeguse Ridala valla seltsid tegelevad niivõrd erinevate valdkondadega ning seetõttu ei saa neid kiirustades hakata ühtsete reeglitega reguleerima. Uues struktuuris planeeritakse linnavalitsuses moodustada kogukonnatöö spetsialisti ametikoht, kelle üheks suureks töövaldkond saabki olema kultuuri- ja seltsielu korraldamine väljaspool tiheasustusega Haapsalu linna. Eelarvelises mõttes avarduvad kõik praegused võimalused kõikidele nendele seltsidele, kes saavad hakata ka siis taotlema näiteks tegevustoetust või ürituste korraldamise toetust.

Haapsalu Kultuurikeskuse rolli üle peale haldusreformi ei ole osapooled veel otseselt arutanud. Paralleele on võimalik tuua raamatukogudega, mis tõenäoliselt muutuvad kõik Läänemaa Keskraamatukogu filiaalideks ehk nad jäävad paiknema sinna, kus nad täna on, aga nad oleksid ikkagi ühe süsteemi osad nii alluvussuhete kui ka rahalises mõttes.

Kas me peaks seda arutama, kas me peaksime seda täna juba paika panema, et kui kiire meil sellega on? Me ei ole veel selleni jõudnud. Liitumisleping on alles sõlmitud ning me ei ole kultuurivaldkonda niimoodi läbi arutanud ja ma ise ei oska hetkel öelda, kas see on üldse mõistlik. Tundub, et kui me hakkaksime seda praegu tegema, seda struktuuri looma niimoodi, et siis võibolla me oleme ennatlikud. Võibolla peaks laskma kõigepealt sellel ühinemisjärgsel valitsusel sisse elada ja lihtsalt rääkima inimestega, käima kohtadel, arutama läbi ja uurima, mis on nende vajadused. /Liina Põld, 08.02.2017/

Kultuurikeskuse liitmine väikeste rahva- ja seltsimajadega ei ole kindlasti nii lihtne, kui see on raamatukogude puhul, sest nende ülesanded ja eesmärgid on sageli üsna erinevad. Tõenäoliselt on parim variant säilitada iga maja autonoomia, kuid pakkuda neile tuge kogemuste ja rahaliste vahendite osas.

Haldusreform tõenäoliselt Haapsalu Kultuurikeskuse rolli väga palju ei muuda. Kõik linnas toimuvad üritused ja kultuurielu tuleb ikka samamoodi ära korraldada. Kuna suuruse ja hea taseme mõttes on kultuurikeskus nagunii kogu maakonna üks olulisimaid kultuurikantse, siis on ta juba mõnda aega mingil määral mõjutanud kõigi rahvamajade tegemisi.

Paide linn liitub Paide ja Roosna-Alliku valdadega

Uus tekkiv omavalitsusüksus hakkab kandma Paide linna nime ning kulgeb pikki Tallinn-Tartu maanteed 50 kilomeetrit Arduni ja Koigi vallani välja ning ka Roosna-Allikuni, mis jääb Rakvere poole. Kampaania abil koguti kokku 11 000 elanikku ning territooriumilt moodustub Eesti suurim linn.

Ühinemislepingus on kultuurivaldkonda puudutavad punktid sees. Leping määratleb, et esimesed neli aastat jätkavad kõik allasutused oma tegevust. Liituv asomavalitsusüksuses on mitmeid rahvamajasid ning Sargveres on kogu kultuurielu korraldamine üle antud mittetulundusühingutele. Hetkel pole lepingus paika pandud seda, mis saab majadest nelja aasta pärast - kas majad ühinevad või mõni kaotatakse üldse ära. Kindlasti jätkub aga omavaheline koostöö sündmuste ja suuremate ettevõtmiste juures. Uue haldusüksuse kultuuritöötajatest on moodustatud niinimetatud ümarlaud, kus arutatakse läbi kõik valdkonda puudutavad plaanid.

Paide Kultuurikeskuse roll jääb samuti vähemalt neljaks aastaks samaks, sest edasised plaanid pole veel arutatud. Sarnaselt Haapsalule koonduvad juba 2018. aastast kõik väikesed raamatukogud Järvamaa Keskraamatukogu alla ning see variant on korraks läbi käinud ka kultuurimajade puhul. Hetkel leiti, et soovitakse olla omaette.

Koostöö ikka on, eelkõige ürituste raames. Kuna see on ikkagi üks omavalitsus, siis igasugu ringijuhude tasud ja töötasud tuleb nagunii ühtlustada. Käärid ei saa enam väga suured olla. Kindlasti ühtlustuvad ka toetuste andmise korrad ja kultuurikollektiivide toetused.
/Edith Tänavots, 02.03.2017/

Nelja aasta jooksul saab koostöö käigus kindlasti süsteem selgemaks ning võibolla tekivad iseenest ka lahendused, kuidas edasi minna.

Võru linn ei liitu kellegagi

Võru linn ei ole haldusreformi raames kellegagi ühinemas. Ettepanek tehti ümbritsevale Võru vallale, kuid nemad ei soovinud liituda. Peale Võru valla ei ole linnal kellegagi ühist piiri ning rohkem läbirääkimisi ei ole toimunud.

Kultuurielu on ülimalt tähtis komponent meie elukeskkonnas ja ma arvan, et kui me oleks kellegagi ühinenud või kui oleks tulnud suur Võrumaa vald, siis oleks pidanud kasutama ära seda Kandle kompetentsi, suurust ja energiat, et natuke toetada neid väiksemaid. Võibolla mingid üritused oleks pannud siis külakorda käima ja tegijad, harrastusjuhid, koorijuhid, panna käima siit rohkem ka valdadesse. Nagunii Võru valla rahvas käib üsna palju ka siia. Ma arva jah, et neid oleks pidanud siis siduma ühtseks kultuurimajade süsteemiks või võrgustikuks. Kandle juhil võinuks siis olla ka selline koordineeriv ja keskne roll. See oleks siis olnud mõistlik. /Sixten Sild, 15.02.2017/

5. ANALÜÜS

Maakonnakeskustes asuvad kultuurikeskused on juba alates 20. sajandi keskpaigast olnud oma piirkonna kultuurielu keskpunktiks. Eestis on selline maja põhimõtteliselt igas maakonnas, kuid kuna ühegi riikliku seadusega ei ole määratud nende ühene toetamine, siis on need kultuurikeskused kohati üsna erinevad. Antud magistritööks välja valitud Haapsalu Kultuurikeskuse, Paide Kultuurikeskuse ja Võru Kandle põhjal soovitakse kaardistada need tegurid, mis mõjutavad kultuurikeskuste tegevust ja funktsioone.

Analüüsi eesmärk on anda ülevaade:

- milline roll on tänapäeval nendel kultuurikeskustel ühiskonnas ja kogukonnas,
- tuua välja tegurid, mis tagavad kultuurikeskuse eduka toimimise,
- kirjeldada, millisel määral mõjutab kultuurikeskuse tööd kohalik omavalitsus.

Analüüs on üles ehitatud nii, et aluseks on võetud nimetatud eesmärgid ning nendest lähtuvalt vaadeldakse, kuidas kultuurikeskused nende poole pürgivad - mis õnnestub paremini, mis mitte nii hästi. Lisaks sõnastatakse kultuurikeskuste rollid ning neid vaadeldakse eesmärkide alusel.

Uurides kultuurikeskuste põhikirju ja kohalike omavalitsuste poolt kultuurivaldkonnale seatud eesmärgi, mida on peetud oluliseks, saab välja tuua rollid ja funktsioonid, mida kultuurikeskused oma kogukondades täitma peaksid. Mitmed funktsioonid ja tegevused on välja kujunenud ka ajalooliselt.

Ajalooliselt on rahva- ja seltsimajade rajamisega 20. sajandi alguses omandasid need kolm laiemat rolli. Esiteks tekkis eestlastel oma **avalik ruum**, millel oli **ka poliitiline dimensioon** ning mis lõi omakorda aluse **poliitilise avalikkuse jaoks**. Rahvamajade najal kasvas kultuuriliselt aktiivne ja haritud elanikkond ning läbi selle tugevnes rahvuslik eneseteadvus, eestluse tunne. Ilma rahvusloometa poleks tekkinud ka võimalust oma riigi rajamiseks.

Teiseks - rahvamajad ehitati **ooperiteaterliku ruumiprogrammiga** ehk seal olid olemas lava ja multifunktsionaalne saal, kohvik ja fuajee, mis kõik löid eeldused pidude, kontserdite, teatrietenduste, näituste ja teiste kultuurisündmuste korraldamiseks. Sellele ruumiprogrammile toetuvad **Eestis traditsioonilised harrastuskunstid**, mis löid põhja traditsioonilistele riiklikult toetatud professionaalsetele kunstivormidele. Läbi harrastustegevuse saab igaüks osaleda kultuuris, seda siis vaadates või selles ise kaasa lüües, ning sellega tagatakse nii kõrgkultuurilise pürgimuse teostumine kui ka kõrgkultuuri jätkusuutlikkus.

Rahvamajade kolmas roll - elukestva täiendusõppe võimaluse rajamine kogukonnas.

Seltsitegevuses said osaleda kõik, olenemata vanusest, soost ja sotsiaalsest staatusest. Seeläbi kasvas inimeste kogu- ja ühiskonna sotsiaalne kaasatus ja sidusus (Kulbok-Lattik 2016).

Lisaks ajalooliselt kujunenud eesmärkidele ilmneb põhikirjades sätestatud eesmärke kõrvutades järgmised rollid:

- Harrastustegevuse korraldamine
- Eneseharimise, elukestva õppimise võimaldamine
- Professionaalse kultuuri vahendamine
- Kogukonna ühendamine ja tugevdamine
- Kohaliku kultuuripärandi väärtustamine ja edasikandmine
- Kohaliku omavalitsuse väärtuse tõstmine
- Kohaliku omavalitsuse kultuurivaldkonna eesmärkide elluviimine
- Eestluse ja Eesti kultuuri hoidmine ja väärtustamine

Kõiki nimetatud rolle saab ühildada ajalooliselt kujunenud rollidega, mis on eespool välja toodud. Suures plaanis ongi need ühed ja samad, need toetavad üksteist. Need rollid kajastuvad ka analüüsi eesmärkides.

Suurem osa ajalooliselt kujunenud rollidest ja funktsioonidest kehtivad kultuurikeskustes ka tänapäeval. Oluliseks peetakse kultuuritraditsioonide hoidmist ning huvitegevuse ja kultuurisündmuste korraldamist. Üldistades võib öelda, et peale Eesti taasiseseisvumist kadusid ära teatud ideoloogia kujundamise ülesanded, kuid juurde pole tulnud peaaegu ühtegi uut rolli. Ühe võimalikuna võibki välja tuua vaid kohaliku omavalitsuse elukeskkonna väärtuse tõstmine.

Võrreldes omavahel rahvamajade rolli nende algusajal ja praegusel hetkel, siis ajalooliselt väljakujunenud funktsioonid kehtivad suurel määral endiselt. Kuigi poliitikud käivad ka praegu kultuurikeskustes tutvustamas oma platvorme, pole poliitilise dimensiooni roll tänapäeval enam nii tugev, kuid kindlasti on kultuurikeskused rahvusloome ja eestluse hoidmise ning säilitamise kohaks. Harrastustegevuseks tingimuste loomine ning selle korraldamine on endiselt kultuurikeskuste üheks olulisemaks funktsiooniks. Majades on säilinud ooperi- ja teatrimajadele sarnane ruumilahendus ning sellest lähtuvalt leiavad seal aset erinevad kultuurilised tegevused. Inimesed saavad kultuurikeskustes tegeleda koorilaulu, tantsu, instrumentaalmuusika ja näitemänguga ning just nendest kasvavad tihtipeale välja hilisemad kõrgetasemelised loomeinimesed. Samas kasvatab huvitegevus kultuuri armastavat ja väärtustavat publikut, kes on kõige potentsiaalsem kultuuri tarbija ka edaspidi. Läbi selle tagatakse endiselt ka kõrgkultuuri jätkusuutlikkus. Harrastustegevuse kaudu on endiselt tagatud ka elukestva täiendusõppe võimalused, mis tänases päevas on taas üha enam au sisse tõusnud. Inimesed on huvitatud uute

asjade õppimisest ja katsetamisest ning nad soovivad arendada oma teadmisi ja oskusi. Harrastuskollektiivid on endiselt ka sotsiaalsed kooslused, mis tugevdavad ühtsustunnet nii kollektiivisiselt kui ka laiemal tasandil. Ühine tegevus loob seoseid inimeste vahel, kes muidu võibolla kunagi ei tutvuks ega suhtleks. Üks asi on kollektiivisene suhtlus, kuid näiteks kõikide kooride liikmed on ühiselt koorilauljad ning kõigi huviringide liikmed on lõpuks ühiselt kokku Eesti kultuuri säilitajad.

5.1. Maakonnakeskuses asuva kultuurikeskuse ühis- ja kogukondlik roll

Kõik kolm töös käsitletavat kultuurikeskust täidavad neile nii ajalooliselt kujunenud kui ka omavalitsuse ja kogukonna poolt pandud rolle väga hästi. Võib öelda, et põhiliseks rolliks on pakkuda inimestele võimalust kultuurist osas saada. Kultuuriosalus koondab kultuurilisi tegevusi, mis võivad sisaldada nii tarbimist kui ka tegevusi, mis on kogukonnas ette võetud, peegeldades elukvaliteeti, traditsioone ja uskumusi. See hõlmab nii käimist ametlikel üritustel, nagu kino või kontserdi külastamine, kui ka mitteametlikel kultuurilistel tegevustel, nagu osalemine kogukonna kultuurilistes tegevustes ja harrastuskunstnike produktsioonides, või igapäeva tegevusi, nagu raamatu lugemine. Kultuuriosalus hõlmab mõlemat, nii aktiivset kui passiivset osalemist (Cultural access 2016).

5.1.1. Harrastustegevuse korraldamine

Harrastustegevus, kui aktiivne kultuuriosalus, on igas majas elav. Suur osa vastavate linnade huviringidest tegutsevad just kultuurikeskuste all ning läbi selle toetab nende tegevus ka kohalik omavalitsus. Paljud ringijuhid on linna või kultuurikeskuse palgal ning lisaks jagatakse ka tegevustoetust. Suurema osa esinemisväljunditest pakub kollektiividele samuti oma kultuurikeskus ning see roll on ülioluline huviringide jätkusuutlikkuse tagamisel. Kui nende ainsaks väljundiks oleks ainult laulu- ja tantsupeo protsessis osalemine nii riiklikul kui maakondlikul tasandil, siis tõenäoliselt paljud koosseisud ei tegutsekski. Iga kollektiivi tegevus peab olema eesmärgistatud ja mitmekesine - see annab motivatsiooni ringi töös osalemiseks ning loomulikult on märkimisväärne enesearendamise aspekt.

Kolme maja harrastuskollektiivide arv on üsna sarnane, kuid märgatav vahe on nendes osalejate arv. Paides elab võrdluses Haapsalu ja Võruga vastavalt 2000 ja 4000 inimest vähem, kuid vaatamata sellele on seal kõige rohkem huviringe ja nendes ka kõige rohkem osalejaid. Kindlasti pole huviringide liikmete arvud otseses seoses omavalitsuse elanike arvuga, sest kõigi kolme linna kultuurikeskuste ringides käib inimesi ka naabervaldadest. Selle kohta otseselt statistikat ei koguta, seega ei saa teha ka selgeid järeldusi. Nii Haapsalus, Paides kui ka Võrus on majas töötavatest ringidest 9-10 lastele ja noortele suunatud, ülejäänud on täiskasvanutele.

Vaatamata sellele, et laste- ja noortekollektiive on vähem, on lapsi ja täiskasvanuid kõigis kultuurikeskustes iganädalaselt käimas üsna võrdselt. Tõsiseks probleemiks on täiskasvanute kollektiivide keskmise vanuse tõus, sest kauaaegsed liikmed aina vananevad ning noori inimesi ei tule peale. Seetõttu on oluline, et ka lastele ja noortele oleksid vastavad huviringid, mis kasvatavad nende kultuurihuvi ja ideaalis motiveeriks neid ka täiskasvanu ikka jõudes oma hobiga jätkama. Siit tekibki huvitegevuse seos teise olulise rolliga, milleks on eneseharimine ning elukestva õppe võimaldamine. Harrastuskollektiivis osalemine pakub iganädalaselt inimesele midagi uut ja huvitavat – ta saab selgeks uusi laule, tantse, muusikapalu ning läbi nende tutvub sageli ka senitundmatute autorite ja taustalugudega. Tema silmaring laieneb ning ta saab hoida oma vaimu värskena tegeledes samas millegagi, mis on talle hingelähedane. Nii on kultuurikeskused huvikoolide kõrval ka huvihariduse keskusteks. Paljudest rahvatantsurühmadest on välja kasvanud hulk professionaalseid tantsijaid, tantsujuhte ja koreograafe, puhkpilliorkestritest on tulnud meisterlikud muusikud, kes esinevad juba maailma lavadel. Sageli täidab kultuurikeskus ka niinimetatud vaheetapiks olemise rolli. Lapsed lõpetavad muusikakooli ning nad vajavad väljundit, et oma valitud erialal edasi tegutseda. Kultuurikeskusel lasub roll seda võimalust pakkuda, olgu see siis aktiivse osalemise võimaluse näol näiteks puhkpilliorkestris või siis vähemalt läbi sündmuste, kus laps saab käia teisi vaatamas. Inimesed, kes osalevad kas lapsepõlves või täiskasvanuna mõne harrastuskollektiivi töös, külastavad ka aktiivsemalt edaspidi kultuurisündmusi.

Huvitegevus ja huviharidus kasvatab kogukonna sidusust. Huviringides käimise juures oluline ka sotsiaalne ja kogukondlik vaatenurk. Ühine tegevus tugevdab omavahelisi suhteid ja tekitab ühtsustunde, mis omakorda mõjuvad positiivselt kohalikule heaolule.

5.1.2. Professionaalse kultuuri vahendamine

Eesti väikelinnades puuduvad enamjaolt teised suuremad ja kutselised kultuuriasutused ning seetõttu on kultuurikeskuste oluliseks rolliks professionaalse kultuuri vahendamine kohalikule elanikkonnale. Haapsalu Kultuurikeskus, Paide Kultuurikeskus ja Võru Kannel on kindlasti oma linnade suurimad kultuuriorganisatsioonid ning seeläbi lasub neil ka suurem vastutus mitmekesise kultuuriprogrammi pakkumisel. Kohaliku omavalitsuse jaoks on oluline, et piirkonna inimene saaks kohapealt kõik kätte, teiste seas ka tipptegijad kultuurimaastikul. See toetab tugevalt passiivset kultuuris osalemist ning on oluline ka antud rolli täitmisel. Publikuna kultuurisündmustest osasaajaid on tunduvalt rohkem, kui neid, kes selles ise kaasa löövad, seega on tähtis neile ka panustada ning pakkuda mitmekesist ja kõrgekvaliteetset programmi.

Majades on olemas kõik võimalused kunstiliselt kõrgel tasemel olevate sündmuste vastuvõtuks ning selle nimel tehakse palju tööd, et korraldajad oma asja majja tooksid ja publik

selle ka üles leiaks. Haapsalu, Paide ja Võru majad on professionaalsete ürituste valikus üsna sarnased. Seal käivad enamjaolt samad sündmused, sest tegemist on oma piirkonna edukaimate kultuurikeskustega ning teised korraldajad teavad, et kultuuripublik on nendes linnades olemas ja aktiivne. Päris mitmes väikelinnas on lisaks kultuurikeskusele olemas ka mõni teine suur kultuuriorganisatsioon, mis tihti mõjutab kultuurikeskuse rolle. Üheks näiteks on tööst välja jäänud Rakvere Kultuurikeskus, kes jagab oma linna kultuurimaastikku kutselise Rakvere Teatriga. Põhjusel, et linnas on teater, väheneb kultuurikeskusel näiteks märgatavalt professionaalse kultuuri vahendamise ülesanne. Rakvere Teater korraldab lisaks etendustele ka erinevaid pisemaid sündmusi ja juhib ka linna kino, mis mõjutavad kultuurikeskuse konkurentsivõimet üsna tugevalt. Samas tugevdab see linna harrastuskollektiivide tööd ja arengut, sest neile saab kõvasti rohkem tähelepanu pöörata.

5.1.3. Kohaliku kultuuripärandi väärtustamine ja edasikandmine

Maakonnakeskustes asuvad kultuurikeskused mõjutavad olulisel määral kogu piirkonna kultuurielu. Läbi nende tegevuse toimub kohaliku kultuuripärandi hoidmine ja väärtustamine ning ka uute traditsioonide loomine. Kolmest piirkonnast on Võrul kõige omanäolisem kultuuritaust, sest Vanal Võromaal on säilinud oma võro keel. Läbi erinevate sündmuste ja huvitegevuse toimub pidev omakultuuri hoidmine, mis kasvatab kohalikku vaimu ja uhkust. Sellest kasvab omakorda välja eestluse ja Eesti kultuuri väärtustamine. Enda ja oma rahva defineerimine käib eelkõige läbi kultuuri ja keele.

5.1.4. Kohalikust omavalitsusest lähtuvad rollid

Kogu kultuurikeskuste tegevus, eesmärgid, rollid ja ülesanded on tihedalt läbi põimunud kohaliku omavalitsusega, sest sellest lähtub põhimõtteliselt kõik.

Vaadates kõigi kolme linna poolt kultuurikeskustele seatud eesmärgid ja ülesandeid, on need väga sarnased ja kattuvad peatüki alguses nimetatud nii ajalooliselt kui ka kohaliku omavalitsuse poolt määratud eesmärkidega ja ülesannetega. Seega, kohalik omavalitsus ja linn määrab väga suure osa kultuurikeskuse tööst. Ükski riiklik seadus ei kohusta omavalitsust väga suurelt kultuurivaldkonnaga tegelema, see on vabatahtlik. Põhimõtteliselt on seaduses kirjas ainult kohustus korraldada rahvamajade ülalpidamist ning see kehtib ka juhul, kui asutus on linna omanduses.

Enamus omavalitsustest, nende seas ka Haapsalu, Paide ja Võru, on siiski otsustanud, et kultuur on oluline ning tänu linnapoolsele toetusele on need majad kasvanud arvestatavateks organisatsioonideks nii kohalikul kui tegelikult ka riiklikul tasandil. Majade poolt korraldatavad sündmused ja huvitegevus pakuvad vaba aja veetmise võimalusi eelkõige kohalikule inimesele.

Kui need kanalid on olemas, siis tõstab see fakt inimese jaoks linna kui täisväärtusliku elukeskkonna väärtust märgatavalt. Hobiliikumine on omane ennekõike arenenud majanduse ja kultuuriga ühiskonnale, kus vaba aeg pole lihtsalt tööjõu taastumiseks, vaid aeg isiksuse eneserealiseerimiseks, elu mitmekesisuse võimaluste hoomamiseks, uue ja endale vajaliku ning põneva tegevuse leidmiseks (Aarela ja Jansen 1982: 65).

Intervjuudes ilmnes, et Haapsalu ja Võru linnavalitsuse esindajad rõhutasid väga tugevalt:

et kultuurikeskuse aktiivne ja kvaliteetne töö on nende jaoks olulised eelkõige seetõttu, et see tõstab linna väärtust. Seeläbi soovitakse hoida ja ideaalis ka kasvatada linna elanikke arvu. Väikelinnad kaotavad juba mõnda aega oma inimesi suurematele tõmbekeskustele ning seetõttu luuakse maksimaalselt positiivseid tingimusi, et nad ära ei läheks. Töö- ja elukoht on olulised, kuid väga tähtsaks aspektiks nende valikul on muutunud ka vaba aja veetmise võimalused. Inimese jaoks on oluline, et ta saaks midagi ka hingele, et ta saaks ennast arendada ja tegeleda sellega, mis talle meeldib.

Kultuur kui linna arengumootor ja jätkusuutlikkuse tagaja

Maailma linnades on hakanud vähenema traditsioonilise tööstussektori olulisus ning pigem on pead tõstmas kultuuri- ja loomesektor. Ka Haapsalus, Paides, Võrus ja ka teisest Eesti linnades valitseb sama olukord. Linnas olev igasugune keskkond on elulise tähtsusega linna konkurentsivõimele ja arengule ning kultuuriline olustik on üks vahenditest, mis on vajalik omavalitsuse jätkusuutlikkuse tagamiseks. Kõik kolm töös käsitletavat linna tegelevad juba aastaid linna maineürituse otsimisega. Haapsalu on suunanud oma kultuuritöö väga tugevalt turismi poolele ning selle varjus võivad lõpuks ülejäänud kultuurivaldkonna eesmärgid ja rollid kannatada. Suursündmused on tugevalt orienteeritud linna külalistele ja turistidele ning kohalik inimene unustatakse ära. Aegajalt kostub ikka mõne suure festivali toimumispaigas kohalike inimeste pahameelt, kelle tavaline elukeskkond ja –tempo on häiritud ning kes selleks ajaks kodus hoopis ära lähevad. Seega on kultuuri kasutamisel jätkusuutlikkuse tagamiseks ka omad ohud:

- Kultuuri lihtne ja otsene kasutamine linna jätkusuutlikkuse tagamiseks pole kõige selgem viis, sest selle seoseid ja mõju majanduslikele, ökoloogilistele ning sotsiaalsetele valdkondadele on keeruline jälgida ja need pole veel täielikult mõistetavad.
- Kultuur ei saa olla vahend, mida kasutatakse ainult teiste valdkondade vajaduste parandamiseks, sest siis jääb kultuuri tegelik funktsioon tagaplaanile ja kannatab. Näiteks, kui kultuurisündmuste korraldamisel muutub esmatähtsaks linna külastatavate turistide arvu suurendamine, siis ei pruugi sündmuse sisu ja kvaliteet enam nii suurt tähelepanu saada.
- On oht, et eelõige keskendutakse kasumile ning sektoritele, mis on seotud kultuuri kitsama kontseptsiooniga. Seeläbi tegeletakse näiteks füüsiliselt sündmuste korraldamise ja

turundamisega, aga kultuurivaldkonna üldisemad funktsioonid kaotavad tähelepanu. (Anheier, Hoelscher 2015: 19).

Seega tuleb **kultuuri kõigepealt säilitada** ning alles seejärel saab seda kasutada **väliste vajaduste tarvis**. Kohalikul tasandil toimubki see eelkõige kultuurimajade tegevuse kaudu. Kui kultuurisektor on linnas kõrgel tasemel ja kõik selle valdkonnad on võrdselt hästi kaetud, siis hakkab see positiivselt mõjutama lõpuks ka kõiki teisi eluvaldkondi.

5.2. Tegurid, mis tagavad kultuurikeskuse eduka toimimise

Analüüsides Haapsalu Kultuurikeskuse, Paide Kultuurikeskuse ja Võru Kandle tegevust, saab välja tuua üsna pika loetelu teguritest, mis aitavad neil edukalt toimida ja olla seeläbi ka jätkusuutlikud. Nendeks on näiteks ajalooline taust ja areng, professionaalse personali olemasolu, eesmärgistatud ja sihtrühmadele suunatud kultuuriline tegevus, rahastamine ning suhted kohaliku omavalitsusega.

Võru Kannel on üks esimesi seltsimaju, mis praeguse Eesti territooriumile rajati. Tugev seltsitegevus ja ooperi-teaterliku ruumiprogrammiga hoone rajamine andsid tugeva pinna kultuuri- ja huvitegevuseks. Majas on 20. sajandi algusest saadik olnud olulisel kohal teatritegevus, mis on toiminud nii harrastuslikul kui ka poolkutselisel tasandil. See on loonud kindla huvi etenduskunstide vastu ning tänase päevani hoitakse Võrus teatritegemist ja etendustel käimist au sees. Järjepidev aktiivne tegevus kõigi kolme linna kultuurikeskuse puhul läbi aastate on taganud ka järjepidava külastajaskonna, mis omakorda toob majja ka rohkelt professionaalseid sündmusi.

Keskendumine kohalikule elanikkonnale on üks majade peamisi eesmärke. Haapsalu Kultuurikeskus töötab suveperioodil otseselt küll enam kultuurituristi toomisega linna ja oma sündmustele, kuid teistpidi saavad nendest osa ka piirkonna püsielanikud ja ettevõtjad, kelle jaoks on need sündmused sageli eluliselt vajalikud. Samas on sisehooajal kogu tähelepanu kodupublikul ning neil on teadmine, et nad saavad oma linnas kultuurist alati osa.

Paide Kultuurikeskuse viimaste aastate huvi on kasvada üle-eestiliselt oluliseks kultuuriasutuseks, sest nende geograafiline asukoht ja ka tehniliselt suutlik maja annavad selleks võimaluse. 90-ndate keskpaigast alates on linn koos kultuurikeskusega otsinud oma mainesündmust ning potentsiaalseid kandidaate on olnud mitmeid. Hetkel on selleks Arvamusfestival. Kultuurikeskuse puhul on läbi käinud isegi asutuse nime muutmise mõte, sest arvatakse, et kultuurikeskus pole piisavalt täpne ega ka arvestatav nimetus. Üheks variandiks on olnud Paide kontserdimaja ehk ennast soovitakse mingil määral võrdsustada Pärnu, Jõhvi ja Vanemuise kontserdimajadega ning Estonia kontserdisaaliga. Arvan, et selline nimetus ei oleks Paide Kultuurikeskuse praeguste eesmärkide ja tegevuse valguses enam adekvaatne, see kitsendab

maja tegevust üsna palju. Üheski praegu tegutsevas kontserdimajas ei korraldata näiteks harrastustegevust. Seega jääbki nimemuutuse puhul küsimuseks, kas enda atraktiivsemaks tegemise tõttu soovitakse muuta vaid nime, või läheb ka tegevus nimele vastavaks? Viimasel juhul ei vastaks Paide Kultuurikeskuse tegevus enam linna seatud eesmärkidele ning see eeldaks kogu tegevuse ümbervaatamise. Üheks variandiks on loomulikult ka see, et kohalik omavalitsus hakkabki panustama kontserdimaja tegevusse ja muu pole enam prioriteediks. Seaduse poolt pole ju ühtegi kohustust omavalitsusele kultuurivaldkonnas pandud.

5.2.1. Inimesed

Iga jätkusuutliku kultuurikeskuse oluliseks komponendiks on professionaalse personali olemasolu. Kõigis kolmes töös käsitletavas kultuurikeskuses töötab 22-25 inimest. Enamuse töötajatest moodustavad teenindav personal ehk publikuteenindajad, majaperenaised ja koristajad. Administratiivse ja loomingulise poole peal on tavaliselt 7-8 inimest. Täiesti eraldi lisanduvad veel ka ringijuhid, kes põhikoosseisu ei kuulu, kuid kelle töö harrastuskollektiividega on väga oluline. Suurte kogemuste ja teadmistega töötajad hoiavad maja tegevuses. Nad tunnevad hästi oma eesmärgid ja sihtgruppe ning nii läbi nende kui ka nende pärast hoiavad maja pidevas arengus.

Kultuurikeskuse juhid – visiooniga töötajad

Kultuurikeskuse töös on väga tähtis roll maja juhis, kellest sõltub tegelikult justkui kõik. Haapsalu Kultuurikeskuse direktor Gülnar Murumägi ja Võru Kandle juhatuse liige Heiki Kelp on oma asutuste eesotsas olnud juba umbes 20 aastat. Mõlema maja hea kvaliteedi ja tulemuste taga on kindlasti nende nägemused ja otsused, mis on murdelistel hetkedel olnud elulise tähendusega. Paide Kultuurikeskuse juht Ülle Müller on maja eesotsas olnud peaaegu kümme aastat ning see aeg on ka juba piisavalt pikk selleks, et tema töö tulemused välja paistaksid. Tal on omad eesmärgid ja nägemus selle kohta, kuhu kultuurikeskus peaks edasi arenema.

Kõik nii sisulised kui ka administratiivsed küsimused on üldjuhul maja juhi lahendada ja otsustada ning õigete valikute puhul arenetakse edasi ja tõstetakse oma väärtust. Vaadates antud kultuurikeskuste häid tulemusi ning omavalitsuse ja publiku rahulolu nende tööga, võib järeldada, et hea väikelinna kultuuriasutuse juht peab olema sihikindel ja arenguvõimeline ning kindlasti avatud uutele ideedele, siis suudetakse ka ajaga kaasas käia.

Kultuurikeskuse teised ametikohad, mis panustavad oluliselt eesmärkide saavutamisse

Loomulikult ei ole kultuurikeskuse juht see, kes kõike ise teeb. Kõigi nägemuste ja eesmärkide elluviimiseks vajab juht enda kõrvale ka professionaalset meeskonda, kellele on olemas kõik vajalikud teadmised ja oskused. Juht peab hoolitsema selle eest, et töötajaskond tunneks ennast asutuses hästi ja motiveeritult – neil peab olema võimalus oma ideid ja mõtteid

väljendada ning tunda, et nad on kultuurikeskuse eduka toimimise jaoks vajalikud. Kindlasti peab võimaldama koolitustel käimist, sest uusi praktikaid lisandub igasse eluvaldkonda üha sagedamini ning tähtis on ka töötaja eneseharimine.

Igal juhul on suure kultuuriasutuse edukaks tegutsemiseks vaja ligikaudu 20 töötajat. Personalikulud moodustavad muidugi väga suure osa kogu kultuurikeskuse eelarvest, kuid nutika planeerimisega saavad need kulud ilusasti ka kaetud. Kui piisavalt aktiivselt sündmusi korraldada ja läbi nende teenida, siis saab sellest tulust katta ka lisapersonali kulusid ning vajadusel luua isegi uusi töökohti.

Ametikohtade osas on Haapsalu, Paide ja Võru majad taaskord sarnased ning põhilised vajadused on nendega ka täidetud. Kindlasti on oluline, et personali seas oleks **kunstiline juht**, kes kujundab kultuurikeskuse nägu läbi erinevate sündmuste. Konkurentsi kasvades on juba aastaid tagasi päevakorda tõusnud ka **turundus- ja müügitöö** tegija vajalikkus, varasemalt sellist ametikohta enamustes majades ei olnud. Maja turundamine on tähtis just väljaspoole vaadates, kuid kuna ka kohalikke tegijaid on omajagu, siis on oluline ka paikkondlik nähtavus. Sageli tõstab kohaliku inimese jaoks sündmuse väärtust ka see, et ta näeb reklaami suurtes meediakanalites nagu näiteks üleriigilised päevalehed ja televisioon. Paides ja Võrus on olemas mõlemad need ametikohad, Haapsalus on antud ülesanded hetkel töötajate vahel ära jagatud. Eraldi turundusinimesi võtab Haapsalu Kultuurikeskus tööle projektipõhiselt suviste suursündmuste tarvis.

Haapsalu Kultuurikeskuses moodustavad enamuse teenindavast personalist käsunduslepingutega tööl olevad kooliõpilased. Nii ei pea asutus antud ametikohtadele maksma jooksvalt põhipalka, vaid kõik kulud on täpselt vastavalt vajadusele. Ka Võru Kandle juht tõi välja aspekti, et ta saab vastavalt vajadusele alati tööle võtta lisapersonali. Vastavad kulud jäävad vajaduste piiresse ning samal ajal on publiku kvaliteetne teenindamine tagatud. **Teenindava personali** olemasolu iga sündmuse puhul on väga oluline, sest see on publiku jaoks osa maja ilmast ja kvaliteedist. Inimestele meeldib tunda ennast oodatuna ning tema jaoks on tähtis näha, et sellesse panustatakse.

5.2.2. Kultuurikeskuse rahastamine

Kindlasti on üheks kultuurikeskuse jätkusuutlikkuse teguriks rahastus ja seeläbi ka suhted kohaliku omavalitsusega. Haapsalu Kultuurikeskuse, Paide Kultuurikeskuse ja Võru Kandle puhul on hetkel näha, et ilma omavalitsuse rahalise toeta ei suudaks neist veel ükski ennast ise ära majandada. Omavalitsuse allüksusena ei peakski nad seda muidugi tegema, kuid suund tundub olema selles suunas, et omatulu baas aina kasvab.

Võru Kannel on hetkel nendest kolmest kultuurikeskusest ainus, mis on omavalitsuse poolt loodud sihtasutus. Vaatamata sellisele juriidilisele vormile, mis eeldaks pisut väiksemat linna toetust, on Kannel hetkel kolmest majast siiski just kõige väiksema omatulu kohustusega. 2016. aastal oli Kandle omatulu 34%, Paide omatulu 41% ja Haapsalu omatulu 56% kogu eelarvest. Linna toetusega kaetakse kõigis kolmes kultuurikeskuses maja ülalpidamiskulud ehk küte, elekter ja halduspool ning suurem osa ka töötajate palgafondist. Igal juhul on omavalitsuse toetus vajalik ja tähtis, sest praeguste eesmärkide ja tegevuse valguses pole ka näha, et omatulu baas millega arvelt veel väga palju suuremaks saaks kasvada. Haapsalu Kultuurikeskus korraldab suve jooksul arvukalt üleriigiliselt ja rahvusvaheliselt tuntud sündmusi ning nad on mitmel puhul pidanud tõdema, et rohkem ei saa kasvada, sest suuremat publikut ei ole võimalik linna vastu võtta.

Sündmuste korraldamisel on endiselt oluliseks rahaallikaks erinevad **fondid**, kust läbi projektitaotluste toetust otsitakse. Väiksemate sündmuste puhul on põhiliseks toetajaks Eesti Kultuurkapital nii sihtkapitalide kui maakondlike ekspertgruppide näol. Aegajalt on läbi Kultuuriministeeriumi jagatud suuremaid toetusi teatud valdkondadele. Näiteks nii Haapsalu kui ka Võru Linnagalerii on saanud aastaid tuge galeriide programmist, tänu millele on tehtud investeeringuid tehnika ja näituse korraldamise võimaluste parandamiseks. Ministeerium on tugevalt toetanud Paide Kultuurikeskuse renoveerimist ning kinotehnika digitaliseerimist kõigis kolmes linnas. Haapsalu Kultuurikeskus toetub mitme suursündmuse puhul ka suurematele fondidele nagu näiteks Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, kus on kultuuriturismi toetav meede.

Omateenitud tulu

Märgatav osa eelarvest tuleb kultuurikeskustel ise teenida. Sellest suur osa läheb kõigis majades sündmuste korraldamiseks, investeeringute tegemiseks ja osaliselt ka palkade katteks. Kõigi kolme kultuurikeskuse juhid kinnitasid, et piisava omatulu teenimiseks ja maja töös hoidmiseks on ülioluline, et maja oleks erinevate tegevustega maksimaalselt täidetud põhimõtteliselt kõigil päevadel. Selle juures on tähtis hea planeerimine, sest näiteks liiga tihe teatrite või kontserdite vastuvõtmine mõjutab koheselt publiku arvu ning mida vähem on sündmusel publikut, seda pisem rendisumma ka laekub.

Sageli on kultuurimajade puhul teemaks piletite hinnad, seda just enda poolt produtseeritud ürituste puhul. Arutelude käigus vaieldakse, kas avalikes huvides tegutsevate kultuurimajade sündmused peaksid üldse olema tasulised. Omatulu teenimise kohustuse juures on see aga tähtis ning lisaks tõstab pilet ürituse väärtust. Piletitulust saab katta selle sama sündmuse korraldamisega seotud kulusid või siis investeerida seda järgmistesse projektidesse. Isegi, kui mõne kontserdi hind on näiteks 2 eurot, siis 200 vaataja korral on piletitulu juba 400 eurot, mis on ühe sündmuse eelarves vägagi arvestatav summa.

Kino annab võimaluse publiku ja sissetuleku kasvatamiseks

Kindlasti oli üheks viimaste aastate elumuutvaks otsuseks kõigis kolmes majas kinotehnika digitaliseerimine, mis tõi kaasa publiku olulise suurenemise ning kultuurikeskuse töösse haarati ohtralt inimesi, kes varem sellega nii palju seotud ei olnud. 2016. aastal Eestis läbi viidud teatri ühiskondlikku positsiooni ja rolli vaadelnud uuringust tuleb välja, et kinos käimine on üks olulisemaid kultuurist osasaamise viise just nooremale publikule, kellele suunatud kultuurilisi tegevusi ja sündmusi sageli napib. Seega läbi filmide näitamise jõuavad kultuurikeskusesse publikusegmendid, kes muidu seal ei käiks. Küllastades kino võib neile silma jääda ka maja muu tegevus ning neil tekib harjumus kultuurist osa saada. Kinotegevuse aktiveerumine suurendas märgatavalt majade omatulu baasi, mis annab võimalusi nii olulisteks investeeringuteks kui uuteks algatusteks. Kui kultuurikeskuse majanduslik seis on hea, siis ei pea nii pingsalt mõtlema tulu teenivate sündmuste ja tegevuste korraldamisele, vaid saab teha ka „kunsti kunsti pärast“.

Kino on saanud üheks eluliseks omatulu teenimise allikaks. Filme saab näidata põhimõtteliselt igal vabal hetkel, kui suures saalis midagi ei toimu. Aktiivselt kasutatakse kultuurikeskustes ära päevaseid aegu, mil korraldatakse eriseansse kooligruppidele ja eakatele. Kinokülastus on üks odavamaid kultuuritarbimise võimalusi ning see on taskukohane ka neile, kes teistel kultuurisündmustel tavaliselt ei käi. Samas on filmide spekter lai ning valikust leiab endale midagi igaüks lapsest eakani. Kinokava muutub üsna tihti ning seega on korduvkülastuste arv samuti suur.

5.3. Kohaliku omavalitsuse kultuuripoliitika mõju kultuurikeskuse tegevusele

Kohaliku omavalitsuse rahaline toetus on kultuurikeskustele elulise tähtsusega, kuid seda on ka omavahelised suhted. Linna ja selle juhtide hea toetus tagab kultuurikeskuse stabiilse ja hea töötamise ning selle arengu. Haapsalu, Paide ja Võru praegused linnavalitsused on igati huvitatud kultuurivaldkonna ja eestkätt oma kultuurikeskuste toetamisest. Julgen väita, et tänu sellele on ka need kolm maja tunduvalt paremal järjel. Kui linnavõim tunneb reaalselt huvi kultuurikeskuse käekäigu järele ning omavahel toimub pidev suhtlus, siis on nad kursis nii positiivsete külgede kui ka kitsaskohtadega. Seeläbi mõistetakse ka kultuurikeskuse ja selle tegevuse olulisust omas piirkonnas. Haapsalu Linnavalitsus on selles osas väga heaks näiteks, sest linnapea Urmas Sukles on väga suur kultuurisõber. Tema kaudu on Haapsallu jõudnud päris mitmed suursündmused ja ta lööb nende korraldamises ka ise kaasa. Vastupidiseks näiteks on jällegi Paide, kus linnavõim aastaid väga sageli vahetus ning võimuheitlused mõjutasid omal määral ka kultuurikeskuse tööd, eelkõige pidurdades selle arengut. Praeguseks on uus linnajuht juba paar aastat paigas püsinud ning olukord on paranemas. Ka Võru Kandle juht Heiki Kelp tõi välja, et praegune linnavalitsus

on Kandlega tihedas koostöös ning nende tugi on tuntav. Tänu sellele saab tööd teha ühise eesmärgi nimel, mis omakorda tagab nii kultuurikeskuse kui ka linna jätkusuutliku arengu.

Praeguses Eestis omab vähemalt ühte kultuurimaja põhimõtteliselt iga omavalitsus. Üldjoontes on igaühel olemas arusaam, mida üks kultuuriasutus peaks tegema, kuid sageli tundub, et ühtne mõistmine selles osas puudub. Haapsalus, Paides ja Võrus on omavalitsus kirja pannud kultuurikeskustele seatud eesmärgid ja nende elluviimiseks vajalikud tegevused. Kas neid üldse järgitakse ning kas need on piisavad? Kõik kolm omavalitsust on oma arengukavades välja toonud ka kultuurivaldkonna suunad. Kas neid järgitakse ning kas nende koostamisel on üldse suheldud kultuurikeskuse esindajatega, kes peaksid ju oma kogemuste ja teadmistega olema selle piirkonna kultuurielu spetsialistid? Millest peaks kohalikust kultuuripoliitikast rääkides üldse lähtuma? Eks ka põhikirjalisi eesmärke ja arengukavadesse planeeritud tegevusi saab mingil määral nimetada kohalikuks kultuuripoliitikaks.

5.3.1. Arengukavad

Haapsalu linna arengukava aastateks 2015 - 2028 on tugevalt seotud turismivaldkonna teemadega. Kultuurisündmusi peetakse oluliseks Haapsalu kui turismilinna iseloomustavaks teguriks. Sellest tulenevalt soovitakse, et linnas oleks eriti suvekuudel tihe kultuurikalender, läbi mille pakutakse kohalikele inimestele kultuurilisi eneseteostus- ja arenguvõimalusi ning sisustatakse nende vaba aega pakkudes kõrgetasemelisi kultuurielamusi. Oluline on ka sündmuste abil linna külastajate arvu tõstmine. Tulevikus soovitakse säilitada, arendada ja tutvustada kohalikku kultuurimaastikku, milleks jätkatakse traditsiooniliste kõrgetasemeliste kultuurisündmuste korraldamist ja arendamist ning kultuuriteenuste ja –taristu kaasajastamist. Samuti on eesmärgiks madalhooaja rikastamine uute sündmustega. Haapsalu linna arengukavas ei ole kordagi mainitud Haapsalu Kultuurikeskust, kuid üsna otseselt on maja seotud enamike linnas toimuvate sündmustega. Võib eeldada, et ka kultuuriteenuste ja –taristu uuendamine on samuti seotud just kultuurikeskusega, sest tegemist on ikkagi linna kultuurielu eestvedajaga. Arengukavast lähtudes on aktiivne kultuurielu siiski linna tegevuseks olulised ning tegevuste sõnastamine annab mingidki suunad, kuhu edasi liikuda. Põhimõtteliselt on linna jaoks tähtis, et jätkuks tänane tegevus ning seda nad ka toetavad.

Paide linna arengukavas aastateks 2011 – 2020 on Paide Kultuurikeskust aga ära mainitud päris mitmel korral ning seda üsna konkreetsetel moel. Välja tuuakse hoone amortiseerunud ruume ja vananenud tehnika, mis takistavad professionaalse- ja kõrgkultuuri toomist piirkonda. Kasutamata on ka geograafiline eelis konverentside ja koolituste korraldamiseks. Arengukavas pakutakse välja, et Paide Kultuurikeskus vajab uut ja värsket imagolooogilist kujundit nii nime kui identiteedi osas. Kuna arengukava on koostatud juba 6 aastat tagasi, siis väga suur osa ruumidest

ja tehnikast on tänaseks hetkeks uuenduskuuri juba läbinud. Konverentsiteenuse arendamine on endiselt teemaks, sest see pole veel soovitud mahus tööle hakanud ning ideaalis soovitakse selleks majja tööle võtta lausa eraldi töötaja. Samuti on endiselt arutelu all kogu maja identiteedi sõnastamine. Väidetavalt on Paide Kontserdimaja loomise idee päevakorras olnud juba 2009. aastast, aga täna, 8 aastat hiljem, pole see lahenduseni veel jõudnud. Mingil moel on seda ideed mõjutanud kindlasti Paide Kultuurikeskuse nõukokku kuuluvad Eesti Kontserdi esindaja Jüri Leiten ja Rahvusooper Estonia juht Aivar Mäe. Paide geograafiline asukoht, täismõõtmetes lavaga saal ja mitmekülgsed võimalused on suur potentsiaal, mida kasutada, kuid kõigi nende suurte plaanide juures tuleb tähele panna, et kogukonnale vajalikud funktsioonid säiliks. Kohaliku omavalitsuse leida on parimad lahendused. Arengukavas on paika pandud ka visioon aastani 2035, mis näeb ette, et Paides on olemas kaasaegsed võimalused elukestvaks õppeks ning erinevas vanuses sihtrühmad saavad mitmekülgselt veeta oma vaba aega ja osaleda huviringide töös. Paide Kultuurikeskusest on kujunenud Järvamaa kultuuri süda ning koostöös Eesti Kontserdiga on Paide Kultuurikeskusest kujundatud multifunktsionaalne Paide Kontserdimaja. Eelnevat silmas pidades on linnal Paide Kultuurikeskuse tulevikust üsna kindel nägemus. Põhilised tegevused ja eesmärgid linna poolt tõenäoliselt ei muutu, kuna arengukavas on välja toodud harrastustegevus ja vaba aja veetmise võimaluste pakkumine. Samas võib see juhtuda, kui hakatakse väga tugevalt minema ikkagi konkreetse kontserdimaja loomise ideega.

Võru linna arengukava on loodud aastateks 2007 – 2027. Selles tuuakse välja, et Võru on kultuuritegevuse poolest aktiivne keskus, kus toimuvad nii kohaliku kui rahvusvahelise tähtsusega sündmused ning kus pakutakse regulaarselt kultuuriliste tegevuste võimalusi. Rõhutatakse, et elanikel peavad olema võimalused oma vaba aja veetmiseks ning eneseväljenduseks ja arenguks läbi seltsingute. Elanike aktiivne osalemine teiste seas ka kultuurielus on olulise tähtsusega. Selleks soovitakse korraldada mainekaid sündmusi, mis toovad Võrule tuntuks ka väljaspool. Samuti on tegevustena ära märgitud Kandle aia projekteerimine ja rekonstrueerimine ning Võru Kandle tegevuse toetamine. Võru linna arengukavas on kolmest linnast kõige konkreetsemalt ära määratletud omavalitsuse kultuurikeskuse olulisus. Seatud eesmärkide täitmiseks vajalikud tegevused on kõik Kandlega seotud ning läbi maja toetamise loodetakse tagada aktiivne ja mitmekülgne kultuurielu kogu linnas.

Kõigi kolme linna arengukavad on loodud üsna erineva pikkusega perioodideks – Haapsalus vastavalt kolmeteistkümneks, Paides üheksaks ja Võrus kahekümneks aastaks. Tänapäeval muutuvad asjad aga üsna kiiresti ning mingil hetkel võib liigne arengukavast lähtumine saada hoopis takistav tegur, kui seda pidevalt ei uuendata. Aegajalt tuleb ikka ette olukordi, mida ette ei osatud näha, kuid mis muudavad kultuurikeskuse ja linna kultuurielu märgatavalt. Üheks näiteks on kindlasti kinotegevuse hoogustumine kõigis kolmes linnas. Nii

kultuurikeskuste kui ka linna tasandil räägiti töö jaoks antud intervjuudes sellest palju ning rõhutati, kui oluline see on. Samas pole üheski arengukavas eraldi kinost sõnagi juttu. Loomulikult saab selle paigutada vaba aja veetmise võimaluste alla ning võibolla sellel põhjuse ongi arengukavad sageli nii üldsõnalised. Konkreetsete punktid seevastu aitavad aga sihikindlamalt tegutseda ning niimoodi sõnastatud eesmärgid saavad sageli ka kiiremini teoks.

5.3.2. Kohaliku kultuuripoliitika kujundamine

Kui arengukavad välja arvata, siis tegelikult väga konkreetset kohalikku kultuuripoliitikat ei eksisteeri. Võru Kandle juht Heiki Kelp väitis isegi, et ta tunneb, et on asutuse juhina pidanud juba aastaid ise kohalikku kultuuripoliitikat kujundama:

Ma olen Võrus ise kujundanud kultuuripoliitikat. See ei peaks nii olema. Ma olen mingil määral (täitsa häbenemata ütlen) kujundanud ka Eesti kultuuripoliitikat, kuna minu tegevuse kaudu on väga tihti saadud inspiratsiooni mujal. Kui me selle töökorralduse siin paika panime pärast renoveerimist, siis praktiliselt kogu Eesti kultuuritöötajad käisid siit läbi ja võtsid siit malli. See pioneeriks olemine, see on nii nõrkus kui tugevus, sest tegelikult ei pea igal pool olema inimene, kes ise hakkab looma oma paikkonnas Eesti kultuuripoliitikat, et ta siis muuta jätkusuutlikuks. Tegelikult oleks see olnud riigi ülesanne mulle see kätte anda – et vaata, muudame praegu riigi poliitikat nii, et kõik maakondade kultuurimajad oleksid siis niinimetatud tõmbekeskused ja nende ülesanded on...Ja siis pannakse need paika, mitte, et me igaiüks leiutame ja siis tohutult vaidleme ametnikega, mis on õige ja mis mitte. Ja siis ainult Kandle ja Kandle juhi enesetõestus on viinud selleni, et usaldus on saavutatud. Aga kui minu koha peal oleks iga kolme aasta tagant uus inimene, siis ei oleks seda mitte kunagi olnud. Oleks täpselt samas seisus olnud nagu on Põlva, nagu on Valga, nagu on Jõgeva või isegi nagu Rakvere, kus keegi ei teagi, kas on siis kultuuritaga või mis seal üldse tehakse. Paljud on öelnud, et ma olen liiga kaua siin olnud, aga omakorda ma ütlen jälle, et tänu sellele järjepidevusele olen ma suutnud kujundada selle maja selleks, mis ta on. Riik pole mind selles ju toetanud. /Heiki Kelp, 15.02.2017/

5.3.3. Riikliku kultuuripoliitika mõju

Riiklikul tasandil ei mõjutata omavalitsuste alla kuuluvate kultuurikeskuste tegevust põhimõtteliselt mitte miski. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses on ainult üks lause, kus puudutatakse ka kultuuri ja rahvamajade tööd. See ütleb, et omavalitsusüksuse ülesanne on korraldada antud vallas või linnas koolieelsete lasteasutuste, põhikoolide, gümnaasiumide ja huvikoolide, raamatukogude, rahvamajade, muuseumide, spordibaaside, turva- ja hooldekodude, tervishoiuasutuste ning teiste kohalike asutuste ülalpidamist, juhul kui need on omavalitsusüksuse omanduses (Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus 1993). Kõik muu, mis jääb väljaspoole ülalpidamist, on omavalitsustes vabatahtlik. Teatud kultuuriasutuste nagu muuseumite, raamatukogude ja teatrite tegevus on siiski valdkondliku seadusega ka reguleeritud. Rahvakultuur on koos filmivaldkonnaga ainsad, millel pole riigi tasandil seadusest tulenevaid kohustusi ega valdkondlikku seadust. /---/ Nii pole riigil ega kohalikel omavalitsustel seadusest tulenevat kohustust arendada üle-eestilist rahvamajade ja kultuurikeskuste võrku, mis ometigi peaks olema

üks peamisi asju, et tagada taristu ühtviisi kutselise kultuuri kogemiseks ja huvikultuuri harrastamiseks (Karulin 2016: 3). Samas keskenduvad kultuuripoliitika põhialused aastani 2020 väga tugevalt sellele, et kultuur ja kultuuriline tegevus oleks kõigile kätte saadavad ning et arendada tuleb huviharidust. Rahvakultuuri puudutavates punktides on isegi kirjas, et rahvamajade võrgustik on oluline laulu- ja tantsupidude traditsiooni toetamiseks ning et rahvakultuurisündmused arendavad kultuurturismi ning elavdavad seeläbi kohalikku ettevõtlust. Rahvakultuur loob võimalused eri kultuurivaldkondade professionaalide järelkasvuks ja innustab inimesi aktiivselt kultuuris osalema (Kultuuripoliitika põhialused 1998: 12). Kõik need nimetatud rollid on suuremas jaoks just rahva- ja kultuurimajade täita. Enamus rahvakultuurikollektiividest tegutsevad just omavalitsuste allasutusteks olevates rahva- ja seltsimajades ning kultuurimajades ja –keskustes. Kõike seda arvesse võttes on selgusetu, miks riik pole siiani loonud rahvakultuuri seadust ning miks omavalitsustele pole tehtud kohustuslikuks kohaliku kultuurielu korraldamist. Kultuuripoliitika põhialustes oli siiski kirjas, et riik võtab regionaalses kultuurikorralduses suuna ülesannete ja vastutuse selgemaks määratlemiseks koostöös kohalike omavalitsuste, omavalitsusliitude ning kolmanda sektori organisatsioonidega (Kultuuripoliitika põhialused 1998: 4).

5.3.4. Haldusreform

Haldusreformil on tõenäoliselt paljudele rahva- ja kultuurimajadele üsna suur mõju, sest uutesse tekkivatesse omavalitsustesse tekib automaatselt mitu korda kirjum kultuuriasutuste võrgustik. Kui hetkel on ühes omavalitsuses enamjaolt kaks-kolm rahvamaja, siis ühinemisega tekib neid kordades rohkem ning tekib küsimus, kas neid ikkagi on nii palju vaja ning milliseid funktsioone nad peaksid edaspidi täitma. Samuti võib reformi käigus muutuda ka maakonnakeskuses asuvate suurte kultuurikeskuste roll ning nad peavad hakkama teenuseid osutama palju laiemale piirkonnale. Näiteks nii Haapsalus kui Paines toodi kultuurivaldkonnast paralleelse raamatukogudega, mis on juba koondumas ühe suure keskasutuse ümber. Tõenäolistele muutustele vaatamata ei ole kultuurivaldkonda Haldusreformi seaduses põhimõtteliselt üldse mainitudki. Kahjuks pole seni ka kuulda olnud, et haldusreformi tõmbekeskuste valimisel oleks kuidagi arvesse võetud korraliku kultuurikeskuse olemasolu (Karulin 2016: 3).

Augustis 2016 esitasid Eesti Kultuuri Koda, Eesti Rahvamajade Ühing, Eesti Kultuuriseltside Ühendus ja Harjumaa Kultuurikorraldajate Liit Riigikogu kultuurikomisjonile ja Kultuuriministeriumile pöördumise, kus tehakse ettepanek panna KOKSis paika kohaliku omavalitsuse kultuuriteenuse ulatus ja kultuuri mõiste ning omavalitsuse vastutus ja kohustused selles valdkonnas või sätestada haldusreformi käigus rahvamajade, kultuurikeskuste ja külamajade tegevus ja omavalitsuste vastutus eraldi seadusega (Eesti Kultuuri Koda 2016). Vaatamata pöördumisele asi seisab ning haldusreform jätkub ilma kultuurivaldkonna suundadeta. Hetkel

suhtuvad töös käsitletud omavalitsuste juhid kultuuri panustamisse hästi, kuid ilma seadusest tulenevate kohustusteta jääbki kohalik kultuurielu sõltuma alati võimul olevate poliitikute eelistustest, mis võivad sageli muutuda.

Haldusreform oleks hetkel väga hea kontekst, mille käigus viia sisse riiklikult suunatud muudatused kohalike omavalitsuste kultuurielu korraldamises. Määratleda tuleks kultuuriteenused ja eesmärgid, mida omavalitsus on kohustatud järgima.

Kohalik ja ka riiklik kultuuripoliitika on kultuurikeskuste arengule ja jätkusuutlikkusele elulise tähtsusega. Hetkel on töös käsitletavates Haapsalus, Paines ja Võrus võimul linnajuhid, kes on huvitatud kultuurivaldkonna ja kultuurikeskuse heast käekäigust, kuid see ei pruugi niimoodi alati jääda. Kultuurielu ja –traditsioonide säilitamiseks tuleb kindlustada kultuurikeskuste tagala ning teha kõik selleks, et need saaksid edukalt funktsioneerida ja areneda igal ajahetkel.

Kokkuvõtteks võib öelda, et need kolm kultuurikeskust täidavad oma eesmärgi täiel määral: nad on tähendusloome mehhanismideks, nad on kogukonna avalik ruum, kus luuakse ja antakse tähendusi elanikkonna elusündmustele. Kultuurikeskustes tähistatakse olulisi sündmusi elanikkonna elus sh koolilõpu- ja aastalõpuballid, tunnustatakse parimaid, valitakse rahvaesindajaid, tehakse tähtsaid kollektiivseid otsuseid, kogunetakse pidudeks, saadakse osa kontserditest ja etendustest, õpitakse uusi oskusi osaledes huviringide töös.

Ilmnes, et nendel kultuurikeskustel on hea koostöö kohalike omavalitsustega, kelle tugi on eluliselt oluline. Antud omavalitsuste poliitikud väärtustavad kõrgelt ja teadvustavad kultuurikeskuste rolli kogukonna heaolu ja jätkusuutlikkuse tagajana ning piirkondliku arengumootorina.

Selle uurimistöö põhjal võib teha poliitikaettepaneku haldusreformi kontekstis, kus siiani pole kultuuri kohta sõnagi: Eesti paikkondliku kultuuri jätkusuutlikkuse tagajaks on kohalikud kultuurikeskused. Selleks, et kultuurikeskused ei satuks poliitiliste tõmbetuulte kätte, on oluline, et KOKSis on määratletud kultuuri teenus.

Hetkel on ülemaailmne kultuuriosaluse raamistik sõnastatud ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis. Headeks näideteks on esimese Eesti Vabariigi ajal kehtinud kultuuriala õigusraamistik, mis mis hõlmas muu seas ka vabaharidust, professionaalseid kultuuriasutusi kui ka harrastuskunste, ning ka spordivaldkonna seadused, kus on määratletud riigi ja kohaliku omavalitsuste koostöö. Haldusreformi käigus tekivad paljud uued omavalitsused ning ka uued süsteemid kultuurimaastikul. Seetõttu on väga hea hetk kehtestada KOKSis ka kultuurivaldkonnaga seotud kohustused.

KOKKUVÕTE

Magistritöö „Maakonnakeskustes asuvate kultuurikeskuste roll ja jätkusuutlikkus“ eesmärk oli välja selgitada, milline ühis- ja kogukondlik roll on tänapäeval suurtel maakonnakeskustes asumatel kultuurikeskustel, millisel määral mõjutab nende tegevust kohaliku omavalitsuse kultuuripoliitika ning millised tegurid tagavad nende eduka toimimise. Töö käigus antakse ülevaade kultuurikeskuste ajaloolisest kujunemisest, praegusest funktsioneerimisest nii organisatsiooni kui tegevuse tasandil ning sidemetest kohaliku omavalitsusega.

Teemavaliku tingis minu reaalne kogemus tööst kahes kultuurikeskuses ning huvi tegurite vastu, mis tagavad selliste suurte asutuste eduka püsijäämise. Eestis on peaaegu igas maakonnakeskuses sarnane kultuurikeskus, kuid millegi tõttu on nad üsna erineval tasemel. Kas nad kõik on vaatamata sellele jätkusuutlikud ning millist rolli nad üldse oma kogukonnas etendavad? Tööks valisin Haapsalu Kultuurikeskuse, Paide Kultuurikeskuse ja Võru Kandle, mis asuvad geograafiliselt erinevates Eesti piirkondades ning mis on ühed tugevaimad organisatsioonide kultuurikeskuste seas.

Töö käigus sõnastati kultuurikeskuste ajalooliselt kujunenud rollid ning vaadati, millisel määral üks või teine kultuurikeskus neid täidab. Rahvamajade rajamise algusperioodil 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses kujunesid välja kolm põhilist rolli. Rahvamajade näol tekkis eestlastel oma avalik ruum, kus sai tegeleda just sellega, mille vastu oli huvi. See omakorda lõi pinnase poliitilise avalikkuse tekkeks ehk rahvamajades tekkis teistpidi poliitilise dimensiooniga ruum. Rahvamajade ooperiteaterlik ruumiprogramm andis võimaluse tegeleda väga erinevate kultuurivaldkondadega. Harrastustegevus hoogustus märgatavalt ning see kasvas kultuuriliselt aktiivset elanikkonda, seda nii vaatajate kui ka kaasalööjate näol. Huviringide tegevus kindlustas omakorda huvi professionaalsete kunstivormide vastu, tagades kõrgkultuuri jätkusuutlikkuse. Rahvamajade kolmandaks rolliks sai elukestva täiendusõppe võimaluse rajamine. Harrastuskollektiivides said osaleda kõik, olenemata vanusest, soost ja sotsiaalsest staatusest. Seeläbi kasvas inimeste kogu- ja ühiskonna sotsiaalne kaasatus ja sidusus. Põhimõtteliselt on kultuurikeskustel need funktsioonid ka tänapäeval. Veidi vähemalt määral mängib rolli majade poliitiline dimensioon, kuid endiselt on olulisel kohal huvitegevuse korraldamine ja seeläbi kõrgkultuuri jätkusuutlikkuse tagamine ning kogu- ja ühiskonna sotsiaalse ühtsustunde tekitamine. Tuginedes kultuurikeskuste põhikirjadele ja omavalitsuste arengukavadele võib välja tuua veel paar konkreetsemat kultuurikeskuste rolli, milleks on kohaliku ja ka riikliku kultuuripärandi

säilitamine, professionaalse kultuuri vahendamine ning kohaliku omavalitsuse kultuurivaldkonna eesmärkide elluviimine ja seeläbi linna, kui elukeskkonna väärtuse tõstmine.

Haapsalu Kultuurikeskus, Paide Kultuurikeskus ja Võru Kannel tegutsevad suurtes majades ning on ajalooliselt olnud pigem maakonnakesksed asutused. Väheneva rahvastikuga väikelinnades on üha keerulisem leida publikut ning majade elujõulistena hoidmine on üsna suur ettevõtmine. Selleks, et tänases hetkes olla jätkusuutlik kultuurikeskus, peavad olema täidetud mitmed tegurid. Majal peab olema kindlasti piisavalt suur ja professionaalne kollektiiv, kuhu kuuluvad tugev juht, visiooniga kultuuritöötajad, hea teenindav personal ja loomulikult tasemel ringijuhid. Oluliseks teguriks on aktiivne funktsioneerimine nii harrastustegevuse ja sündmuste korraldamisel, kui ka teiste kultuuriteenuste osutamisel. Kultuurikeskused peavad pakkuma midagi kõikidele sihtrühmadele - nii neile, kes soovivad olla publiku seas, kui ka neile, kes soovivad ise kaasa lüüa. Jätkusuutlikkuse tagab ka regulaarne rahastus, mis tuleb nii kohalikult omavalitsuselt kui ka ise teenitud tulust. Hetkel on see fakt, et ükski kultuurikeskus ei saa ilma omavalitsuse toeta hakkama. Omatulu teenimise kohustused on praegu küll iga aastaga tõusnud, kuid mingil hetkel tuleb pigem piir ette. Kultuurikeskuste põhiülesanne ei ole ettevõtlus ja tulu teenimine, vaid ikkagi kohaliku kultuurielu korraldamine. Kui fookus liigub liialt rahalisele kasumile, siis võivad põhifunktsioonid kannatada.

Maakonnakeskustes asuvad kultuurikeskused on kohalike omavalitsuste allasutused ning seetõttu on mõju üksteise tegevusele ja arengule üsna tugev. Iga kultuurikeskuse jaoks on oluline, et kohalik võim oleks kultuurilembene ja mõistaks, kui oluline on selle maja ja tema tegevuse kogukondlik roll. Üks, mis kultuurikeskusi omavalitsustega tugevalt seob, on rahastus, kuid teistpidi mõjutab tööd linna poolt loodud kultuuripoliitika ja ka omavahelised suhted. Linnavalitsus ja kultuurikeskus peavad olema omavahel tihedas suhtluses, sest nii mõistetakse paremini üksteisele seatud eesmärgid, tuntakse teineteise nõrkusi ja tugevusi. Lisaks korraldatakse koos ka paljusid sündmusi, mis on suunatud nii kohalikule inimesele kui ka linna külalistele. Töös käsitletud Haapsalu, Paide ja Võru linna esindajad rõhutasid, et kultuurikeskuse tegevus on ülimalt tähtis, sest aktiivne ja mitmekülgne kultuurielu tõstab linna kui elukeskkonna väärtust. Samuti soovitakse läbi kultuurilise tegevuse tugevdada linna mainet ja tuntust kogu Eestis.

Kultuurikeskuste tööd mõjutab lähiaastatel kindlasti käimasolev haldusreform, mille eesmärgiks on kohalike omavalitsuste võimekuse tõstmine läbi efektiivsema toimimise. Haapsalul ja Paidel on ühinemislepingud sõlmitud, ainult Võru linn ei liitu kellegagi. Lepingud on samas nii üldised ja kultuurivaldkonda nendes põhimõtteliselt puudutatud ei ole. Palju tuuakse paralleele raamatukogudega, mis on juba kohe üle minemas süsteemile, kus maakonnakeskuses asuv keskraamatukogu hakkab haldama kõiki väiksemaid. Tõenäoliselt võib ka kultuurikeskuste puhul rakendada sama põhimõtet. Seeläbi tõuseks kultuurikeskuste tähtsus ning nad peaksid hakkama

teenust osutama ka kaugema kandi inimestele. Ilma analüüsi ja süvenemiseta võib haldusreformi tõttu paljude väikeste majade tulevik kahtluse alla sattuda. Haldusreformi seaduses pole kultuuri kohta põhimõtteliselt sõnagi ja lõpuks taandub see taas sellele, et riiklikul tasandil pole omavalitsustele seatud kultuurilisi kohustusi ja puudub rahvakultuuri valdkondlik seadus.

Haapsalu Kultuurikeskus, Paide Kultuurikeskus ja Võru Kannel on oma tegevuses ja olemuses üsna sarnased. Tööd alustades lootsin osalt välja selgitada ka tegureid, miks maakonnakeskuste kultuurikeskused on erinevad, kuid antud kolme maja puhul see pigem välja ei tulnud. Tegemist on sarnaselt tugevate asutustega, mida võib pidada Eesti kultuurikeskuste paremikuks. Kõigi kolme kultuurikeskuse kollektiivid koos oma juhtidega on üles leidnud ja ära kasutanud parimad võimalikud praktikad, et oma asutus aktiivselt ja edukalt töös hoida. Nad on olnud avatud uutele väljakutsetele ja arengutele, kuid samas hoidnud ikkagi fookust oma eesmärkidel ja rollil kogukonnas. Loomulikult mängib olulist rolli ka kohalik omavalitsus ning selle juhtide suhe kultuurivaldkonda. Haapsalu, Paide ja Võru puhul on tegemist kultuurisõbralike omavalitsustega, kes panustavad sellesse ning tunnevad selle vastu reaalselt huvi.

Põhiline töös kasutatav informatsioon saadi intervjuudest, mis toimusid kultuurikeskuste juhtide ja linnavalitsuste esindajatega. Osadele küsimustele, mis puudutasid peamiselt statistikat, vastati ka kirjalikult. Intervjuu vorm andmete kogumiseks oli üldjoontes hea, kuid kohati kippus teema liiga laiali minema ning olulise väljasõelumine oli üsna keeruline. Samuti muutis töö kirjutamise keeruliseks see, et andmete ja info kättesaadavus oli kõigis kolmes majas üsna erinev, seda eriti statistiliste ja ajalooliste andmete puhul. Antud teemat saaks edasi uurida üsna mitmel erineval tasandil. Põhimõtteliselt võiks eraldi uurimuse teha iga töös käsitletud valdkonna kohta – näiteks huviharidus Eesti kultuurikeskustes või Eesti kultuurikeskuste rahastamise mudelid läbi ajaloo. Kindlasti oleks huvitav suund kohalike omavalitsuste kultuuripoliitika, mis olemasolevate dokumentide ja andmete järgi on hetkel pigem olematu.

Haapsalu Kultuurikeskus, Paide Kultuurikeskus ja Võru Kannel on oma ala tipptegijad ning nende kogemusest saaksid õppida kõik nii väiksemad kui ka suuremad kultuuriasutused. Loodetavasti muutub kohalike omavalitsuste kultuuripoliitika kujundamine peagi ka riiklikult oluliseks teemaks ning rahvamajad saavad oma valdkondliku seaduse, mille põhjal jätkusuutlikult edasi tegutseda.

KASUTATUD KIRJANDUS JA ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

- **Aarelaid, Aili ja Jansen, Ea.** 1982. *Rahva kultuurielust minevikus ja tänapäeval*. Tallinn: Eesti Raamat
- **Anheier, Helmut ja Hoelscher, Michael.** 2015. *Cultural sustainability in small and medium sized cities*. N. Duxbury, M. Dragicevic Šešic ja S. Hristova (Toim). *Culture and sustainability in European Cities* (lk 17-31). Routledge
- **Arthurs, Alberta ja Hodson, Frank.** 2008. *Kunstivaldkonna tähtsus: seos avalike eesmärkidega*. A. Kivilo ja G. Birnkraut (Toim.). *Valik artikleid kultuuripoliitikast* (lk 191-198). Eesti Keele Sihtasutus
- **Dessein, J., Soini, K.; Fairlough, G. and Horlings, L.** 2015. *Culture in, for and as Sustainable Development*. Conclusion from the Cost Action IS1007 Investigating Cultural Sustainability. University of Jyväskylä, Finland
- **Jansen, Ea.** 1995. *Selts ja seisus 19. sajandi teise poole Eesti ühiskonnas*. J. Arukaev, E. Jansen (Toim). *Seltsid ja ühiskonna muutumine* (lk 22-44). Tartu-Tallinn: Tartumaa trükk
- **Jansen, Ea.** 2004. *Vaateid eesti rahvustluse sünniaegadesse*. Tartu: Ilmamaa
- **Jansons, Silvi.** 2000. *Avastage Võru Kannel*. AS Võru Täht.
- **Karulin, Ott.** 2016. *No teeme siis poolgi rehkendust*. *Sirp*. 20. mai 2016.
- **Kiis, Rein.** 1998. *Kohalikud omavalitsused ja kultuur*. Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus
- **Kulbok-Lattik, Egge.** 2016. *Eesti modernse rahvusliku innovatsioonisüsteemi kujunemisest rahvahariduse ja rahvamajade toel*. Riigikogu Toimetised nr 34.
- **Moufakkir, Omar ja Pernecky, Thomas.** 2015. *Ideological, Social and Cultural Aspects of Events*. CAB International.
- **Rahumägi, Sirje.** 2000. *Haapsalu Kultuurikeskus 25. 2000*. Brožüür pdf failina.
- **Raud, Rein.** 2013. *Mis on kultuur?: Sissejuhatus kultuuriteooriasse*. Tallinna Ülikool.
- **Sokk, Henn.** 2012. *Paide Kultuurikeskuse lugu*. Paide: Ecoprint

- **Türk, Kulno.** 2005. *Inimressursi juhtimine*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- **Uljas, Jüri.** 2005. *Eesti Kultuurkapital 1921 – 1941*. Tallinn: Trükikoda B2
- **Kuutma, Kristin** 2008. *Rahvakultuurisajand omakultuurist folklooriliikumiseni*. A. Viires ja E. Vunder (Toim). *Eesti Rahvakultuur*.(lk 586-598). Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus
- **Väljas, Mait.** 2015. *Ado Eigi*. Haapsalu Kultuurikeskuse buklett.

Kasutatud elektroonilised allikad

- **Cultural Access and Participation.** 2016. *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*. Kasutatud 23.04.2017 <http://www.culturalpolicies.net/web/cultural-participation.php>
- **Eesti Kultuuri Koda, Eesti Rahvamajade Ühing, Harjumaa Kultuurikorraldajate Liit, Eesti Kultuuriseltside Ühing.** 2016. *Avalik pöördumine*. Kasutatud 16.05.2017. http://dokreg.kul.ee/public/Avalik_kiri_Rahvamajade_asjus_17082016.pdf.1183685.pdf
- **Haapsalu Kultuurikeskuse kodulehekülg** - www.kultuurimaja.ee
- **Haapsalu linna kodulehekülg** – www.haapsalu.ee
- **Haldusreformi Seadus.** 2016. Kasutatud 17.04.2017. <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062016001>
- **Kangas, A., Duxbury, N. ja De Beukelaer, C.** 2107. *Introduction: cultural policies for sustainable development. International Journal of Cultural Policy*. 2, 129-132. Kasutatud 02.04.2017 <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10286632.2017.1280790?needAccess=true>
- **Kivirähk, Juhan.** 2016. *Teatri roll ja positsioon ühiskonnas*. Kasutatud 12.04.2017 http://www.eeteal.ee/sisu/326_1129Teatri_Poisysioon.pdf
- **Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus.** 1993. Kasutatud 12.04.2017 <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013006>.
- **Koppa, Helen.** 2014. *Soovitused sotsiaalse taristu erinevate aspektide käsitlemiseks maakonnaplaneeringus*. Lisa 2 - Mõisted. Kasutatud 17.04.2017 https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Ruumiline_plaaneerimine/2014_lisa_2_moisted.pdf

- **Kulbok-Lattik, Egge.** 2008. *Eesti kultuuripoliitika ajaloolisest periodiseerimisest*. *Acta Historica Tallinnensia* 12: 120 - 144. Kasutatud 13.04.2017
http://www.kirj.ee/public/Acta_hist/2008/issue_1/acta-2008-1-7.pdf
- **Kulbok-Lattik, Egge.** 2012. *The Foundation of Community House (Rahvamaja) (1880s-1939)*. *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift* 12. Kasutatud 13.04.2017
http://www.idunn.no/ts/nkt/2012/02/estonian_community_houses_as_local_tools_for_the_developmen
- **Kulbok-Lattik, Egge.** 2014. *The Sovietization of Estonian Community Houses (rahvamaja): Soviet Guidelines*. *Acta Historica Tallinnensia* 20: 157-190. Kasutatud 15.04.2017 http://www.kirj.ee/public/Acta_hist/2014/acta-2014-20-157-190.pdf
- **Kulbok-Lattik, Egge.** 2015. *The historical formation and development of Estonian cultural policy : tracing the development of Estonian community houses (rahvamaja)*. Doktoritöö. University of Jyväskylä. Kasutatud 23.03.2017
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/47243>
- **Kulbok-Lattik, Egge** 2015. *Egge Kulbok-Lattik: kuidas on seotud kultuur, haridus ja kultuuri uurimine*. *Postimees* 27. oktoober 2015. Kasutatud 23.04.2017.
<http://arvamus.postimees.ee/3376725/egge-kulbok-lattik-kuidas-on-seotud-kultuur-haridus-ja-kultuuri-uurimine>
- **Kulbok-Lattik, Egge** 2017. *Egge Kulbok-Lattik. Kultuurikorraldaja – nüsitud tiibadega Pegasus?*. Kasutatud 11.05.2017. <http://kultuur.err.ee/594915/egge-kulbok-lattik-kultuurikorraldaja-nusitud-tiibadega-pegasus>
- **Kulbok-Lattik, E., Ibrus, I., Lüüs, B., Raud, Ü., Jorma S., Meri, M. ja Tafel-Viia, K.** 2011. *Kultuuripoliitika haardeulatusest Eestis*. *Sirp* 30. september 2011. Kasutatud 05.05.2017 <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/kultuuripoliitika-haardeulatusest-eestis/>
- **Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020.** 1998. Kasutatud 17.04.2017
<http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf>
- **Paide Kultuurikeskuse kodulehekülg** - www.paidekultuurikeskus.ee
- **Paide linna kodulehekülg** – www.paide.ee
- **Rahvamajade seadus (1931, 1938).** Kasutatud 23.04.2017
<https://www.hm.ee/Haridusseadused-1918-1940/hsscan/1931rahvamajad1938.pdf>
- **Teatri positsioon ja roll ühiskonnas.** 2016. *Eesti Teatriliidu uuring*. Kasutatud 12.04.2017

<http://media.voog.com/0000/0040/2501/files/Teatri%20positsioon%20ja%20roll%20%C3%BChiskonnas.pdf>

- **Võru Kandle kodulehekülg** - www.vorukannel.ee
- **Võru linna kodulehekülg** – www.voru.ee
- **ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon**. 2013. Kasutatud 15.05.2017
<http://www.vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon>

Intervjuud

- **Kelp, Heiki** – SA Võru Kannel juhatuse liige. Intervjuu 15.02.2017 Võru Kandles
- **Sild, Sixten** – Võru aselinnapea kultuuri alal. Intervjuu 15.02.2017 Võru Kandles
- **Põld, Liina** – Haapsalu aselinnapea kultuuri alal. Intervjuu 08.02.2017 Haapsalu Linnavalitsuses
- **Murumägi, Gülnar** – Haapsalu Kultuurikeskuse direktor. Intervjuu 08.02.2017 Haapsalu Kultuurikeskuses
- **Müller, Ülle** – Paide Kultuurikeskuse direktor. Intervjuu 02.03.2017 Paide Kultuurikeskuses
- **Tänavots, Edith** – Paide aselinnapea kultuuri alal. Intervjuu 02.03.2017 Paide Kultuurikeskuses
- **Jansons, Silvi** – Võru Kandle endine kunstiline- ja harrastustegevus juht. Vestlus 03.05.2017 Võrus

LISAD

Lisa 1. Küsimused intervjuuks kultuurikeskuse juhtidega

Ajalooline taust

1. Mis aastal ja kelle/ millise organisatsiooni poolt on kultuurikeskus asutatud?
2. Andke lühike ülevaade kultuurikeskuse arengust asutamisest tänapäevani.
3. Millised on kultuurikeskuse ajaloo olulisemad sündmused?
4. Millised on olnud kultuurikeskuse eesmärgid ja roll läbi ajaloo? Kuidas on need muutunud?
5. Milline on olnud kultuurikeskuse rahastus erinevates poliitilistes süsteemides läbi ajaloo?
6. Mis on olnud kultuurikeskuse põhilisteks tegevusteks läbi ajaloo?

Organisatsioon

1. Milline on kultuurikeskuse juriidiline vorm?
2. Kuidas kultuurikeskuse juriidiline vorm soodustab või takistab igapäevast tegevust?
3. Millised on põhikirjas määratletud põhiülesanded ja –eemärgid?
4. Mitu inimest kultuurikeskuses töötab?
5. Kas praegune töötajate arv on piisav? Põhjendage. Kui mitte, siis milliseid töökohti vajaksite juurde?
6. Millised ametikohad kultuurikeskuses on?
7. Kui paljudel töötajatel on kultuurialane (ametialane) haridus?
8. Millised võimalused on töötajate täiendkoolitusteks?
9. Millistel koolitustel on töötajad viimase 10 aasta jooksul osalenud?
10. Kas ja millised struktuuriüksused on kultuurikeskuses? (kino, galerii, teater, kohvik jms)
11. Millised on järgmise 5 aasta põhilised eesmärgid?
12. Millised suuremad investeeringud on kultuurikeskuses viimase 10 aasta jooksul tehtud?
13. Kas ja millised investeeringud on plaanis?
14. Millisel määral suunab kultuurikeskuse tööd kohalik omavalitsus?
15. Kuidas tagate kultuurikeskuse jätkusuutlikuse?
16. Kes on kultuurikeskuse koostööpartneriteks? Mis kujul?
17. Mida peate kultuurikeskuse tugevusteks ja nõrkusteks?
18. Milliseid piirkonna asutusi peate peamiseks konkurentideks?

Kultuurikeskuse tegevus

1. Millised kollektiivid kultuurikeskuses tegutsevad?
2. Kui palju inimesi osaleb harrastuskollektiivide töös?
3. Kui palju sündmusi toimub kultuurikeskuses aasta jooksul? (10 aasta info)
4. Milliseid ja kui palju sündmusi korraldab kultuurikeskus ise? (10 aasta info)
5. Millist sündmust peate oma tähtsündmuseks? Miks?
6. Kui palju on rendisündmusi? Mis peamiselt? (10 aasta info)

7. Milline on kultuurikeskuse külastatavus? (10 aasta info) Võimalusel alaliikide kaupa – teater, kontsert, kino jt.
8. Kes on kultuurikeskuse peamiseks külastajaks?
9. Milliseid teenuseid pakute lisaks kultuurilisele tegevusele? Miks need on olulised?
10. Millised on majas kasutatavad ruumid? (kui palju, mitu kohta, millised võimalused jms)
11. Milline on sündmuste keskmine piletihind? Vahemik sobib ka.
12. Millised kanalid on kultuurikeskuse nähtavaks tegemiseks? (koduleht, trükis jms)
13. Kuidas reklaamite kultuurikeskuses toimuvaid sündmusi?

Rahastamine

1. Kui suur on kultuurikeskuse aasta eelarve? (10 aasta info)
2. Kui suure osa eelarvest peab kultuurikeskus teenima ise oma sissetulekust? (10 aasta info)
3. Kust tuleb rahastus? (10 aasta info)
4. Kas kultuurikeskus tegutseb sponsorite/ toetajate otsimisega? Millisel määral? Kes peamiselt toetavad? (viimase 10 aasta kogemus)

Lisa 2. Küsimused intervjuuks linnavalitsuse juhtidega

1. Milliseid eesmärke peab kultuurikeskus täitma KOV-i huvidest lähtudes?
2. Miks on kultuurikeskus KOV-ile oluline?
3. Millisel määral suunab KOV kultuurikeskuse tööd?
4. Millisel kohal asub kultuurikeskus võrdluses teiste omavalitsuse allasutustega?
5. Kuidas soodustate/ toetate harrastuskollektiivide tegevust KOV-is?
6. Kuidas soodustate/ toetate kultuurisündmuste korraldamist KOV-is?
7. Millise hinnangu annate hetkel kultuurikeskuse tööle?
8. Millisel määral täidab kultuurikeskus teie arvates hetkel KOV-i seatud eesmärke?
9. Millised on KOV-i arvates maja tugevused ja nõrkused?
10. Millised läbirääkimised käivad KOV-il seoses haldusreformiga?
11. Millisel määral on haldusreformi läbirääkimistel puudutatud kultuurivaldkonda puudutavaid küsimusi ja kultuurikeskuste tulevikku?
12. Milline saab olema KOV-i nägemus järgi kultuurikeskuse roll peale haldusreformi?

SUMMARY

The role and sustainability of cultural centers located in county capitals

We are all part of a globalizing and rapidly developing society. The tempo of everyday life is often so fast that we can not keep up with it. It has become more important to slow down and take time for yourself and do something that you like. Culture is one of the most important ways to get away from the daily routine. Everyone can take part of culture in different ways – you can participate in recreational activities like singing in a choir or dancing in a folk dance group or you can participate as a viewer in events. Participating in culture gives good emotions and also a chance to develop your skills, to educate yourself. Because of that it is important that culture and cultural activities are easily accessible to everyone.

In Estonia there are multiple community houses and culture organizations in every local region. There are fifteen counties in Estonia and there is also a big cultural center in almost everyone of them. They are all divisions of the local governments but their reach is much bigger. Most of the cultural centers have the same conditions but somehow some of them are in a different level. The aim of this thesis is to find out what are the main factors which ensure the successful functioning of cultural centers, how does the local cultural policy affect the functioning of cultural centers and what kind of social and community role does the cultural center have today.

Purpose of the thesis

The purpose of this thesis is to analyze the role and sustainability of cultural centers on the example of three cultural centers – Haapsalu Cultural Center, Paide Cultural Center and Võru Kannel. They are all located in different parts of Estonia, in towns of similar size. The historical development is also quite the same. They have all been established by local societies and they have been the cultural centers of counties in the Soviet Times.

Overview of the thesis

The outcome of current thesis includes analysis of different documents such as foundation articles and development plans and results that came from six interviews that were made with the leaders of the cultural centers and with the representatives of town governments. The interviews were made in the period of December 2016 to March 2017. Some of the questions which included statistics were also answered by e-mail. Different books and publications were researched to find the historical and theoretical materials.

The thesis consist of six chapters which give the overview of the theoretical base of the research, historical background of cultural centers and organisations overview which focuses on tasks, goals, personnel, funding, events, recreational activities, marketing and relationship with local government.

Role of the cultural centers

By researching the foundation articles of cultural centers and the purposes that are set by the local governments we can bring out the roles and functions that the cultural center has to execute. Some roles and activities are established historically.

In the beginning of the 20th century when the first community houses were built they gained three wider roles. With community houses Estonians gained their own public space which did not exist before. Cultural activities which took place in the community houses grew a culturally active and educated population and national self-concept was strengthened through this. It laid a foundation for the rise of the political publicity and because of that community houses had a political dimension.

Secondly, community houses were built similiary to opera and theatre houses and because of that there were all kind of conditions to practice different kind of art forms. Stage, multifunctional hall, cafeteria and lobby gave the opportunity to organize parties, events, theatrical plays, concerts and exhibitions. This kind of room program is the foundation of the traditional amateur arts of Estonia which in turn supported the professional art forms.

Thirdly, community houses gave the opportunity for lifelong learning in the community. Everybody could participate in the recreational activities regardless of their age or gender. Thereby increased the inclusion and coherence of the people.

Most of the historically developed purposes and roles hold true today too. In addition to historically developed purposes some of the roles come from the foundation articles – organizing recreational activities, enabling self education and lifelong learning, intermediating professional culture, uniting the community, valuating the local and national cultural heritage and realization of the purposes of the local government. All the three cultural centers carry out the roles that are put on them.

Recreational activities

Recreational activities take place in all of them and it is supported also by the local government. There are activities for children and for adults and they can choose form a variety of collectives and clubs they can join. Mainly there are singing choirs, dancing groups, instrumental groups and theatre studios. This kind of activities are very important for the professional culture because most of the professional musicians, dancers and actors have often started from a

community house. Most of the audience of professional and high culture also comes from the hobby organizations and because of that recreational activities are very important for the sustainability of high culture.

Mediation of the professional culture

Cultural centers are usually the only big cultural organizations in the area and because of that they have an important role to mediate professional culture to the local audience. Haapsalu Cultural Center, Paide Cultural Center and Võru Kannel all offer the events of Estonias professional musicians, theatres and artists. In a small town it is important that all the local people can enjoy high culture in their home place. All the three cultural centers do a lot of work to get the professional promotions to come to their house. They have to invest in marketing and advertising and make sure that the information reaches the audience. If there is enough audience then the professionals are always willing to come to perform.

Roles guided by the local governments

Haapsalu Cultural Center, Paide Cultural Center and Võru Kannel are all subordinated establishments of the local government and because of that one of their main purposes is to execute the aims they have provided. There are now national laws that guide the cultural policy on local level and because of that local cultural activity and the existence of cultural centers depend only on local governments.

Most of the events which take place in the three towns are organized by the local cultural center. There are many events which cultural center and town government organize together. All the towns also look for a big event which strengthens the image and reputation of the town. They want to be well known in all over the country. One of the cultural centers role is to upgrade the value of the living environment. When there are enough ways how to fill your leisure time then there are more reasons to live in this town. Most of the small towns are losing their habitants and local governments try to do everything to stop them from leaving. All the different fields including cultural area in every town are important to the competitiveness and development.

The leaders of Haapsalu, Paide and Võru at the moment are very positive about local cultural life and they are interested in the work of cultural centers. If the town leaders know the strengths and weaknesses of the house then they can affect its development more effectively.

Occupations in the cultural center

Every sustainable cultural center should have a professional personelle. All the three houses have quite the same number of workers, 22 to 25 persons. Most of the workers are supporting staff, there are only 7 to 8 workers how are on the administrative and creative side. In addition to them there are also professional leaders of the recreational activities.

The leaders of Haapsalu Cultural Center and Võru Kannel have been in that position for almost twenty years and the leader of Paide Cultural Center for almost ten years. Leaders with visions are an important part in the work of cultural centers. They are the one who hold the goals in the center of the action. They have to be openminded to the new ideas and purposeful.

Every leader needs a good team which has all the necessary skills and knowledge. Leader has to make sure that his workers are motivated and that their competence is up to date. Workers should have to be able to attend schoolings and trainings. It is important that the cultural center should have positions as creative director and marketing manager. Good supporting staff is also significant because they create the first impression of the organization and that is important for the visitors.

Funding of the cultural center

Funding is also one of the factors for the cultural centers sustainability. All the three cultural centers are working under local governments and because of that most of the fundings come from there. At the moment none of the houses could survive without the governmental support. Despite of that the obligation to earn own profit becomes bigger every year. At the moment own profit from the total budget in Haapsalu Culture Center is 56%, in Paide Cultural Center 41% and in Võru Kannel 34%. Most of the own profit goes to the organizing of events, for the investments and for some of the wage costs.

Majority of the budget is spent on the personelle expenses and on administrative costs. Some part of the budget comes also from different funds where houses can apply for money for events. The Cultural Endowment of Estonian is mainly used but there are also some application rounds in the Ministry of Culture.

Local and national cultural policy

Often rises a question about local cultural policy. There are purposes which town leaders have for the cultural field but they are often differently understood. In some part the leaders and work of cultural centers have to design the local cultural policy.

Local governments have created development plans for ten to twenty years and these are one of the documents that forms the local cultural policy. Cultural centers are mentioned in every towns developement plans but the discussions are quite superficial. Mostly all the traditional events should take place also in the future and it is important that local people can fill their free time with different activities.

In the level of national cultural policy almost nothing effects the work of local cultural centers. Folk culture and film are the only fields that do not have any oblications that come from the state level and they do not have their fields laws. This should be important for the state because

recreational activities and the work of community houses secure the sustainability of professional and high culture.

Administrative reform takes place in Estonia at the moment. Its purpose is to increase the capability of local municipalities and make them function more effectively. It also effects the future of cultural centers. Probably the importance of cultural centers will rise and they will have to organize cultural services also for the people who live farther. The law of administrative reform does not have any points which affects culture and because of that the future of many smaller community house and also cultural centers is insecure.

Haapsalu Cultural Center, Paide Cultural Center and Võru Kannel are one of the best examples of the sustainable cultural centers. They have a good reputation among the local governments and local people. Active work, concentrating on the roles and goals, good relationships with local government and orientation to development are the factors of sustainable cultural center.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kätlin Hoop (sünnikuupäev: 07.11.1984)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Maakonnakeskustes asuvate kultuurikeskuste roll ja jätkusuutlikkus“,

mille juhendaja on Egge Kulbok-Lattik,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 17. mai 2017